

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

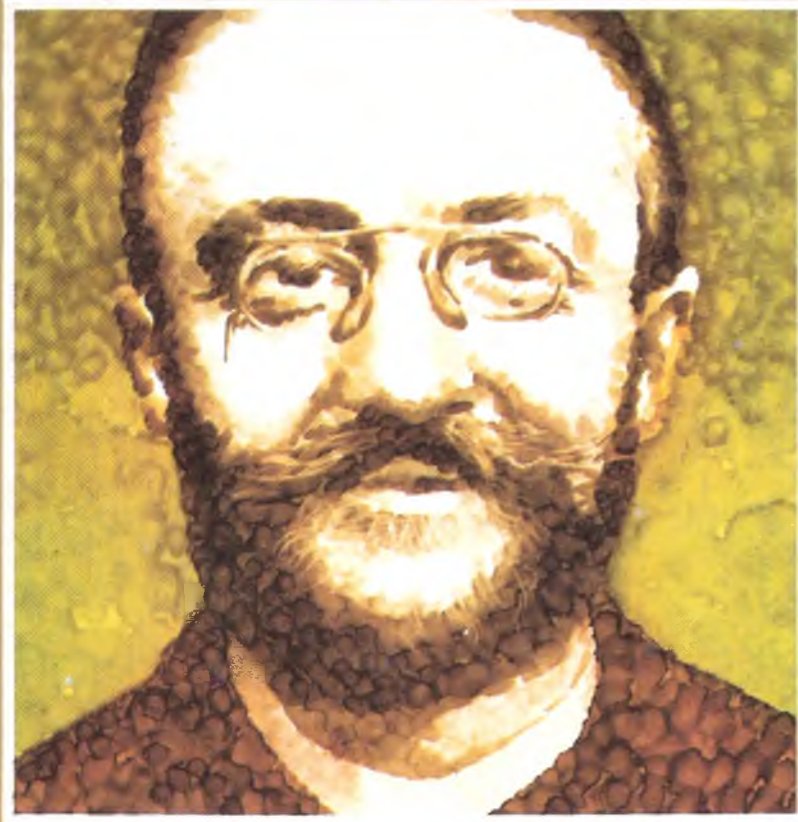
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TÜRK VE DÜNYA ÜNLÜLERİ ANSİKLOPEDİSİ

KİŞİLER ● DÖNEMLER ● AKIMLAR ● YAPITLAR

BINET, Alfred

BIERLING, Rudolph
BIERMANN, Wolf
BIERUT, Boleslaw
BIKO, Steve
BILLROTH, Theodor
BINDING, Karl
BINET, Alfred
BINGHAM, George
BINSWANGER, Ludwig
BION /Boristenli/
BIOT, Jean Baptiste
BIRINGUCCIO
BIRKELAND, Kristian
BIRKMEYER, Karl von
BISMARCK, Otto von
BITTEL, Kurt
BIZET, Georges
BIALIK, Hayyim
BİDİL
BİHZAD
BİKİLA, Atabe
BİLAL-I HABEŞİ
BİLBAŞAR, Kemal
BİLGE, Gazanfer
BİLGE KAGAN
BİLGİÇ, Saadetin
BİLGİNER, Recep

BİLMEN, Ömer Nasuhi
BİNEMECİYAN, Eliza
BİRET, İdil
BİRGEN, Muhittin
BİRSEL, Salâh
BİTAR, Salah

17

BITRÜCİ
BJERKNES, Vilhelm
BJERKNES, Jacob
BJØRNSON
BLACK, Joseph
BLACKETT, Patrick

BLACKSTONE, William
BLACQUE, Alexandre
BLAINE, James
BLAKE, William
BLANC, Louis
BLANCHOT, Maurice
BLANQUI, Jerome
BLANQUI, L. Auguste
BLANSHARD, Brand
BLASCO IBÁÑEZ, Vicente
BLEDA, M. Şükrü
BLEGEN, Carl William
BLERIOT, Louis
BLEULER, Eugen
BLIN, Roger
BLOCH, Ernst
BLOCH, Felix
BLOCH, Konrad Emil
BLOCH, Marc
BLOGOEV, Dimiter
BLOK, Aleksandr
BLONDEL, Charles
BLONDEL, Maurice
BLONDUS, Flavius
BLONSKY, P.P.
BLOOMFIELD, Leonard

BIERLING, Ernst Rudolph (1841-1919)

Alman hukukçu. Mutlak Hukuk Okulu'nun temsilcilerindendir.

7 Ocak 1841'de Zittau'da doğdu. 8 Kasım 1919'da Greifswald'da öldü. Yükseköğrenimini Leipzig Üniversitesi'nde yaptı. 1868'de Zittau'da avukatlığa başladı. 1871'de Göttingen'de doçent, 1873-1901 yılları arasında Greifswald'da kilise ve ceza hukuku profesörlüğü yaptı. 1878'de Pomeranya Eyalet Sinodu üyesi olan Bierling, 1884-1902 arasında Genel Sinod üyeliği yaptı. 1881-1885'te parlamentonun tutucu üyelerindendi. 1889'dan sonra senatoda yer aldı.

Bierling önceleri, kilise hukuku konusunda çalışmalar yaptı. Daha sonra hukuk ilkelerini genel bir biçimde incelemeye ve hukuk felsefesi konusuna ilgi göstermeye başladı. 1877'de *Zur Kritik der Juristischen Grundbegriffe* ("Hukukun Temel Kavramlarının Eleştirisi Üzerine") adlı kitabının ilk bölümünü yayımladı. Bu kitapta ileri sürdüğü görüşlerini 1894-1917 arasında yayımlanan ve *Juristische Prinzipienlehre*'de ("Hukukun İlkeleri") daha ayrıntılı ve sistemli bir biçimde geliştirdi.

Bierling, Merkel, Somlo, Bergbohm ve Kornfeld ile birlikte Mutlak Hukuk Okulu'nun belli başlı temsilcileri arasında yer almaktadır. Bu okulun temsilcileri pozitif hukuku genel felsefe ilkelerinden yaklaşıp incelemeyi amaçlamaktaydılar. Böylece Bierling, hukuksal kategorilerin tüm hukuksal durumlara a priori bir biçimde uygulanabileceğini ancak kendi içlerinde hiçbir mutlak içeriği olmadığını ileri sürmüştür. Bierling'e göre her pozitif hukuk bilimi için daha önceki kavramların araştırılması gerekir. Ancak böyle bir araştırmadan ve kavramlar tanımlandıktan sonra pozitif hukuk biliminin biçimlendirilmesi mümkün olabilir. Bierling, hukuksal özne ve nesne kavramları olarak meşruluk ve gayrimeşruluğu kabul etmiştir. Ancak Bierling'in yaklaşımı Neo-kantçılarla benzerlikler taşımaktadır.

- YAPITLAR: *Zur Kritik der Juristischen Grundbegriffe*, 2 cilt, 1877, ("Hukukun Temel Kavramlarının Eleştirisi Üzerine"); *Juristische Prinzipienlehre*, 5 cilt, 1894-1917, ("Hukukun İlkeleri").

BIERMANN, Wolf (1936)

Alman (DAC) şair, şarkıcı. Sanat etkinlikleri kadar siyasal yergileriyle de dikkat çekmiş çağdaş sanatçılardandır.

15 Kasım 1936'da Hamburg'da doğdu. Komünist olan babası 1943'te Ausschwitz'de toplama kampında ölmüştü. II.Dünya Savaşı'ndan sonra Biermann Alman Komünist Partisi'nin gençlik örgütü olan "Junge Pioniere"ye (Genç Öncüler) katıldı. 1953'te Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde yaşamayı seçerek bu ülkeye geçti. Burada önce ekonomi politik, daha sonra da felsefe ve matematik eğitimi gördü. Ancak

bir süre sonra Demokratik Alman Cumhuriyeti'ndeki rejime karşı da eleştirel bir tavır aldı. 1957-1959 arasında ünlü tiyatro topluluğu Berliner Ensemble'da asistan olarak çalıştı. 1960'ta edebiyat ve müzik alanlarında çalışmaya, beste yapmaya başladı. Biermann'a, toplumsal yaşama ilişkin yergi ve eleştirileri sakıncalı bulunduğu için 1963'te kamu önüne çıkma yasağı getirildi ve üyesi bulunduğu Sozialistische Einheitspartei Deutschlands'dan (Almanya Sosyalist Birlik Partisi) ihraç edildi. Bir süre Doğu Berlin'de kabare şarkıcılığı yaptı. 1960'lardan beri yazdığı şiirlerini besteledi ve bunları konserlerle kamuoyuna ilettiler. Konserleri aynı eleştiri amacını taşıyan siyasal eylemler niteliğine dönüştüğü için 1965'te cezasının kapsamı genişletilerek yayın yapması ve yurt dışına çıkması yasaklandı. 1976'da Federal Alman Cumhuriyeti'nde bir konser turu yaptı. Bundan sonra DAC'a dönmesine izin verilmedi ve 17 Kasım 1976'da yurttaşlıktan çıkarıldı.

Biermann'a göre DAC rejimi sosyalizmin gerçek toplumsal hedeflerine ulaşarak kapitalizmden nitelikçe farklı bir toplum oluşturmada yetersiz kalmıştır. Kendisini "sosyalizme muhalif" değil "sosyalist muhalif" sayar. Bu görüşü doğrultusunda Batı'daki kapitalist toplum yapısına karşı da eleştirel tavrını sürdürmüştür.

Biermann'ın sanat anlayışının oluşumunda, müzik bilgi ve deneyiminin gelişmesinde dostu, Brecht'in oyunlarına müzik yazan ünlü besteci Hans Eisler'in önemli rolü olmuştur. Sanatçı, çalışmalarında sözle müziğin ilişkisi sorununu irdelemiştir. Müziğin sözlerin iletilmesinde bir aracı durumuna indirgen anlayışa karşı çıkmış, müziğin siyasal tavrın özgün bir anlatım yolu olarak görmüştür. Şarkılarında çoğunlukla yergici ve ironik bir üslup egemen olan Biermann, siyasal başkaldırı müziğinin temsilcilerinden olmuştur.

- YAPITLAR (başlıca): Albüm: *Warte nicht auf bessere Zeiten*, 1973, ("Daha Güzel Zamanları Bekleme"); *aah-ja!*, 1974; *Liebeslieder*, 1975, ("Aşk Şarkıları"); *Es gibt ein Leben vor dem Tod*, 1976, ("Ölümden Önce Bir Yaşam Vardır"); *Trotz alledem!* 1978, ("Her Şeye Karşın"); *Haelfte des Lebens*, 1979, ("Yaşamın Yarısı"). Kitap: *Drabtharfe*, 1965, ("Telli Arp"); *Für meine Genossen*, 1972, ("Yoldaşlarım İçin"); *Deutschland. Ein Wintermärchen*, 1972, ("Almanya. Bir Kış Masalı"); *Das Märchen von dem Maedchen mit dem Holzbein*, 1979, ("Tahta Bacaklı Kız Masalı").

- BAKINIZ: EISLER.

BIERUT, Boleslaw (1892-1956)

Polonyalı siyaset adamı. Cumhurbaşkanı ve Polonya Birleşik İşçi Partisi genel sekreterliği yapmıştır.

18 Nisan 1892'de Lublin yakınlarında Rury Jezuickie'de doğdu. 12 Mart 1956'da Moskova'da öldü.

Basın işçiliği yaptı. 1918'de Polonya Komünist Partisi'ne girdi. Polonya, Bulgaristan, Çekoslovakya ve Avusturya'da sosyalist düşüncüyü yaymak için

çalıştı. Bu nedenle birçok kez tutuklandı ve hüküm giydi. 1938'de serbest bırakıldıktan sonra Sovyetler Birliği'ne gitti. II.Dünya Savaşı sırasında burada kaldı. 1943'te gizlice Polonya'ya döndü. Alman orduları Polonya'nın doğusundan çekilince Lublin Milli Halk Konseyi'ne (Kraiswa Rada Nadorowa) başkan oldu. 1945'te Yalta Konferansı'nın ardından kurulan Milli Birlik Hükümeti döneminde cumhurbaşkanlığına getirildi.

Bu dönemde Sovyetler Birliği çizgisinde bir siyaset izledi. Daha sonra Polonya'nın koşullarının özgül bir siyaset izlenmesini gerektirdiğini savunan Gomulka'nın Polonya İşçi Partisi sekreterliğinden uzaklaştırılmasında etkin rol oynadı. 1948'de Polonya İşçi Partisi ile Polonya Sosyalist Partisi'nin birleşmesiyle oluşan Polonya Birleşik İşçi Partisi'nin kuruluşuna önyak oldu ve parti genel sekreterliğine getirildi.

1952'de yapılan anayasa değişikliğiyle cumhurbaşkanlığı makamı kaldırılıp Devlet Konseyi kurulunca, cumhurbaşkanlığı görevi sona eren Bierut başbakan oldu.

30 hektardan büyük topraklara el konularak parsellenmesi ve 50 kişiden çok işçi çalıştıran işletmelerin devletleştirilmesi gibi yasaların çıkmasında etkili oldu. Toprak reformu ve devletleştirmelere karşı ortaya çıkan tepkiler, Eylül 1953'te Kardinal Wyszyński'nin görevden uzaklaştırılmasıyla daha da arttı.

Bierut 1954'te başbakanlıktan istifa etti. Bundan sonra Polonya Birleşik İşçi Partisi genel sekreteri olarak siyasi çalışmalarını sürdürdü.

1956'da Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 20.Kongresi'ne katılmak amacıyla bulunduğu Sovyetler Birliği'nde öldü.

• BAKINIZ: GOMULKA.

BIKO, Steve (1946-1977)

Güney Afrikalı siyasi önder. Siyah Bilinç hareketinin öncüsüdür.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde King Williams Town kentinde doğdu. Babası memurdu, annesi ise beyaz ailelerin yanında hizmetçilik yapıyordu. 1960'ta Sharpeville'de polislin siyahlar üzerine ateş açarak 72 kişiyi öldürmesini izleyen dönemde, ırkçılığa karşı muhalefet büyük ölçüde bastırılmış, siyasi çalışmalar yasaklanmıştı. 1963'te polislin yürüttüğü tutuklama kampanyası sırasında Biko'nun ağabeyi de tutuklandı. Büyük ölçüde bu nedenle okumakta olduğu Lovedaletting School'dan uzaklaştırılan Biko bir süre sonra Natal'da liberal eğilimli katolik St.Francis College'a girdi. Ortaöğrenim yıllarında çeşitli ırkların bir arada yaşadığı bütünleşmiş bir toplumun gerçekleşmesini savunanların etkisi altındaydı.

1966'da Natal Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girdi. Kısa bir süre sonra Öğrenci Temsilatı Konseyi'ne seçildi ve Güney Afrika Öğrencileri Ulusal

Birliği'nin (National Union of South African Students-NUSAS) üyesi oldu. Birliğin üye ve yöneticilerinin büyük çoğunluğu İngilizce eğitim yapan liberal üniversitelerin beyaz öğrencileriydi ve uzun süreden beri ırkçılığa karşı mücadele ediyorlardı. Siyah öğrenciler de birliği tek mücadele aracı olarak görüyorlardı.

Biko bir süre NUSAS içinde çalıştıktan sonra değişik ırklardan kişilerin bulunduğu örgütlerde mücadele etmenin sakıncalarını görmeye başladı. Beyazlar siyahlara beyazlara karşı nasıl davranmaları gerektiğini söylüyorlardı. Bu büyük bir çelişkiydi. Biko'ya göre artık çözümü siyahlar bulmalıydı. Aralarındaki birliği sağlamalı ve ilk iş olarak beyaz liberallerle ilişkilerini koparmalıydılar. Bu doğrultuda hareket eden Biko kendisi gibi düşünenlerle birlikte 1968'de Güney Afrika Öğrenci Örgütü'nü (South African Student Organization-SASO) kurdu. Örgüt Biko'nun düşüncesinin özünü oluşturan "Siyah Bilinç"i temel alıyordu. Örgütün önemi Güney Afrika'da siyahların kendi davalarına tek başlarına sahip çıkması açısından yeni bir dönem başlatmasından kaynaklanıyordu. Biko'ya göre siyah olduğunun bilincine varma, bunun gururunu taşıma, yaşam biçimini, değer yargılarını benimseme ve yaşatma, Güney Afrika kurtuluş mücadelesinde ilk ve en önemli adım olacaktı. Siyasi kurtulustan önce, düşünsel kurtuluş zorunluydu.

SASO kısa zamanda siyah gençlik arasında yayıldı. Aynı ilkeler doğrultusunda kurulan Black People's Convention da (Siyah Halk Kongresi-BPC) etkin bir mücadele sürdürmeye başladı. Biko kongrenin onursal başkanı oldu.

Önce Siyah Bilinç Hareketi'nin önemini kavrayamayan Güney Afrika yönetimi, bu hareketin ırkçı beyaz azınlık için bir tehdit olduğunu görmeye başladıktan sonra çeşitli yıldırma yöntemleri kullanmaya başladı. 1973'te Biko'nun tüm siyasi çalışmaları yasaklanarak King Williams Town'da oturmak zorunda bırakıldı. Güney Afrika'da yaygın olarak kullanılan bu ceza yöntemiyle, sürgündeki kişinin yalnızca iki kişiyle görüşmesine izin veriliyor, her türlü iletişim olanağı kısıtlanıyor, yazı yazması yasaklanıyordu.

1974'te Mozambik'in Portekiz'den bağımsızlığını kazanmasını izleyen günlerde SASO ve BPC dayanışma gösterileri düzenledi. Hükümetin koyduğu yasağa karşın yapılan gösterilere polis müdahale etti. SASO ve BPC üyelerinin çoğu tutuklandı ve 1976'da cumhuriyeti tehlikeye sokmak, devleti yıkmaya yönelik yasa dışı eylemlerde bulunmaktan dolayı Terörizm Yasası'na dayanılarak dava açıldı. Biko mahkemeye tanık olarak çağrıldı. Mahkemeyi, yaklaşık üç yıldan beri ilk kez sesini duyurabileceği bir araç olarak gördü. Çelişkili bir durumla karşı karşıyaydı, çünkü düşüncelerini taviz vermeden açıklamaları yargılanan arkadaşlarının ağır cezalar almasına yol açabilecekti. Mahkemede dört buçuk gün süreyle Siyah Bilinç Hareketi'ni anlattı. Sanıkların tümü suçlu bulunarak ağır cezalara çarptırıldı. Biko ise mahkemeden alınarak İç Güvenlik Polisi tarafından nezarethaneye götürüldü. Altı gün işkenceden sonra 12 Eylül 1977'de öldü. Cenazesine polislin engellemelerine rağmen binlerce insan katıldı, 13 Batılı ülke diplomatik temsilci gönderdi.

Görüşler"); *Handbuch des Strafrechts*, 1885, ("Ceza Hukuku El Kitabı"); *Strafrechtliche und strafprozessuale Abhandlungen*, 2 cilt, 1915, ("Ceza Hukuku ve Ceza Davaları Üzerine Araştırma").

• BAKINIZ: SAVIGNY.

► İlk bilimsel çalışmaları

BINET, Alfred (1857-1911)

Fransız psikolog. Zekâ testlerinin yaratıcısıdır, bireysel farklılıkların değerlendirilmesinde önemli katkıları olmuştur.

4 Mayıs 1857'de Nice'de doğdu. 8 Ekim 1911'de Paris'te öldü. Babası doktor, annesi ise ressamdı. Somut olguları gözlemlene merakını ailesindeki tıp geleneğinden, sanata karşı ilgisini ise annesinden aldı. Yaşamının bir döneminde resim ve edebiyatın psikolojik yönleriyle ilgilendi ve bazı başarılı tiyatro oyunları da yazdı. Liseyi Nice ve Paris'te okudu, hukuk eğitimi gördü ve henüz yirmi yaşındayken hukuk doktorası için gereken ilk sınavı verdi. Bu sıralarda psikolojiye ilgi göstermeye başladı ve hiçbir zaman bir hukukçu olarak çalışmadı. Geçimini aile geliri ile sağlayabildiği için kendi başına psikoloji çalışmaya başladı.

Binet'nin psikoloji ile ilgilenmesi 1877'de, günün önemli felsefecilerinden T.Ribot ile tanışmasıyla başlar. 1870-1880'ler Fransa'da bilimsel psikolojinin temellerinin atıldığı yıllardı. Bu akımın öncülerinden Hyppolyte Taine 1870'de *Intelligence* ("Zekâ") adlı yapıtı ile ilk adımları atmış ve Alman psikologu Wundt'un aksine, bilişsel işlevlerin tüm psikolojik işlevlerden ayrılmayacağını belirtmişti. Ribot, Teine' in izinden giderek psikolojinin İngiltere ve Almanya'da olduğu gibi felsefenin etkisinden kurtulması ve doğa bilimlerini örnek alması gerektiğini savunmuştu. Binet, Ribot'nun önerisi sonucunda psikolojiyle daha yakından ilgilenmeye başladı. ve 1880'de deneysel psikoloji konusunda ilk makalesini yazdı.

O yıllarda Fransa'da psikoloji ve psikiyatri konularında en yoğun araştırma çalışmaları Salpêtri-

re Hastanesi'nde ünlü psikiyatr Charcot'nun yönetiminde yapılmakta idi. Binet de 1882'de Charcot'nun çevresine katıldı ve psikopatoloji konusunda çalışmaya başladı. Charcot 1885'te ilk kez Fizyolojik Psikoloji Derneği'ni kurdu ve ilk uluslararası Psikoloji Kongresi 1889'da onun başkanlığında yapıldı.

Binet bu ortam içinde meslektaşı Féré ile, özellikle hipnoz ve hayvansal magnetizma üzerinde çalışıp yayın yapmaya başladı. Bu dönemde *La psychologie du raisonnement* ("Usavurmanın Psikolojisi"), Féré ile birlikte, *Animal Magnetism* ("Hayvan Magnetizması"), *On Double Consciousness* ("Çifte Bilinçlilik"), *Les Altérations de la Personnalité* ("Kişilik Değişimleri") gibi kitaplarını yayımladı. Bu dönemi verimli olmakla birlikte, Binet açısından tam anlamıyla başarılı sonuçlar doğurmadı. Yeni kavramlar geliştirme heyecanı içinde genç Binet, bilimsel kurallara uymayan bazı deneyler yapmıştı ve bunların sonuçlarını yukarıda sayılan kitaplarda yayımladı. Özellikle mıknaatısların bireylerin davranış ve duyguları üzerinde etkileri olduğu savında bilimsel yanılığa düştü. Bu görüş daha önce hocası Charcot tarafından da ileri sürülmüştü. Deneyimli araştırmacı Delboeuf'un eleştirileri sonucunda bu konudaki yanılığını kabul etti. Binet'in gençlik yıllarının ürünü olan bu yayınlar gene de dönemin yapıtları arasında önemli bir yer tutar. Binet daha sonraki yıllarda Charcot'yu öğrencilerinin yanlışlarına göz yummakla suçlamıştır.

Binet bir yandan Salpêtrière'de çalışırken, diğer yandan da histoloji profesörü olan kayınpederi Ballrani'nin laboratuvarında biyoloji eğitimi görmeye başladı. Bu çalışmaları sonucunda otuz yedi yaşında, doğa bilimleri doktorası aldı.

1889'da Sorbonne'da kurulan deneysel psikoloji kürsüsünün başına Ribot, fizyolojik psikoloji laboratuvarının başına da fizyolog Beaunis getirilmişti. Beaunis, Binet'yi birlikte çalışmaya davet etti ve Binet 1891'de Salpêtrière'yi bırakarak Sorbonne'a geçti. 1895'te Beaunis'in emekliye ayrılmasından sonra laboratuvarın yöneticiliğine getirildi ve ölümüne değin bu görevi sürdürdü. Aynı yıl *L'Année Psychologique* ("Psikoloji Yıllığı") adlı dergiyi çıkarmaya başladı.

Salpêtrière'den ayrılıp Fizyolojik Psikoloji Laboratuvarı'na geçmesi Binet'nin yaşamında yeni bir dönem başlangıcı olmuştur. Bu yıllarda, art arda iki kez baba olan Binet, laboratuvar çalışmalarının yanı sıra evde de gözlemlerde bulunmaya başlamış, çocuklarının gelişim süreçlerini sistematik olarak izlemiştir. Bu konuda 1890'dan başlayarak yayımladığı araştırmalarında çocuklar ve yetişkinler açısından bazı psikofizyolojik endeks ölçümlerinde farklılık olmadığını ileri sürmüştür. En önemli buluşlarından biri olan "zekâ yaşı" kavramının temellerinin atıldığı bu çalışmalarını 1903'te *Etude expérimentale de l'intelligence* ("Zekânın Deneysel İncelemesi") adlı kitabında derlemiştir.

Binet 1890'larda Fransa'da deneysel psikolojiyi yerleştirip köklendirmeye başlamıştır. Binet aslında ne fizyolojik psikoloji, ne de Alman psikologlar gibi duyularla ilgilenmiştir. Salpêtrière'deyken etkilendiği Taine'in görüşleri ve kızları üzerinde yaptığı gözlemler, Binet'in çocukların kişisel süreçlerin bütünlüğü üzerinde durmaya başlamış ve böylece devrin önde gelen

► Zekâ yaşı kavramı

psikologlarından Wundt gibi basit duyular üzerine bir genel psikoloji değil, karmaşık bilişsel süreçler üzerine, insanın bütünlüğünü koruyan bir bireysel psikoloji geliştirmeye yönelmiştir. Binet'nin bu yaklaşımı geliştirmesinde kuşkusuz Darwin'in bireysel farklılıklara önem veren evrimci görüşlerinin ve Darwin'in kuzeni olan Francis Galton'un bu konudaki çalışmalarının etkisi olmuştur.

► Binet çocukları üzerinde yaptığı gözlemler sonucunda zekâyı bireyin tüm davranışlarına yansıyan bir özellik olarak görmeye başlamış ve küçük çocuklarda bile bulunan bu özelliğin karmaşık değerlendirmeler gerektiren sorular yoluyla ölçülebileceğini savunmuştur. Çalışmalarını bu yönde sürdüren Binet, çocukların mantık kullanımlarının aşama aşama geliştiğini ileri sürerek Piaget'ye de öncülük etmiştir.

Binet 1896'da çalışma arkadaşı Henri ile birlikte yayımladığı bir makalede, on farklı kişisel işlevi değerlendirecek bir testler dizisi geliştirme projesinden söz etmiş, ancak bunu sonuçlandıramamıştır. Binet'ye göre bu konudaki en önemli sorun bellek, kavrayış, dikkat gibi bilişsel işlevlerin tek tek ölçülememesi; her bireyin aynı temel bütünsel, bilişsel süreci yansıtır olmasıydı. Sonucu başarısız da olsa 1896-1904 arasındaki bu çalışmalar, Binet'nin daha sonraki buluşunun hazırlık aşamalarıydı.

► Binet'nin gelişimindeki dönüm noktasını 1905'te geliştirdiği zekâ testi oluşturmuştur. 1899'da Binet geri zekâlı ve anormal çocuk ve yetişkinlerin kaldığı Perray-Vaucluse'de hekim olan Théodore Simon ile çalışmaya başlamıştır. Kurumun yöneticisi Dr. Blin de geri zekâlıların bilişsel süreçlerini ölçmekle ilgileniyordu. Blin ve öğrencisi Damaye, o dönemde tanınan üç düzeyde geri zekâlılığı (idiot, embesil, moron) ayırt etmek için kaba bir genel zekâ testi oluşturmuşlardı. Bu test bazı yanlışlar içermekle birlikte, Binet'ye farklı bilişsel işlevlerin tek tek değil, somut davranışa yansımaları ölçüsünde değerlendirilebileceği konusunda bir ipucu sağlamıştı. Buna göre zekâ testi karmaşık olguları basite indirgeyen deneysel bir araç değil, karmaşıklığı olduğu gibi değerlendiren bir araçtı.

Böylece Binet zekâyı ayrı ayrı yeteneklerden oluşan bir süreç değil de, bireyin tüm davranışına yansıyan bir genel yetenek olarak kavramlaştırmak yolunda ilerlemeye başlamış, ancak henüz bu genel yeteneği değerlendiren bir ölçek geliştirmekte başarıya ulaşamamıştı. Bu son atılımı yapıp psikoloji dünyasında çığır açan buluşunu gerçekleştirmesi için bazı başka ipuçlarına gereksinimi vardı. Bunlardan biri, Binet'nin La Société adlı çalışma grubundaki faaliyetleri sonucunda belirginleşti. Bu dernek çocukların psikolojik açıdan incelenmeleri konusuyla ilgilenen herkese açıldı ve üyeleri öğretmenler, okul müdürleri, hukukçular, doktorlar, psikologlar, sosyologlar ve ana-babalardan oluşmaktaydı. Eğitim profesörü Ferdinand Buisson tarafından kurulan dernek bir süre sonra Binet'nin yönetimi altına girmiş, Binet'nin ölümünden sonra da La Société Alfred Binet adını alarak çalışmalarını sürdürmüş ve Binet'nin geliştirdiği bülteni yayımlamaya devam etmiştir.

► O yıllarda Paris'te devletin sunduğu eğitim olanaklarından yararlanamayacak ölçüde geri zekâlı çocukların ayrı sınıflarda kendilerine uygun bir eği-

timden geçmeleri konusu tartışılmaktaydı. Derneğin geri zekâlıları incelemek üzere kurulan komisyonunun 1904'te Eğitim Bakanlığı'na sunduğu bir öneriye göre bir çocuk eğitim dışı bırakılmadan önce tıbbi bir değerlendirmeden geçmeli, eğitilebilir ölçüde geri zekâlı bulunanlara özel eğitim sınıfları açılmalı ve bu tür bir örnek sınıf Salpêtriére'e yakın bir okulda başlatılmalıydı. Derneğin bakanlığa verdiği bu öneri olumlu karşılandı ve Binet objektif bir geri zekâlılık ölçme yöntemi geliştirmek üzere bakanlık komisyonuna atandı.

Aynı sıralarda derneğin bellek araştırmaları ile görevli komisyonu yaptığı araştırmada, bir öğrencinin bir bellek testinde aldığı puan toplamı ile o öğretmeninin kanaatindeki zekâ düzeyi arasında bir ilişki olduğunu ortaya koydu. Binet bu araştırmayı bir adım ileri götürerek şu sonuca vardı: Aynı yaşta olan fakat farklı sınıflarda okuyan çocukların bellek testi puanları çok farklı idi. Böylece Binet ilk kez çocuğun gerçek kronolojik yaşı ile bir kişisel işlevde gösterdiği yaş düzeyini ayırt etmeyi başardı.

1905'de Binet'in kliniğinin bulunduğu okulun müdürü Vaney, Binet'nin yardımı ile çocukların hangi yaşlarda ne tür aritmetik problemlerini çözebildiklerini ölçen bir test geliştirdi. Buna göre, bir çocuğun akranlarına göre geri olup olmadığı belirlenebiliyordu. Bu test Binet'nin buluşunun son ipucu oldu. Haziran 1905'te Binet, Simon ile birlikte yazdığı "Methodes nouvelles pour le diagnostic des niveau intellectuel des anormaux" ("Normal Gelişmemişlerin Zekâ Düzeyinin Tanısı İçin Yeni Yöntemler") başlıklı makalesinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın istediği yöntemi bulduğunu açıkladı. Bu test basit olarak başlayıp, aşama aşama zorlaşan otuz sorudan oluşmaktaydı. Soruların zorluk sıralaması 3-12 yaşları arasında normal ve geri zekâlı çocuklar üzerinde sınanarak belirlenmişti. Soruların içeriği geniş bir alandan örneklenerek derlenmiş olup, Binet'nin zekânın özü saydığı yargı yürütme, kavrayış ve mantık süreçlerini inceliyordu.

Binet ve Simon'un 1905'te yayımladıkları test bir ön çalışma niteliği taşıyordu ve henüz bir toplam puan elde etme yöntemi belirtilmemişti. 1908'de geliştirilen testte ise ilk kez "zekâ yaşı" kavramı kullanıldı. 3-12 arasındaki her yaşta çocuğun doğru cevaplandırması beklenen sorular saptandı. Sayısı 58'e çıkarılan sorular, her yaş grubundan beklenen cevaplara göre kümelendirildi. Buna göre değerlendirici kişi bir çocuğun doğru cevaplandığı soru kümesine uyan yaşı o çocuğun zekâ yaşı olarak belirleyebiliyordu. İşte bu test dünyada ilk çıkan objektif ve uygulanabilir zekâ değerlendirme aracı oldu. Binet 1911'de testin daha da gelişmiş bir biçimini yayımladı.

Binet'nin testi psikoloji, eğitim ve tıp dünyasında büyük yankılar yarattı. Zekâyı bir bütün olarak değil de parça parça işlevler halinde gören bazı araştırmacılar, testi tepkiyle karşılarken, somut ve objektif bir ölçüye gereksinim duyan uygulamacılar teste dört elle sarıldılar. Test kısa zamanda çeşitli dillere çevrildi.

Binet geliştirdiği zekâ testi ile psikoloji bilimine büyük katkıda bulunmasının yanı sıra, biyometri ve psikometri alanlarında da önemli bir rol oynamıştır. Bireysel farklılıklara verdiği önem sonucunda, bir kişilik özelliğinin bir grup insan arasında ya da bir

► *Psikolojide kişisel süreçlerin bütünlüğü*

► *Zekâ testi*

► *Zekâ yaşı kavramı*

► *Bireysel farklılıkların önemi*

► *Geri zekâlı çocuklar*

kişide zaman içinde nasıl değişebileceğini ölçmek için bir yöntem önermiştir. Aritmetik ortalamalarla yapılan ölçümlerin yetersizliği karşısında, daha karmaşık ölçümler geliştirmiştir. Ölçme konusunda "soru kağıdı" yöntemini ortaya atmış, yazıbilgisi (grafoloji) konusunda ilk bilimsel çalışmaları yapmıştır. Küçük gruplar psikolojisine de katkılarda bulunan Binet, yaşamının son yıllarında uzun zamandır ilgilenmediği psikopatoloji alanında çalışmalar yapmıştır.

Binet meslektaşlarıyla ortak çalışmalar yürütmüş bir bilim adamı olmakla birlikte, hiçbir zaman gerçek anlamda düşüncelerini sürdürecektir öğrencileri olmamıştır. Binet etkisini yayınlarıyla sürdürmüştür. 1893'te *Bulletin du laboratoire de psychologie physiologique de la Sorbonne* dergisini kurarak görüşlerini burada yayımlamıştır. İki yıl sonra *Année Psychologique* adını alan ve yolda bir çıkan bu dergi, Binet'nin kişisel çabası sonucunda ölümüne değin sürmüştür. Bu yayın yeni gelişen psikoloji bilminde buluş ve görüşlerin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Böylece Binet özgün buluşlarının yanı sıra psikolojiyi yayıp tanıtmada konusunda da katkılarda bulunmuştur.

Zekâ kavramı

Binet yalnızca bir araştırmacı-akademisyen değil,

bir uygulayıcı ve sosyal reformcu idi. Psikolojik değerlendirmenin soyut bir bilimsel olay olmayıp, önemli bir toplumsal faaliyet olduğunu ve bu konuda tıp ve pedagoji alanları ile sorumlulukları paylaştığını vurgulamıştır. Bu genel tutumun bir parçası olarak Binet, zekâyı tek tek soyut yetenekler olarak değil genel bir yetenek olarak görmüştür. Tek başına ölçülemeyen bu yeteneğin birey davranışına bir bütün olarak yansıdığını, yani bireyin tümünün tek tek özelliklerinden ayırt edilemeyeceğini ileri sürmüştür. Binet'ye göre zekâ değişmez kalıtsal bir özellik değil, belli bir düzeyde başarı gösterme potansiyeli idi, bu potansiyelin somuta yansıma düzeyi (yani zekâ bölümü puanı) ise ortama, duruma göre değişebirdi. Zekâ bölümünü denek hakkında diğer her türlü bilgiyi unutturmasına yüceltmek son derece yanlış ve sakıncalı idi. Oysa günümüzde bile bu hatalı yaklaşım yüzünden uygun koşullar altında yetişmemiş çocuklar doğru değerlendirilmeyerek düşük zekâ puanları almakta ve geri zekâlı olarak tanımlanmaktadır.

Binet değerlendirme odasının sakinliği, çocuğa gösterilecek yumuşak ve özendirici tutum, çocuğun yaşına uygun bir düzeyde teste başlamak, çocuk hakkında önyargılı olmamak gibi, günümüzün klinik

Zekâ Testleri

Binet'nin zekâ testi, ölümünden sonra ortaya çıkan yeni gelişmeler ve gereksinimler doğrultusunda bazı değişiklikler geçirmiştir. İlk değişiklik 1912'de Stern tarafından yapılmıştır. Stern zekâ yaşı ile kronolojik yaş arasında bir matematiksel oran geliştirip "zekâ bölümü" (Intelligence Quotient) kavramını ortaya atmıştır. Böylece kişinin kronolojik yaşıyla orantılı olarak ölçülen zekâ yaşı artık onun değişmeyen bir özelliği gibi görülen zekâ bölümüne dönüşmüştür. İkinci önemli değişiklik ise 1916'da Stanford Üniversitesi'nde Terman* adlı psikolog tarafından yapılmıştır. Terman, testi normal ve üstün zekâlı çocuklar için standartlaştırmıştır. Böylece yaşatlarının yapabildiği işleri becerebilen çocuklar normal, kendi yaşından küçük olanların yaş düzeyinde başarı gösterenler geri zekâlı, kendi yaşından büyük olanların düzeyine erişebilenler ise üstün zekâlı olarak kabul edilmektedir. Bu standartlaştırmadan sonra Binet'nin testinin adı Stanford-Binet olarak değişmiştir. Bu testin içerdiği bazı değişiklikler onu Binet'nin ilk testine üstün kılmıştır. Stanford-Binet zekâ ölçeği iki yaşından başlayıp üstün zekâlı yetişkinlere dek uzanan yirmi yaş düzeyinden oluşur. Ölçek iki yaşından beş yaşına dek altışar aylık oranlarla ilerler, bu yaştan sonra aralıklar birer yıla çıkar. Test beş yaşına dek özel yeteneklerin yanı sıra görsel devinimsel yetenekleri de değerlendirir. Ancak bu yaştan sonra özel yetenekler ağırlık kazanır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Stanford-Binet testinin bazı eksiklikleri ortaya çıkmıştır. Özel-

likle Binet'nin ilk bulduğunda bir çığır açan zekâ yaşı kavramının yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Tek bir toplam zekâ puanı uygulamada sakıncalar yaratmıştır. Sonuçta David Wechsler adlı bir klinik psikolog geliştirdiği ve kendi adını taşıyan zekâ ölçeğinde, zekâ yaşına dayanan zekâ bölümü yerine, istatistiksel bir işlem sonucunda elde edilen "sapma zekâ bölümü" kavramını ortaya atmıştır. Wechsler, her yaştaki denegin puanını standardizasyon grubunda aynı yaştaki deneklerin aldıkları puanlarla, yani normlarla karşılaştırarak bir zekâ bölümü puanına çevirir. Wechsler zekâyı bir genel yetenek olarak değerlendirmesine karşın bu genel yeteneğin yansıttığı farklı anlamları ayırt etme ve ayrı ayrı puanlama sonucunda daha zengin bir içerik bilgisi elde edeceğine inanmaktadır. Bunun sonucu Wechsler'in testi, bir sözlü bir de görsel-devinimsel alanı değerlendirir. Sözlü kısımda 6, görsel alanda 5 alt test vardır. Her alt test sözlü ve görsel kısımları ayrı ayrı puanladığı gibi bir de toplam zekâ bölümü puanı vardır. Bu testi uygulayan psikolog salt zekâyı ölçmez, bireyin genel yaklaşımı, kişiliği hatta yerine göre psikiyatrik tanısı hakkında ipuçları elde eder.

Wechsler'in geliştirdiği test, genel olarak Stanford-Binet testine oranla üstün kabul edilmektedir. Stanford-Binet testinin daha çok küçük çocuklar üzerinde uygulanmasına karşı, Wechsler testi yetişkinler üzerinde uygulanmaktadır.

psikolojisinde temel ilkeler olan koşulları daha o dönemde belirlemiştir.

Sonuç olarak, Binet bireysel farklılıklar konusunda çok çeşitli özgün çalışmalar yapmış, psikoloji dünyasında çığır açan yeni bir test geliştirmiş ve psikolojinin bir bilim olarak tanınmasına yayınlarıyla katkıda bulunmuştur.

• **YAPITLAR (başlıca):** *La psychologie du raisonnement*, 1886, ("Usavurmanın Psikolojisi"); *Les altérations de la personnalité*, 1892, ("Kişilik Değişimi"); *Introduction a la psychologie experimentale*, 1894, ("Deneyisel Psikolojiye Giriş"); "Corrélation des épreuves physiques" (N.Vachide ile), *Année Psychologique*, 1897, ("Fiziksel Deneylerin Bağlantıları"); *La fatigue intellectuelle* (Henri ile), 1898, ("Zekâ Yorgunluğu"); *La suggestibilité*, 1900, ("Etkilenmeye Yatkınlık"); *L'ame et le corps*, 1906, ("Ruh ve Beden"); "Le développement de l'intelligence chez les enfants" (Simon ile), *Année Psychologique*, 1908, ("Çocuklarda Zekâ Gelişimi"); *Hystérie* (Simon ile), 1910, ("Histeri").

• **KAYNAKLAR:** G.Cansever, *Klinik Psikolojide Değerlendirme*, 1982; J.D.Matarazzo, *Wechsler's Measurement and Appraisal of Adult Intelligence*, 1972.

• **BAKINIZ:** CHARCOT, PIAGET, SPEARMAN.

BINGHAM, George Caleb (1811-1879)

ABD'li ressam. Yerel konuları doğal ve neşeli bir hava içinde işlemiştir.

21 Mart 1811'de Virginia Eyaleti'ndeki Augusta County'de doğdu. Ailesi 1819'da Missouri'ye göçtü. Bundan dört yıl sonra babasını yitiren Bingham küçük yaşta mobilyacı çırağı olarak yaşama atıldı. Kısa bir süre hukuk ve jeoloji eğitimi gördü. Önce tabelacılığa, sonra portre ressamlığına başladı. Yaşamının çeşitli dönemlerinde siyasal eylemlere girdi, devlet kademelerinde görevler aldı. Bir keresinde, İç Savaş'ı izleyen günlerde halkı yaşadıkları bölgeden zorla çıkarmış olan bir generalin Ohio eyalet başkanı seçilmesini önlemek için resimler yapmış, bunları kasaba kasaba dolaştırarak seçimin sonucunu etkilemişti.

Bir süre ressam Chester Harding'in (1792-1866) yanında resim çalıştı. 1838-1844 arasında Pennsylvania ve Washington Güzel Sanatlar akademilerinde resim eğitimi gördü. Halk tarafından çok tutulan resimlerinin taşbaskısı tekniği ile çoğaltılarak dağıtılması sonucu servet ve ün kazandı. 1856'da Almanya'ya gitti, üç yıl Düsseldorf'ta yaşadı ve çalıştı. 1877'de Missouri Üniversitesi'nde sanat profesörlüğüne getirildi. 7 Temmuz 1879'da Missouri Eyaleti'ndeki Kansas City'de öldü.

Bingham, Missouri ve çevresindeki yerel ve güncel yaşamı belgeleyen resimleriyle önem kazanmıştır. Yapıtlarında Missouri Nehri'nde yapılan taşımacılığı, kürekçileri, avcılar ve sıradan kır insanlarının günlük yaşamlarını biraz karikatürleştirerek neşeli bir biçimde ele alır. Çoğunlukla bir eğlence havası içinde yansıttığı bu sahnelerde, bireyler toplumsal ilişkiler içinde gösterdiği tepkileri alabildiğine çeşitlendirmekte ola-

ğanüstü başarılıdır. Şiirselliğe ulaşan özgün anlatımı, Almanya'daki çalışma döneminden sonra tazeliğini yitirerek yerini ustaca, ama kalıplaşmış uygulamalara bırakmıştır.

• **YAPITLAR (başlıca):** *The Fur Traders Descending the Missouri*, 1845, Metropolitan Sanat Müzesi, New York, ("Kürk Tüccarları Missouri Nehri'ni Geçiyor"); *Shooting for the Beef*, 1850, Brooklyn Müzesi, New York, ("Et İçin Nişancılık Yarışması"); *The Trappers' Return*, 1851, Detroit Sanat Enstitüsü, ("Avcıların Dönüşü").

BINSWANGER, Ludwig (1881-1966)

İsviçreli psikiyatrist. Gerçekliği kendi bütünlüğünde ele alan bir yöntem geliştirmiştir.

Kreuzlingen'de doğdu. Lozan, Heidelberg ve Zürih üniversitelerinde eğitim gördü. 1907'de Zürih Üniversitesi'nde doktorasını aldı. 1910'da Bellevue Sanatoryumu'nun yöneticiliğini babasından devraldı ve bu görevini 1956'ya değin sürdürdü.

Binswanger'in geliştirdiği varoluşsal analiz yöntemi görüngübilim, Heideggerci varoluşçuluk felsefesi ve psikanalizin özgün bir bileşimidir. Binswanger bu yöntemle psikoloji bilimindeki insanın varlığını yalnızca doğal bir nesne olarak ele alan eğilime karşı çıkmıştır. Ona göre açıklanacak olgu kendi gerçekliği içinde ele alınmalıdır.

Binswanger'in yaklaşımı, araştırmacının hasta tarafından yaşandığı biçimiyle, hastanın dünyasını kavramasını amaçlamaktadır. Binswanger çözümlemesini hastanın bilincindeki potansiyel ya da varolan gerçekliğe dayandırmaktadır. Olguları indirgemeci bir kurama dayanarak açıklamaktan yana olmayan Binswanger, olguların kendi gerçekliklerini kendilerinin açıklamasına imkân verilmesi gerektiğini düşünmüştür. Olguların kendilerini ifade ettikleri temel yapıları "güce sahip yapılar" olarak adlandırmış, bu yapıları bireyin dünyasının ve benliğinin -özünün- belirlendiği temeller olarak ele almıştır. Ona göre her hasta içinde varolduğu genel bir anlamsal çerçeveye (transcendental) sahiptir.

Binswanger psikanalizin içgüdü ya da çocukluk duyguları gibi koşullayıcı etkenler olarak kabul ettiği olguları temel bir dünya anlayışının göstergeleri olarak ele almıştır. Nedensellik zincirini içgüdülerin ya da çocukluk duygularının ötesine itmek gibi bir düşüncesi olmayan Binswanger'e göre nedensellik zinciri bir bütün olarak düşünülmelidir. Bu bütün içinde öteki her şeyin kendisiyle açıklanabileceği önsel (a priori) bir otorite yoktur.

Binswanger bir hastanın geçmişi onun bugünkü durumu içinde varolduğu biçimiyle ele almıştır. Bu nedenle ona göre rüyaların bilinç içeriği ve sözlü ifadeler hastanın dünyasına temel olan bir bütünlüğün belirtileridir. Birey anlamsal çerçevenin dışında "saf" bir olayı yaşamayacağı için sorun Binswanger'e göre, hastanın bu olayı nasıl algıladığıdır.

Binswanger'e göre görüngübilim verilerin temel

tanımlanmasını sağlayabilir. Olguların dönüştürülmesi ve denetlenmesi için doğa bilimleri eldeki temel araçtır. Ancak doğa bilimlerinde olgulara belirli anlamların yüklenmesi ağırlık kazanırken tinsel bilimlerde araştırılmakta olan olgular kendi başlarına bir anlam taşımaktadırlar.

Binswanger'ın geliştirdiği varoluşsal analiz yöntemi fizyolojik nitelikte açıklamaların belirli bir sınıra dayandığı bir aşamada hastanın kendi kurduğu ve yaşadığı zihinsel gerçekliğe dikkat çekerek psikoterapinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

- **YAPITLAR (başlıca):** *Über Ideenflucht*, 1933, ("Düşüncelerin Kaçışı"); *Einführung in die Probleme der allgemeinen Psychologie*, 1942, ("Genel Psikoloji Sorunlarına Giriş"); *Drei Formen Missglückten Daseins*, 1956, ("Üç Başarısız Varoluş Biçimi").

- **BAKINIZ:** HEIDEGGER.

BION [Boristenli] (İÖ. 300 dolayları)

Yunan bilgisi.Sokratesçi Kynik Okulu'na bağlıdır, felsefe sorunlarını düzyazıyla anlatma geleneğini kurmuştur.

Dinyeper Nehri yakınlarında Boristen'de doğdu, sonradan göçettiği Atina'da öldü. Alışverişle uğraşan, varlıklı bir kimse olan babası, satın alınarak özgürlüğe kavuşturulmuş bir köleydi. Kendisi de bir süre köle olarak kalmış, sonra varlıklı bir retorikçiye (Söylev öğretici)' satılmış, özgürlüğe kavuşturulmuş, efendisi öldüğünde kendisine büyük bir gelir kaynağı bırakmış. Bion bunu satarak Atina'ya yerleşmiş. Atina'ya yerleştikten sonra, önce Sokrates ile Theophrastos'un öğretilerini öğrenmiş, bir süre Kynik okuluna bağlı Krates'in etkisi altında kalmış. Daha sonra Theodoros'la anlaşarak onun açtığı okulda yönetici olmuş, Theodoros'un ölümünden sonra okulun başına geçmiştir.

Bion'un felsefe tarihindeki önemi, yaşadığı döneme değin felsefe sorunlarını anlatıma dayalı bir biçimde verme geleneğini bırakıp yerine düzyazıyı kullanmasıdır. Felsefe sorunlarını düzyazıyla anlatırken eleştiriye, tartışmaya, karşılaştırmalı açıklamaya geniş yer verme geleneğini başlatan odur. "Diatribes" denen bu yöntemle felsefe sorunlarını tekdüzeli anlatımdan kurtarmış, okuyucuya daha geniş boyutlu bir anlama olanağı sağlamıştır. Özellikle topluma açık konuşmalarda, halkla ilgili söylevlerde (retorik'te) dinleyicinin ilgisini belli bir konu üzerinde yoğunlaştırmak için yardımcı düşüncelere başvurma, söylevi birtakım etkileyici kavramlarla süsleme sanatı anlamına gelen "diatribe", Bion'la bir gelenek niteliği kazanmıştır. Bion bu yöntemi uygularken ele aldığı felsefe sorunlarını en ince ayrıntılarına dek çok katı bir eleştiriden geçirmiştir. Daha çok erdem konusunu işleyen Bion, değişik görüşleri karşılaştırarak, eleştirerek birleştiren bir yöntemle doğruyu bulma yolunu benimsemiştir. Ona göre erdem, öğrenci-

ye doğrudan doğruya değil, ayrı görüşler arasında eleştiriye başvurarak dolaylı yoldan anlatılmalı, soruyu öğrenci, dinleyici kendi kendine sorarak istenen sonuca varmalıdır.

Ahlak bir davranış biçimidir, bilgili olmayı gerektirir. Varlıklı olmak, ün kazanmak, tutkuların tutsağı olmak gibi aşırı davranışlar kişiyi erdemli olmaktan yoksun kılar. Mal edinmek iyi bir davranış olmadığı gibi ahlak ilkelerine, erdeme de aykırıdır. "Dostlar arasında her şey ortak olmalıdır". İyelik yetkisi kişiyi erdemden uzaklaştırır. Yeryüzü varlıkları pek önem verilecek nesneler değildir. Yaşamı elden geldiğince kolaylaştırmalı, azla yetinmeli, bütün tutkulara egemen olmalı. Kişinin bir "erdem varlığı" olması için bütün tutku eğilimlerinden uzaklaşması gerekir.

- **KAYNAKLAR:** Diogenes Laertius, *Leben und Meinungen berühmter Philosophen* 1967.

- **BAKINIZ:** ANTİSTHENES, DIOGENES [Sinoplu].

BIOT, Jean Baptiste (1774-1862)

Fransız fizikçi. Manyetik alan yasasını ve çözeltilerin ışıgı polarizasyon özelliklerini bulmuştur.

21 Nisan'da Paris'te doğdu. Eğitimine Collège Louis-le-Grand'da başladı. 1791'de okulu bıraktıysa da matematik konusunda özel dersler almaya devam etti. 1792'de gönüllü olarak askere gitti. 1794'te yeni kurulan Ecole Polytechnique'e girdi. 1797'de mezun olduğunda Beauvais Üniversitesi'nde matematik profesörlüğüne atandı. 1800'de henüz 26 yaşındayken Collège de France'ın matematiksel fizik kürsüsüne getirildi. 1803'te Bilimler Akademisi'ne üye oldu. 1808'de de Faculté des Sciences'a astronomi profesörü olarak atandı ve 1817-1826 yıllarında optik, ses ve manyetizma konularında fizik dersleri verdi. 1840'tan 1849'da emekli oluncaya değin bu fakültenin dekanlığını yaptı. 3 Şubat 1862'de Paris'te öldü.

Biot matematik ve astronomi alanlarında da çalışmalar yapmış olmakla birlikte en önemli katkıları fizik alanındadır. 1804'te Gay Lussac ile birlikte Yer'in manyetik alan yoğunluğunun yükseklikle olan bağıntısını saptamak üzere, hidrojen doldurulmuş bir balonla 4000 metre yüksekliğe çıkmayı başardı. Balonun ilk kez bilimsel amaçlarla kullanıldığı bu girişim sonucunda, manyetik alan yoğunluğunun yükseklikle pek az değiştiği anlaşıldığı gibi yukarı atmosferin nitelikleri ve kimyasal yapısı konularında da bilgi sağlandı. Aynı yıl metal çubuklardaki ısı iletkenliği üzerinde çalışan Biot, bu konuda matematiksel tanımlar yaptı. Arago ile birlikte gazların ışıgı kırma indisini saptadıkları gibi havanın ve çeşitli gazların yoğunluklarını kesin olarak hesapladılar. 1806'da Biot, Laplace, Dairesi, Biot ve asistanı Arago'yu meridyen yayını ölçmek üzere İspanya'ya gönderdi. Ses

hızının ölçülmesinde de önemli katkıları bulunan Biot, bu konuda da matematiksel çalışmalar yaptı. 1820'de Savart (1791-1841) ile birlikte, içinden akım geçen bir iletkenin oluşturduğu manyetik alan yoğunluğunu hesaplamak için çeşitli uzaklıklara yerleştirdikleri mıknatıslarla yaptıkları deneyler sonucunda, manyetik alan yoğunluğunun uzaklığının karesiyle ters orantılı olduğunu ortaya koydular. Bu buluşları elektromanyetiğin temel yasalarından biri olan Biot-Savart yasası olarak bilinir.

Biot'nun en önemli çalışmalarından biri "Royal Society"nin 1840 yılında Rumford madalyası ile ödüllendirdiği ışığın polarılması konusundaki araştırmalarıdır. Bu çalışmalarında Biot, polarma düzleminin dönmesinin ışığın polarılmasına yol açan kristalin kalınlığı ile düz ve dalga boyunun karesiyle ters orantılı olarak değiştiğini buldu. Ayrıca iki ayrı kristal tabakasından geçen ışıktaki dönmenin, her tabakanın yol açtığı dönmenin aritmetik toplamı olduğunu belirledi. Bu araştırmaların sonuçları Biot'nun savunduğu ışığın tanecek kuramıyla açıklanamıyordu. Gene de Biot Young'ın önermiş olduğu, ışığın dalga kuramını hiçbir zaman benimsemişti. Laplace ile birlikte tanecek kuramının en güçlü savunucularından olan Arago'nun daha sonra polarılma olgusunu dalga kuramıyla başarılı bir şekilde açıklaması iki arkadaşın arasını açtı ve uzun süren bir çekişmeye neden oldu. Biot'nun kuramsal alandaki sorunları polarılma konusunda verimli çalışmalarına engel olmadı. Nitekim 1815'teki araştırmalarıyla kuvars dışındaki kimi maddelerin de optik etkinliklerinin bulunduğunu saptadı. Bunlardan birkaçı kâfurun ve limon yağının alkol çözeltileri, terebentin ve şeker çözeltileridir. Biot ayrıca polarım düzleminin dönmesinin, akışkanın yoğunluğuyla ve bu çözeltinin içinde bulunduğu tüpün uzunluğuyla orantılı olduğunu ortaya çıkardı. Bu yolla çözeltilere kimyasal bir müdahale yapmadan, yoğunluklarını saptamak mümkün oluyordu. Özellikle şeker çözeltilerinin içindeki şeker miktarının ölçülebilmesi, daha sonra şeker hastalığının araştırılmasında kullanılmıştır.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Traité élémentaire d'astronomie physique*, 1802, ("Temel Fiziksel Astronomi Üzerine İnceleme"); *Traité de physique expérimentale* 1816, ("Deneyisel Fizik İncelemesi"); *Mélanges Scientifiques et Littéraires*, 1859, ("İlmi ve Edebi Seçmeler").

• **KAYNAKLAR:** E.Picard, *La vie et l'oeuvre de J.B.Biot*, 1927, M.Crosland, *The Society of Arcueil*, 1967.

• **BAKINIZ:** AMPRÈRE, ARAGO, BARTHOLIN, FRESNEL, HUYGENS, MALUS, PASTEUR.

BIRINGUCCIO, Vannoccio (1480-1539)

İtalyan metalurji bilgini. *De la pyrotechnia* adlı yapıtı 15. ve 16. yy'da metalurji teknikleri üzerine kapsamlı bir kaynak olmuştur.

20 Ekim 1480'de Siena'da doğdu. Babası mimardı. Siena tiranı Pendolfo Petrucci tarafından

ya'ya maden işleme yöntemlerini incelemeye yollandı. 1513'te Siena'ya döndükten sonra Boccheggiano madenlerinin ve darphanenin yönetimine atandı. 1516'da basılan paraların ayarlarını bozduğu gerekçesiyle ayaklanan Sienalı'lar tarafından işten atıldı. 1512'de ölen Pendolfo'nun oğlu Borghese Petrucci de bu olaya göz yumduğundan Siena'yı terketmek zorunda bırakıldı. Dolayısıyla Biringuccio için bu kentte yaşama olanağı kalmadı. Bu arada Venedik ve Floransa cumhuriyetlerinde incelemeler yaptı. 1523'te siyasal ortam sakinleştikten sonra Siena'ya döndü. Eski saygınlığını yeniden elde etti. Dahası bir yıl sonra barut için gerekli güherçile üretimi tekelinin başına getirildi. 1526'da Floransa'dayken Petrucci'lerin yeniden sürülmeleri üzerine 1530'a kadar Siena'ya dönmeydi. Bu tarihten sonra Siena'da senatör seçildi; aynı zamanda mimarlık yapmaya başladı. 1538'de Roma'da Papa III. Paul'un dökümhanelerinin başına getirildi. 1539'un başlarında Roma'da öldü.

Biringuccio'nun çeşitli madenlerdeki gözlemlerine dayanarak hazırladığı *De la pyrotechnia* ("Fişekçilik Üzerine") adlı yapıtı 1540'ta basıldı. On bölümden oluşan yapıt, metal cevherleri, ergitme teknikleri, gümüş ve altının cevherlerinden elde edilmesi, çeşitli alaşımlar, döküm teknikleri gibi konuları ve son olarak da 10. bölümde patlayıcılar ve fişekler için pirotekni yöntemlerini içerir. Ağaç baskı tekniğiyle yapılmış seksen dolayında resim, 15. ve 16. yy'da kullanılan metalurji tekniklerini bugüne aktarmaktadır. Yapıtın bir özelliği de simyanın uygulamadaki başarılarıyla kuramsal yöntemlerini ayırtması ve arada bir bağ bulunmadığını ortaya koyarak, simyaya karşı bir tutum almasıdır. Dönemin ünlü mineraloji bilgini Agricola'nın, yapıtı *De Re Metallica*'da ("Metaller Üzerine") büyük ölçüde Biringuccio'dan yararlandığı bilinmektedir. Biringuccio ilgisini daha çok döküm teknikleri üzerine yoğunlaştırmıştır. Yapıtı, dönemin metalurji teknikleri ve anorganik kimya uygulamalarıyla ilgili kapsamlı ve güvenilir bir kaynak olmuştur.

• **YAPITLAR (başlıca):** *De la pyrotechnia*, 1540, ("Fişekçilik Üzerine").

• **KAYNAKLAR:** A.Mieli, "Vannoccio Biringuccio e il metodo sperimentale", *Isis*, II, 1914; "Vannoccio Biringuccio", *Gli scienziati italiani dall'inizio del medioevo ai nostri giorni*, I, 1921.

• **BAKINIZ:** G. AGRICOLA.

BIRKELAND, Kristian (1867-1917)

Norveçli fizikçi. Eyde ile birlikte havadaki azotun yükseltgenmesi yöntemini geliştirmiştir.

Kristian Olaf Bernhard Birkeland 13 Aralık 1867'de Christiania'da (sonradan Oslo) doğdu. Paris ve Cenevre'de fizik öğrenimi yaptı, ayrıca bir süre Bonn'da Hertz'in fizik derslerini izledi. 1898'de Kristiania'da fizik profesörü olan Bir-

keland, Yer manyetizması ve kutup ışıkları konusunda bir kuram geliştirdi. Ayrıca Samuel Eyde ile birlikte, gübre endüstrisinde kullanılmak üzere nitrik asit sentezine yarayan, havadaki azotun yükseltgenmesi yöntemini geliştirdi. Birkeland 15 Haziran 1917'de seyahat sırasında Tokyo'da öldü.

Alman matematikçi Gauss'un önemli katkılarıyla Yer'in manyetik alanının sadece Yer manyetizmasından değil de, bir kısmının yukarı atmosferdeki elektromanyetik etkilerden kaynaklandığı anlaşıldığında, İskoçyalı fizikçi Balfour Stewart (1828-1887) Yer'in manyetik alanındaki günlük değişimlerin yukarı atmosferdeki elektrik akımlarından meydana geldiğini ileri sürdü. Birkeland bu elektrik akımlarını iyonosfer olarak tanımladı ve elektrik yüklü parçacıkların kutuplar üzerinde yukarı atmosfere çarpmalarının kutup ışıklarına ve manyetik fırtınalara neden olduğunu ortaya koydu. İyonosferin incelenmesi ve katmanlarının irdelenmesi daha sonra İngiliz fizikçi Appleton tarafından gerçekleştirildi.

Birkeland 19. yy sonlarına doğru giderek bir sorun olan azot üretimi konusunda da çalışmış, Eyde ile birlikte ticari açıdan başarılı ilk büyük ölçekli nitrojen üretimini gerçekleştirmiştir. 19. yy'ın sonlarına doğru azot içeren doğal gübre kaynakları tükenmeye yüz tutunca, havada yüksek oranda bulunan azotun ayrıştırılarak gübre endüstrisinde kullanılmasına yönelik çalışmalar hız kazandı. Azotun patlayıcı maddeler için gerekli, stratejik bir element olması da bu konuda önemli bir etkendi. 1784'te Cavendish havadaki azot ve oksijeni bir elektrik kıvılcımıyla birleştirip azot oksit elde etmişti. Bu başarıya karşın, laboratuvar koşullarında elde edilen azotlu bileşiklerin endüstri düzeyinde üretilmesini sağlayacak bir yöntemin geliştirilmesi için yüzyılı aşkın bir sürenin geçmesi gerekti. Bu konudaki ilk ticari başarı Birkeland ve Eyde'in oldu. Havadaki azotun yükseltgenmesi, oksijenle azotun ısı gerektiren (endotermik) tepkimesiyle gerçekleştirilebilir. 20. yy'ın başında geliştirilen Birkeland-Eyde yönteminde hava kuvvetli bir elektrik akımı içinden geçirilir. Elde edilen azot oksidi gübre yapımında gerekli nitrik asit üretiminde kullanılır. Bu yöntem ucuz elektrik kaynakları olan Norveç'te başarıyla uygulandı. Ancak kısa zamanda yerini havadan yükseltgenmiş azot yerine, amonyak elde edilmesini öngören Haber-Bosch yöntemine bıraktı.

- BAKINIZ: ÅNGSTRÖM, APPLETON, K.BOSCH, CAVENDISH, GAUSS, HABER.

BIRKMEYER, Karl von (1847-1920)

Alman hukukçu. Ceza hukukunda
Klasik Okul'un temsilcilerindendir.

27 Haziran 1847'de Nürnberg'de doğdu. 29 Şubat 1920'de Münih'te öldü. Yükseköğrenimini Münih, Heidelberg ve Würzburg'da yaptı. 1877'de Rostock Üniversitesi'nde ceza hukuku profesörü

oldu. 1886-1912 arasında ceza hukuku ve hukuk felsefesi profesörlüğü yaptı. 1903'te Almanya'da ceza hukukunun yeniden gözden geçirilmesi konusunda çalışan bir komisyonda görev aldı. Bu görevi sırasında Alman ve yabancı ceza hukuklarını, özellikle rüşvet açısından karşılaştırmalı bir biçimde inceledi. Almanya'da ceza yasasının yeniden ele alınması amacıyla 1905-1909'da yayımlanan *Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts*'e ("Alman ve Yabancı Ceza Hukukunun Karşılaştırmalı İncelemesi") katkıda bulundu. 1881'de *Mecklenburg Hukuk Bilimi* dergisinin kurucuları arasında yer aldı. 1901'de bir hukuk bilimi ansiklopedisi çıkaran Birkmeyer, *Ceza Hukuku Arşivi*'nde sürekli yazılar yazdı.

Birkmeyer hukuk felsefesi alanında Heinrich Ahrens ve Adolf Lasson çizgisindeki idealist hukuk anlayışının temsilcilerindendi. Ceza hukukunda ise Klasik Okul'un temsilcilerinden olan Birkmeyer, serbest irade ilkesini cezai sorumluluğun temel dayanağı olarak görmekteydi. Cezanın işlenen suçla orantılı olarak verilmesini savunan Birkmeyer, koşullarla nedenler arasındaki ilişkiyi kendi ceza hukuku kuramında ortaya koydu. Bu kurama bağlı olarak suç işleyen ile suç katılan arasında kesin bir ayırım yaptı. Cezalandırmada ikincil derecede önemi olan suçlunun yola getirilmesi ve suçun engellenmesi amaçlarının da dikkate alınması gerektiğini savundu. Ceza ve suçun işlenmesini engelleyici önlemler arasında kesin bir ayırım koyan Birkmeyer, o zamana dek aynı bağlamda ele alınmış olan hukuka aykırılık ve suç kavramları arasındaki farklılığa da dikkat çekti.

Birkmeyer, Klasik Ceza Hukuku Okulu ile Franz von Liszt'in Sosyolojik Ceza Hukuku Okulu arasındaki çatışmada önemli bir rol oynadı. J.Nagler ve başka hukukçularla birlikte Liszt'in Sosyolojik Okulu'na yönelik eleştirileri konu alan ve 1905-1909'da yayımlanan *Kritische Beiträge zur Strafrechtsreform*'u ("Ceza Hukuku Reformuna İlişkin Eleştirel Katkılar") hazırladı. Birkmeyer mutlak ceza hukuku anlamında "suça cezayla karşılık verme" kuramının savunucularındandı. Bütün niyetlerin ötesinde ve üzerinde mutlak kurallar olduğu düşüncesinden hareketle, ceza hukukunda relativizine ve faydacılık felsefesine karşı çıktı.

- YAPITLAR (başlıca): *Die Lehre von der Teilnahme*, 1890, ("Suça Katılma Öğretisi"); *Deutsches Strafprozessrecht*, 1898, ("Alman Ceza Muhakemeleri Usulü"); *Studien zu dem Hauptgrundsatz der modernen Richtung im Strafrecht*; "Nicht die Tat, sondern der Tater ist zu bestrafen", 1909, ("Ceza Hukukundaki Modern Akımın Temel İlkeleri Üzerine İncelemeler; 'Fiil Değil, Fail Cezalandırılmalıdır'").

BISMARCK, Otto von (1815-1898)

**Alman devlet adamı. Alman birliği-
nin kurucusu ve Alman İmparatorlu-
ğu'nun ilk başbakanıdır.**

Otto Eduard Leopold Fürst von Bismarck, 1 Nisan 1815'te Brandenburg'da Schonhausen'de doğdu, 30 Temmuz 1898'de Friedrichsruh'ta öldü.

Prusya'da Junker denilen zengin toprak aristok-rasisinden muhafazakâr bir ailenin çocuğuydu. Genç-lik yılları sürekli düellolar ve fazla başarılı olmayan bir öğrenim hayatı ile geçti. Liseyi Berlin'de bitirdi. Hukuk öğrenimi için önce Göttingen'e daha sonra Berlin'e gitti. 1835'de Berlin Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra bir yıla yakın mahkeme kâtipliği yaptı. Ama, her günü bir ötekine benzeyen büro işlerine fazla dayanamadı ve askerliğini yaptıktan sonra baba toprağına dönerek kendini kardeşi ile birlikte çiftliklerinin yönetimine verdi.

Bismarck'ın coşkun ve hırçın karakteri 1843'ten sonra durulmaya başlamıştı. Bunda ileride evleneceği Juhanna von Puttkamer ve kadının ailesinin bağlı olduğu Pomeranya'nın muhafazakâr ve dindar çevre-lerine girmesinin büyük rolü olmuştur.

1847'de yerel meclise giren Bismarck, siyasi yaşama atılmış oluyordu. Bütün Avrupa'yı sarsan 1848-1849 devrimlerinde koyu muhafazakâr ve mo-narşi yandaşı tutumuyla dikkatleri üzerine çekti. 1851'de Frankfurt'ta toplanan Federal Meclis'e Prus-ya temsilcisi olarak katıldı. Burada bulunduğu süre-de, Avusturya'nın denetimindeki Alman dünyasının içinde bulunduğu parçalanmış durumu yakından gör-dü. Alman dünyasının Avusturya'nın egemenliğinden kurtarılması gerektiği kanısına varan Bismarck, bu düşüncesini açıkca söylemekten çekinmedi. Almanya'nın parçalanmışlığının meclislerde verilen nutuklar ve sonu gelmez toplantılarda harcanan boş sözlerle ortadan kaldırılamayacağını, Avusturya ile bir savaşın kaçınılmaz olduğunu ve Alman Birliği'nin ancak "kan ve demirle" kurulacağını savundu. Ona göre Alman

dünyası içinde hem Prusya hem de Avusturya'ya yer yoktu.

Böylece Alman dünyası içinde önderliğin hangi devletçe sürdürüleceği kavgası bu ihtilal yıllarında yeniden ortaya atılmış oluyor, 1740'ta Prusya Kralı Büyük Friedrich'in başlattığı mücadele alevleniyordu.

Bismarck Kırım Savaşı sırasında (1854-1856) Prusya'nın yansızlığı için mücadele etmiş ve bunda da başarılı olmuştu. Rusya'nın, Avrupa devletleri ile karşı karşıya geldiği bu büyük savaşta, Prusya'nın bu tutumu Rusya tarafından teşekkürle karşılanmıştı. Savaşta Avusturya'nın Rusya'ya karşı düşmanca bir tavır alması, iki devlet arasında uzun yıllar süren dostluğa da son verdi. Bu gelişme Prusya'nın politik durumunu güçlendirdi. Bismarck ilerideki olası Prus-ya-Avusturya mücadelesinde kendi yanında tutmak istediği Rusya'nın dostluğuna bu tarihten sonra daha çok değer vermeye başladı.

Bismarck 1859'da Petersburg'a elçi olarak gön-derildi. Burada bulunduğu üç yıl içinde Çarlık Rusya'sının yöneticilerini yakından tanıma fırsatını buldu. Bu arada Prusya'da kralla parlamento arasın-daki sürtüşme giderek yoğunlaşıyordu. Anlaşmazlık kralın Prusya ordusunu güçlendirmek istemesi, parla-mentonun ise buna yanaşmaması yüzünden çıkmıştı. Bismarck bu sırada kısa bir elçilik göreviyle Paris'te bulunuyordu. Kralla parlamento arasındaki çekişme, kralın tahtan çekilmeye kalkışması aşamasına vardı-ğında, son koz olarak Bismarck başbakanlığa getirildi. (23.9.1862).

Birkaç hafta içinde dışişleri bakanlığını da üstlenen Bismarck, muhafazakâr ve kralcı bir anlayış-la kendinin de inandığı Prusya ordusunun güçlendi-rilmesi işini, kralın arzuları doğrultusunda ele aldı. Mecliste çoğunlukta olan İlerici Parti ile süren uzlaş-ma görüşmelerini çıkmaza sürükleyen Bismarck, ül-keyi parlamentoya danışmadan ve bütçesiz olarak yönetmeye başladı. Aldığı sert önlemlerle basını susturdu, toplantı ve gösteri özgürlüklerini kısıtı. İlerici Parti'nin durumunu sarsmak için genel seçim hakkı verilmesi yolunda çalışmalar yaptı. Muhafaza-kâr-Sosyal reform yanlıları ile işbirliğine önem verdi.

1863'te patlak veren Polonya ayaklanmasında Liberaller'in aksine, Rusya'nın yanında yer aldı ve Rusya'nın ayaklanmayı bastırmasına yardımcı olarak bu devlet ile dostluğunu pekiştirdi. Aldığı bütün önlemlere karşın İlerici Parti'nin 1863'te büyük ço-ğunlukla meclise girmesini engelleyemedi. Bu sonuç kendi durumunu büyük ölçüde sarsmıştı. Ancak 1864'te patlak veren Schleswig-Holstein bunalımı ile yeniden güç kazanmayı başardı.

Halkının büyük bölümü Alman olan, ancak Danimarka'nın yönetimindeki bu iki dukalık, Bis-marck'a Prusya'nın sınırlarını genişletmek ve ileride Avusturya ile yapmayı tasarladığı savaşa iyi bir gerekçe bulabilmek için fırsat verdi. Dukalıkların Danimarka'nın elinden alınması için önce Avusturya ile ittifak yapan Bismarck, patlayan savaş sayesinde iç politikadaki sıkıntılarından da kurtuldu ve durumunu güçlendirdi. Danimarka, Avusturya ve Prusya birlik-leri karşısında dayanamadı ve Schleswig-Holstein'ı elden çıkarmak zorunda kaldı. Bu iki dukalığın yönetimi 1865 Gastein Antlaşması ile Avusturya ve Prusya'ya bırakıldı. Avusturya-Prusya ortak yöneti-

*Başbakanlık
dönemi*

mi, iki devlet arasında sürtüşmeleri de beraberinde getirdi ve Bismarck'a Avusturya ile savaş için aradığı bahaneyi kendiliğinden ortaya çıkardı.

İki devlet arasındaki savaş kısa sürdü ve Prusya'nın kesin yengisiyle sonuçlandı. Bismarck savaş sonunda Prusya ordularının Viyana'ya girmesi için kralın ve Genelkurmay'ın baskılarına karşı koydu ve Avusturya'nın onurunun yarananmasına engel oldu. Bu devlet ile herhangi bir toprak kaybını ve büyük bir tazminatı öngörmeyen bir barış yapan Bismarck, bu devletin ileride Fransa ile girişeceğı savaşta yansız kalmasını sağlamıştır. Bu tutum, iki devlet arasında ileride oluşacak ittifakın da temeli olacaktır.

Bismarck'ın bu usta politikası ile Alman Birliği'ne giden yolun ikinci evresi de başarı ile aşılış oluyordu. Alman dünyasının nderliği artık kesin olarak Prusya'nın eline geçmişti. Bismarck'ın bu başarıları i politikada da etkisini göstermiş, muhaliflerinin büyük bir kısmı giderek kendisini desteklemeye başlamışlardı.

Avusturya'nın yenilgişi bir Prusya-Fransa savaşını kaçınılmaz kılmaktaydı. Bismarck ise böyle bir savaşı eskiden beri istemekte ve Fransa yenilgiye uğratılmadan Alman İmparatorluğu'nun kurulamaya cağını bilmekteydi. O sıralarda boşalan İspanya tahtına, Prusya hanedanından bir prensin aday olarak gösterilmesi Prusya'nın kazandığı başarıları endişe ile izleyen Fransa'yı tahrike yönelik bir olay oldu. Savunma Bakanı Roon ve Genelkurmay Başkanı Moltke ile savaş hazırlıklarını sürdüren Bismarck, Fransa'nın Prusya hanedanından olan prenslerin İspanya tahtına hiçbir zaman aday gösterilemeyeceği hakkında garanti istemesini ustalıklı kullanarak, her iki devletin kamuoyunu birbiri ile savaşa hazır duruma getirdi.

Prusya-Fransa savaşı 19 Temmuz 1870'te başladı. Seferberliğini o zamana kadar görülmemiş bir düzen içinde sürdüren Prusya, hızla Fransa topraklarına girdi, zengin Alsace-Lorraine bölgesini ele geçirdi ve Fransa ordularını İmparator III.Napolon ile birlikte tutsak etti. Kuşatma altına alınan Paris, 20 Ocak 1871'de kanlı bir direnişten sonra teslim oldu.

Bu arada bütün Alman prensleri Paris'te Versailles Sarayı'nda toplanmışlardı. Alman İmparatorluğu yapılan büyük ve gösterişli bir törenle ilan edildi ve Prusya Kralı I.Wilhelm İmparator (Kaiser) oldu. Bismarck yeni kurulan imparatorluğu'nun başbakanlığına getirildi ve kendisine "Fürst" payesi verildi. Fransa'nın ağır ve onur kırıcı yenilgişi ise 10 Mayıs 1871'de yapılan Frankfurt Antlaşması ile kesinleşti.

Bismarck bu savaşta Fransa'nın ağır bir yenilgiye uğratılmasını, toprak kaybetmesini ve yüksek bir savaş tazminatı ödemek zorunda bırakılmasını pek nemsememiştir. Daha nce Avusturya'ya karşı izlediği akılcı politikanın Fransa'ya karşı uygulanması artık söz konusu değildi. Bu durum, iki devlet arasında köklü bir düşmanlığın doğmasına yol açmış ve II. Dünya Savaşı sonlarına kadar sürecek olan amansız bir mücadelenin yerleşmesinde en büyük etken olmuştur.

Bismarck 1871'den sonra izlediği dış politikada Fransa'nın düşmanlığını daima hesaba katmak zorunda kalmıştır. Bu devletin Almanya'ya karşı bir intikam savaşına girişmemesi için mttarik söz ve yalnz

birakılması, Bismarck'ın politikasının temelini oluşturmuştur. Bu amaçla büyük devletleri kendi yanına çekmeye çalışan ve bunda da büyük ölçüde başarılı olan Bismarck, Avusturya ve Rusya ile bir dizi antlaşma yaparak, Fransa'yı başarılı bir biçimde yalnızlaştırmıştır.

Bismarck bunun için şu önemli antlaşma ve ittifakları gerçekleştirmiştir: Rusya ve Avusturya ile "Birinci  İmparator Antlaşması" (1872); yine aynı devletlerle "İkinci  İmparator Antlaşması" (1881); Avusturya ile savunma ittifakı antlaşması (1879). Bu önemli antlaşmaya 1882'de İtalya da girmiş ve ünlü "l İttifak" oluşmuştur. Bu ittifaka 1884'te Romanya, 1914'te Osmanlı Devleti, 1915'te de Bulgaristan girmiştir. Nihayet Rusya ile meşhur "Teminat Antlaşması" (1887). Bu antlaşma ile Almanya Rusya'dan herhangi bir saldırı gelmeyeceğini garantilemiş oluyordu. İngiltere ile Fransa'ya karşı yapılacak ittifak görüşmeleri ise, biraz da Bismarck'ın isteksiz davranması yüzünden başarısız kalmıştır.

Birinci ve İkinci  İmparator Antlaşmaları, Balkanlar'daki Osmanlı toprakları için Rusya ile Avusturya'nın sürekli çekişmeleri yüzünden uzun ömürlü olamamıştır. Avusturya kendisini Balkanlar'daki Osmanlı topraklarının doğal mirasçısı saymakta, "Panslavist" bir politika ile etkinliğini buralara yaymayı hedef alan Rusya ise buna karşı çıkmaktaydı.

İki devlet arasındaki çekişmeler özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra kendisini en açık bir biçimde göstermiştir: Bu savaşta Osmanlı Devleti'nin ağır bir hezimete uğraması ve Ruslar'ın "Panslavizmin zaferi" saydıkları Ayastafenos (Yeşilköy) Antlaşmasını dikte ederek Balkanlar'ı istedikleri gibi parçalamaları, Avusturya-Rus ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir. Bu gelişmenin yol açtığı diğer bir savaş olasılığı ise, İngiltere'nin kendi çıkarlarını tehlikeye görmesinden kaynaklanmaktaydı.

Bu durumda Bismarck araya girmiş ve anlaşmazlıkların zme kavuşturulması için arabuluculuk görevini üzerine almıştı. Tarafları Berlin'de toplanan kongrede bir araya getiren Bismarck, görüşmelerde kendi deyişi ile "namuslu bir simsar" gibi davranmıştır. Ancak, Ayastafenos Antlaşması'nın kaldırılması, Rus kazançlarının en az düzeye indirilmesi, Avusturya ile İngiltere'ye de bazı haklar verilmesi Rusya'nın hoşnutsuzluğuna yol açmıştır.

Rusya bu durumun sorumlusu olarak Bismarck'ı grmştir. Oysa Bismarck için "şark Meselesi" kendi ünlü deyişi ile, "Pomeranyalı bir askerin kemiklerine bile" değmezdi. Kendisi için Osmanlı Devleti değil, bu devletin topraklarının paylaşılması yüzünden bir Avrupa savaşı çıkmasının önlenmesi önemliydi. Ona göre aslolan Avrupa barışı ve böylece genç Alman İmparatorluğu'nun güvenliğinin sağlanmasıydı. Barışçı yollardan "şark Meselesi"nin zmne herhangi bir diyeceği yoktu. Avusturya ve Rusya'nın bu konuda uzlaşması ve Almanya yanında yer alıp Fransa'nın yalnızlığının sürmesi, politikasının değişmez temeli idi. Hatta Fransa'nın başka kıtalarda kendisine yeni sömürgeler aramasına yeşil ışık yakmakta, bu devletin bir Osmanlı toprağı olan Tunus'u ele geçirmesine (1881) olumlu katkılarda bulunmaktaydı.

Bismarck karmaşık ittifak sistemine karşın b-

yük bir beceri ve ustalıklı Almanya'nın güvenliğini sağlamayı başardı. 1879 Alman-Avusturya İttifakı yanında, 1887 Alman-Rus Teminat Antlaşması birbirini büyük bir ustalıklı tamamlayan ve Fransa'yı umutsuz bir yalnızlığa mahkûm eden antlaşmalar olmuştur.

Almanya-Avusturya İttifakı I.Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yürürlükte kalmış, Teminat Antlaşması ise 1890'a kadar devam etmiştir. Bu tarihte Bismarck'ın azli ile yerine geçen General Caprivi hükûmeti bu önemli antlaşmayı yenilememiştir. Bu ise Almanya için Bismarck'ın en çok korktuğu gelişmenin başlangıcı olmuştur. Bu tarihten sonra Fransız-Rus yakınlaşması hızla ilerleyerek 1894'te Almanya'yı iki

cephe arasında sıkıştıracak bir ittifak durumuna dönüşmüştür.

Bismarck dönemi dünyanın sömürgeler halinde paylaşıldığı bir dönemdir. Kendisi ilke olarak ve büyük devletlerle çatışmaya yol açabileceği endişesiyle sömürge edinilmesine taraftar değildi. Bununla birlikte Almanya'nın gelişen ekonomisi ve siyasi gücü, sömürge edinilmesi yolunda kendisi üzerinde ağır bir baskı yapmıştır. İlk Alman sömürgeleri yine onun iktidarında edinilmiştir. Bunlar genel olarak dünyayı paylaşan büyük Avrupa devletlerinin pek fazla değer vermedikleri yerlerdir. Togo, Kamerun, Güney-Batı Afrika (hepsi 1884'te) ve Doğu Afrika (1885) edinilen ilk sömürgelerdir.

Bismarck dış politikasındaki üstün başarıları yanında çok hareketli ve çetin bir iç politika mücadelesi vermiştir. Dış politikada kazandığı büyük ağırlık, iç politikada da kendisini hissettirmiştir. İktidarının ilk yıllarında genel olarak Liberaller ile hesaplı bir iş birliği içindedir. Bu kesimle giriştiği en önemli mücadele Katolik Kilisesi'ne karşı olmuştur. Yıllarca sürmüş olan bu mücadele varlığını özellikle Prusya'da çok etkili biçimde duyurmuştu.

İtalya ve Almanya'daki Liberal Milliyetçi düşüncenin her iki devletin birliklerini tamamlamada oynadıkları önemli rol, Vatikan'ın bu kesimlere karşı tavır alması sonucunu doğurmuştu. Bu ise kilisenin devlet yönetiminde söz sahibi olarak kalmak istemesine modern devlete ve çağdaş kültüre karşı çıkmasına yol açmaktaydı.

Bismarck 1871'den sonra Katolik Kilisesi'nin gücünü kırmak, aynı zamanda Katolik Merkez-Sağ partilerini de zayıflatmak için Kültür Mücadelesi'ni (Kulturkampf) başlatmıştır. Bu mücadele sırasında Prusya Kültür Bakanlığı Katolik Dairesi kapatılmış, rahiplerin devletin aldığı kararları kiliselerde eleştirmeleri yasaklanmış; kilisenin Prusya eğitim sistemindeki yerine ve okulları denetlemesine son verilmiş, Cizvit Tarikatı kaldırılmış, kiliseler devletin denetimi altına alınmış ve rahiplerin atanmasında devlete veto hakkı tanınmıştır (1873 Mayıs yasaları).

Budurum Papa ile Almanya arasındaki ilişkileri gerginleştirmiş ve Katolik cemaatin pasif direnişi ile karşılaşmıştır. Buna karşın ilzenen politika sertleşerek sürmüştür. Direnişlere karşı 1874'te Ceza Önlemleri Yasası çıkartılmıştır. Bu arada devletin Katolik Kilisesi'ne yaptığı maddi yardıma son verilmiş Katolik tarikatları, sağlık hizmetleri görenler dışında kapatılmıştır.

1875'te bütün imparatorlukta geçerli olmak üzere "Medeni Nikâh" kabul edilmiş ve kiliselerin nikâh kıymalarına son verilmiştir. 1876'da Ceza Önlemleri Yasası'nın gereği olarak Prusya'daki bütün piskoposlar tutuklanmışlar ya da sürgüne gönderilmişler, rahiplerin dörtte birinin işlerine de son verilmiştir. Bütün bu önlemler Katolik Kilisesi'ne karşı yürütülen mücadelede Liberaller için tam bir başarı sağlamamıştır. Ancak Bismarck kilisenin devlet içindeki gücünü kırmış ve Muhafazakârlar'ın kendisine yaklaşmalarını sağlamıştır. 1880'den sonra kilise ve devlet barışmaya başlamış, Bismarck ise Liberaller ile işi bittikten sonra onlardan ayrılarak Muhafazakârlar'la işbirliğine girişmiştir.

Bismarck'ın bu evede attığı en önemli adım,

Alman
sömürgeciliği

Alman Birliği'nin Kuruluşu Ve Almanya'nın Güçlenmesi

Almanya 19.yy'ın başında 296 prenslik ve 51 serbest kentten oluşmaktaydı. Nüfusun 3/4'ü feodal ilişkilerin egemen olduğu tarım kesimindeydi. 15. ve 16. yy'larda İngiltere ve Fransa'da ticaret ve sanayinin gelişmesi siyasi merkezileşmeyle birlikte olduğu halde, Almanya'da tersi bir süreç yaşanmış, mahalli prensler güç kazanmış ve Alman devletleri dünya ticaretinin dışına itilmişti. 1815 Viyana Kongresi'nde Almanya 39 devletten oluşan, Avusturya'nın egemenliğinde bir konfederasyon haline getirildi. 1871'de Bismarck'ın önderliğinde Almanya'nın siyasi birliğinin sağlanması, sanayileşme süreci bakımından da bir dönüm noktası oldu. 1830'larda Almanya'nın Batı'sında, 1840'larda da Doğu'sunda toprak köleliğinin yasal olarak kaldırılması, 1834'te 17 Alman devleti arasında gümrüklerin kaldırılarak tek bir pazar yaratılması, 1871 sonrası büyük sanayi sıçramasının temellerini oluşturdu.

Siyasi birliğin sağlanmasından sonra, devlet öncülüğü ve ağırlığında sanayileşme hızı olağanüstü arttı. Demiryolları kamulaştırılıp yenileri yapıldı, en yeni teknikleri kullanan ağır ve yeni sanayiler tekelleri bir yapılanma içinde teşvik edildi. Almanya çok az sömürgeye sahip olduğu için, sanayileşmesi büyük ölçüde yüksek gümrük duvarlarıyla korunan iç pazara dayandı. Almanya'nın, Avrupa'nın en geç sanayileşme sürecine giren ülkelerinden biri olmasına karşın, kalkınma hızının çok yüksek olmasının nedenleri, Alman sanayileşme modelinden giderek açıklanmaktadır. Sanayileşmesini en önce tamamlayan ülkelerden farklı olarak Alman sanayileşme deneyinde, serbest rekabetçi bir evre yaşamadan, çok yoğun devlet yönlendirmesinin eşlik ettiği, ağır sanayi önceliğinde bir strateji benimsendi. 20.yy'ın başına gelindiğinde Almanya 30 yıl gibi kısa bir süre içinde özellikle ağır sanayi alanında, Avrupa'nın en güçlü ülkesi durumuna gelmişti.

İç politikası

gittikçe güçlenen Sosyal Demokratlar'a karşı da önlemler almaya başlamasıdır. 1870'teki Paris Komünü ayaklanmasından beri sosyalizmi bir tehlike olarak gören Bismarck, 1872'den sonra bu akımla mücadele etmeye başladı. 1878'de I.Wilhelm'e yapılan iki suikastın sorumluluğunu sosyalistlere yükleyen Bismarck, onlarla açık bir mücadele için aradığı bahaneyi bulmuş oluyordu. Parlamentonun seçimlerle yenilenmesi ile gerekli yasaları çıkartabilecek duruma gelen Bismarck, 1 Ekim 1878'de "Sosyal Demokrasi'nin Tahriklerine Karşı Genel Savunma Yasası" adını taşıyan ünlü yasa'yı çıkarttı. Bu yasa, 1890'a kadar üç kez yenilenerek yürürlükte kalmış Bismarck'ın düşüşünde önemli bir rol oynamış ve kendisinin azlinden sonra da yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu yasa ile bütün sosyalist kuruluşlar, sendikalar ile sosyalist yayınların basımı ve yayımı yasaklanmıştır. Uygulamada yoğun tartışmalara ve mücadelelere konu olan bu yasa istenilen sonucu vermediği gibi Almanya'da sosyalist görüş ve etkinliklerin daha da sertleşmesine yol açmıştır.

Bismarck iktidara geldikten bir süre sonra Liberal ekonomiden de vazgeçmiş, köklü mali reformlar yaparak korumacı bir ekonomi politikası izlemeye başlamıştır. Çeşitli önlemlerin yanı sıra, "işçilerin sosyalistlerin elinden kurtarılması için", 1881'den sonra birtakım toplumsal içerikli önemli yasalar çıkartmaya başlamıştır.

Bu alanda çıkarttığı yasalar, sanayileşmiş büyük kapitalist ülkelerde henüz örneği olmayan "öncü" yasalar olmuşlardır. 1883'te ilk Sosyal Sigortalar Yasası yürürlüğe konularak, bütün işçilerin zorunlu olarak sigortalı olması sağlanmıştır. 1884'te İşçi Kaza Sigortası, 1889'da Yaşlılık ve Emeklilik Sigortası yürürlüğe girmiştir.

Bu yasalarla geniş kitlelerin kendi sosyal güvenlikleri için devlete sahip çıkmaları amaçlanmıştır. 1891'de İşçileri Koruma Yasası çalışma saatlerini ayarlamış ve hafta sonu tatili, kadın ve çocuk işçilerin durumunun iyileştirilmesi gibi düzenlemeler getirmiştir.

Bismarck gerek iç gerek dış politikada, uzun yıllar birlikte olduğu İmparator I. Wilhelm'in yakın desteğini ve dostluğunu kazanmıştı. Muhafiflerine karşı son derece sert davranırdı ve genel olarak halkın büyük çoğunluğunca sevilmezdi. Ancak kendisinden korkulur ve çekinilirdi. Kendisine her alanda güvenen yaşlı İmparator I.Wilhelm'in 1888 'de ölümüyle Bismarck, en büyük destekleyicisinden yoksun kaldı.

Ölüm derecesinde hasta olan yeni İmparator II. Friedrich'in üç ay süren hükümdarlığından sonra tahta çıkan II. Wilhelm, Bismarck'a karşı olan grupların etkisindedeydi. Yeni ve genç hükümdar dış dünyada tanınmak, yönetimde etkin bir rol oynamak istemekteydi. Çeşitli durumlarda devlet işlerine doğrudan karışmaya başlaması, sosyalistlerle ilgili yasa'yı yenilemek istememesi, dış politikada tek başına kararlar almaya kalkışması, Bismarck ile çatışmasını kaçınılmaz kıldı. Hele bakanların gizli ya da açık olarak hükümdar ile ilişki içinde bulunmaları ve hükümet işlerini kendisinden önce hükümdar ile görüşmeleri, Bismarck'ın katlanacağı şeyler değildi.

Bu durumda Bismarck 1852'den beri yürürlükte olan ve başbakana hükümet üyeleri üzerinde mutlak

bir denetim hakkı tanıyan "Emirname"ye dayanarak, bakanların devlet işlerini usulsüz olarak saraya taşımalarını yasakladı. Bu sert tutumu üzerine II. Wilhelm 1852 tarihli "Emirname"nin iptalini istedi. Bismarck'ın bunu reddetmesi üzerine çıkan bunalım II.Wilhelm'in Bismarck'ı azletmesiyle sonuçlandı (1890).

Aslında "Emirname" Bismarck'ın başbakanlıktan uzaklaştırılması için bir bahane olarak kullanılmış olup, onun azlinden sonra da yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Bunalım Bismarck'ın kişiliğinde ve yönetiminde düğümlenmekteydi. Yeni İmparator yeni bir "Dünya Politikası" izlemeyi, Almanya'nın dünyada gücüne yakışır bir rol oynamasını istemekteydi. Böylece II.Wilhelm yönetimi ile Almanya, Bismarck'ın uzun yıllar boyunca oluşturduğu hassas ve aynı derecede karmaşık ittifak sisteminden ayrılarak yeni bir politika izlemeye başlayacaktır.

Azlından sonra Friedrichsruh'daki malikânesine çekilen Bismarck, sade bir yaşam sürmüş, ancak siyasi gelişmeler üstüne görüşlerini çeşitli kanallardan yayınlamıştır. 1895'te sekseninci yaş günü dolayısıyla bütün Almanya'da törenler düzenlenmiş, İmparator II. Wilhelm ailesiyle birlikte Bismarck'ı malikânesinde ziyaret ederek onu kutlamıştır. Bismarck 30 Temmuz 1898'de Friedrichsruh'da ölmüştür.

• **YAPITLAR (Başlıca):** *Die Gesammelten Werke*, (ö.s.), 15 cilt, 1924-1935, ("Tüm Yapıtlar"); *Erinnerungen und Gedanken*, (Düşünceler ve Hatıralar, 3 cilt, 1952-1955).

• **KAYNAKLAR:** E.Eyck, *Bismarck*, 2 cilt, 1941-1944; A.Meyer, *Bismarck der Mensch und der Staatsmann*, 1949; W. Momsen, *Bismarck, Ein politisches Lebensbild*, 1959; G.A.Rein, *Die Revolution in der Politik Bismarck's*, 1957; L.Reiners, *Bismarck gründet das Reich-Bismarck's Aufstieg*, 1965; H.Rothfels, *Bismarck und der Staat*, 1954; M.Stürmer, *Bismarck und die preussisch-deutsche Politik*, 1978.

• **BAKINIZ: WILHELM II.**

BITTEL, Kurt (1907)

Alman arkeolog. Hitit arkeolojisi konusunda günümüzün en önde gelen bilim adamıdır.

Heidenheim'de doğdu. Tübingen Üniversitesi'ni bitirdi, 1930'da Marburg Üniversitesi'nde doktora yaptı. Aynı yıl Frankfurt'taki Römisch-Germanische Kommission'da (Roma-Cermen Kurulu) çalışmaya başladı. 1931-1933 arasında Kahire'deki Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde görev yaptı. Mısır ve Anadolu'da kazılara katıldı. 1938-1944 arasında İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü'nü yönetti. 1946'dan 1953'e değin Tübingen Üniversitesi'nde ders verdi. 1951'den başlayarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yeni kurulan Prehistorya Bölümü'nde eğitime katıldı. 1954'te yeniden İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün başına getirildi. 1960'ta Alman

Arkeoloji Enstitüleri'nin Berlin'deki merkezinin başkanlığına atandı. 1972'de emekli oldu. Tübingen Üniversitesi'nde emeritus olarak eğitim etkinliğini sürdürmektedir.

Meslek yaşamı boyunca Londra'daki British Academy, Cambridge'deki Prehistoric Society, Dublin'deki Royal Irish Academy, Türk Tarih Kurumu, Bulgar Arkeoloji Enstitüsü, Archaeological Institute of America gibi kurumların üyeliğine seçildi.

Almanya ve Mısır'daki araştırmalarıyla tarihöncesi konusunda uzmanlaştı. Orta Anadolu'daki tarihöncesi kültürlerin sıralanmasında düzeltmeler yaparak sağlıklı sonuçların elde edilmesine katkıda bulundu.

Anadolu'da Çorum yakınındaki Boğazköy'de 20. yy başlarında yapılan kazılarda Hititler'in başkenti Hattuşa'ya ait anıtsal yapılar bulunmuştu. Bittel bu yapıların hangi kültür yerleşmelerine tarihlenebileceğini saptamak amacıyla 1931'de burada yeniden kazıya girişti. Kentteki en uzun süreli yerleşmenin Büyükkale olduğunu tahmin ettiği için araştırmalara burada başladı. Tahmininin doğruluğu hemen belli oldu, daha ilk kazı çukurunda Hititler'in binlerce pişmiş toprak tableten oluşan devlet arşivi bulunmuştu. Böyle yazılı kaynakların ele geçmesinin öne-

Hititler'in Başkenti Hattuşa

Hititler'in başkenti Hattuşa kentinin kalıntıları Ankara'nın yaklaşık 200 km batısında, Çorum ili sınırları içinde, bugünkü Boğazköy'de bulunmaktadır. Burasını 1834'te Fransız araştırmacı Texier* keşfetmiştir. Daha sonra 1835, 1858, 1862, 1882 ve 1893'te İngiliz, Fransız ve Alman bilim adamları çeşitli araştırmalar yapmışlardır. İlk kazı 1906'da Winckler* ve Makridi Bey* tarafından başlatılmış, aralıklarla 1912'ye değin sürmüştür. Alman arkeolog Otto Puchstein da (1856-1911) 1907'de ayrı bir kazı yürütmüştür. İkinci dönem kazılarını 1931'de Bittel başlatmıştır. Çalışmalar 2. Dünya Savaşı nedeniyle kesilmiş, 1952'de yeniden başlamıştır, günümüze de sürmektedir.

Hattuşa, doğal savunma olanakları elverişli, engebeli bir alanda kurulmuş büyük bir kenttir. Yer yer ortaya çıkarılmış olan kent surunun uzunluğu 7 km'yi bulmaktadır. Güney bölümünde çift duvar sırasında oluşmaktadır. Surun çeşitli yönlerle açılan birçok kapısı vardır. Bunlardan güney suru üstündeki üç tanesi anıtsal boyutlardadır. En doğudaki Kral Kapısı'nın iç bölümünde bir tanrı kabartması yer alır. Önceleri bu kabartmanın bir kralı canlandığı sanıldığından kapıya bu ad verilmiştir. Tam güneyde, yapay bir tepe üstündeki Yerkapı'nın altında, kentin oldukça uzağında bir yere çıkan bir yeraltı geçidi (Poterne) vardır. Güney surunun batı ucundaki Aslanlı Kapı'da yarım aslan heykelleri (proton) yer alır. Aslanlı Kapı ile Kral Kapısı arasında, surun dışında iri taşlarla döşeli anıtsal bir rampa ve merdivenler bulunmaktadır.

Doğu surunun hemen içinde, küçük bir tepe üstünde, ayrı bir koruma duvarı ile çevrili bir

tür içkale niteliğindeki Büyükkale vardır. Kentin yönetim merkezi ve kral sarayı olan Büyükkale, birbiri arkasına dizilmiş üç avlu ile bunları çevreleyen çeşitli yapılardan oluşmaktadır. Bunlardan güneydekiler devlet arşivi, kabul ve toplantı salonları gibi yönetim yapılarıdır. Kuzeybatıdakiler ise sarayın konut bölümünü oluşturmaktadır. Çeşitli avlular çevresinde alçak yapıların sıralanması biçimindeki saray plan şeması, tarih boyunca daha başka yörelerde ve kültürlerde de uygulanmıştır. İstanbul'da Topkapı Sarayı'nın da benzer şemada düzenlenmiş olması ilginçtir.

Büyükkale'nin kuzeybatısında dinsel merkez niteliğindeki ve yine ayrı bir surla çevrili aşağı kent yer almaktadır. Buradaki anıtsal görünümlü baştapınak, tek tek yapıların birbirleriyle bütünleşmesinden oluşmuştur. Asıl tapınak bölümü, çevresi depo hacimleriyle sarılı, dikdörtgen bir avlu içine yerleştirilmiştir. Güneyinde, tapınakta çalışanların evleri vardır.

Çok uzun bir geçmişi olan Hattuşa'nın başlangıcı Erken Bronz Çağı'na, İÖ 3. binyıla değin uzanmaktadır.

Yazılıkaya, Hattuşa'nın yaklaşık 1 km kuzeydoğusundadır. Burada kayaların arasındaki biri büyük, biri de dar ve daha küçük iki girintinin önü bir yapıyla kapatılarak bir tür açık hava tapınağı oluşturulmuştur. Girintilerin önünü örten yapının bugün yalnız taş temelleri kalmıştır. Kayaların yüzlerinde Hititler'in çeşitli tanrı ve krallarının kabartmaları yer almaktadır. Hitit kültürünün pek çok yönünün aydınlanmasına yardımcı olan Yazılıkaya kabartmaları İÖ 13. yy'da yapılmıştır.

mi, kazının günümüze değin sürdürülmesini de sağladı.

Bittel titiz araştırmalarıyla Anadolu'daki Hitit öncesi toplulukların kültür geçmişine eğilmiş, Hititler'in erken dönemdeki yayılma alanlarını belirlemiş, Hitit öncesi yerleşmelerin de aynı yerlerde bulunduğunu ortaya koymuştur. Boğazköy yakınındaki Yazılıkaya açık hava tapınağının kabartmalarında canlandırılan kişi ve sahnelere açıklamalar getirmiştir. Yine Boğazköy dolayındaki Osmankaya mezar buluntularıyla, Hititler'in Eski Krallık döneminde ölülerini yakarak da, yakmadan da gömdüklerini kanıtlamıştır.

Araştırmalarının büyük çoğunluğunda Anadolu'yu ele almakla birlikte, daha başka alanlara da yönelmiştir. Selçuklu mezarları, Roma yolağı, Boğazköy kral listeleri, barok kilise yapıları gibi değişik konulara değindiği yayınları onun bu çok yönlülüğünü ortaya koyar. 1925'teki ilk yazısından beri kitap ve makale olarak çalışmalarının sayısının 250'yi geçmiş olması, ne kadar verimli bir bilim adamı olduğunun kanıtıdır. 1931'den başlayarak -çeşitli kazı arkadaşlarının da katılımıyla- hazırladığı Boğazköy kazısı raporları, bilimsel çalışmaları arasında özel bir yer almaktadır.

Bittel, arkeolojinin yapı ve gelişim yönünden tarih bilimleri grubuna girdiğini açıklıkla ortaya koymuş, bütün meslek yaşamı boyunca tarihin arkeolojiye ne kadar katkıda bulunduğunu göstermiş, kendi araştırmalarında da konuya hep bir tarihçi gözüyle bakmıştır. Elde ettiği bulguları her zaman doğru değerlendirmesi ve sağlıklı tarihlendirmesi, onu Hitit arkeolojisi konusunda dünyanın en önde gelen uzmanı yapmıştır.

- **YAPITLAR** (başlıca): *Die Felsbilder von Yazılıkaya*, 1934, ("Yazılıkaya Kaya Kabartmaları"); *Die Ruinen von Boğazköy, der Hauptstadt des Hethiterreiches*, 1937, ("Hitit İmparatorluğu'nun Başkenti Boğazköy Harabeleri"); *Atatürk und die Urgeschichtsforschung*, 1939, ("Atatürk ve İlközü Tarih Araştırmaları"); *Hethitische Bestattungsbrauche*, 1940, ("Hitit Ölü Gömme Gelenekleri"); *Yazılıkaya. Architektur, Felsbilder, Inschriften und Klein-funde* (R. Naumann ve H. Otta ile), 1941, ("Yazılıkaya. Mimarlık, Kaya Kabartmaları, Yazıtlar ve Küçük Buluntular"); *Kleinasiatische Studien*, 1942, ("Küçük Asya Çalışmaları"); *On Asya Tarih Öncesi Çağları-Mısır, Filistin, Suriye*, 1945; *Boğazköy* (H. Çambel ile), 1951; *Hethiter, I. Geschichte. II. Religion*, 1959, ("Hititler, I. Tarih. II. Din"); *Hattusha. The Capital of the Hittites*, 1970, ("Hattuşa, Hititler'in Başkenti"); *Boğazköy Führer*, 1971, ("Boğazköy Rehberi"); *Die Hethiter*, 1976, ("Hititler").

- **KAYNAKLAR**: R.M. Boehmer (H. Hauptmann ile), "Bibliographie von Kurt Bittel", *Archeologische Mitteilungen aus Iran*, (10), 1977.

- **BAKINIZ**: WINCKLER.

BIZET, Georges (1838-1875)

Fransız besteci. *Carmen* adlı operası bu türün en önemli ürünlerinden biridir.

Alexandre César Léopold Bizet (vaftiz adı Georges'dur) 25 Ekim 1838'de Paris'te doğdu. Müzikçi bir ailenin çocuğuydu. Babası şan öğretmeni, annesi de başarılı bir piyanistti. Müzik yeteneği olan bir çocuktu ve bu alanda iyi bir eğitim gördü. Dokuz yaşında, yaşının küçük olmasına karşın, bilgisi ve piyanoda ulaşmış bulunduğu düzey sayesinde Paris Konservatuarı'na kabul edildi. On yıl kadar devam ettiği bu okulda çok başarılı bir öğrenci oldu, çeşitli ödüller kazandı. Besteci C. Gounod'dan da ders aldı. Bizet, Gounod'dan oldukça etkilendi ve aralarında yakın bir dostluk oluştu.

1855'te on yedi yaşındayken bestelediği *Do-Majör Senfoni*, başarılı ve ilginç bir yapıt olduğu halde, 1935'e kadar bilinmeden kaldı. Bestecinin 1857'de Roma ödülünü kazanması üç yıllık bir İtalya gezisi yapmasına olanak sağladı. Bu gezinin, müziğinden çok, kültürel gelişimine katkısı oldu. İtalya'da pek çok beste taslakları yaptı ama sadece üç yapıt tamamladı. Bunlardan dinsel konulu olan *Te Deum*, hiç çalınmadı. Bir opera buffa (güldürücü opera) olan *Don Procopio*, İtalyanca bir metinle ve İtalyan üslubunda bestelenmişti. Canlı ve melodik bakımdan zengin bir yapıt olan bu opera, Bizet'nin İtalya'daki ürünlerinin en özgünü sayılır. *Vasco da Gama* ise korolu bir senfonik şiirdi. Gounod'nun belirgin etkilerini taşır ve olağan kalıpların ötesine pek geçmemiştir; yine de, yerel renkler ve fantastik öğeler içermesi, Bizet'nin gelecekteki gelişimini haber verir.

1860 Eylül'ünde, Venedik'teyken, hastalanmış olan annesinden bir mektup alan Bizet, hemen Paris'e dönmek zorunda kaldı. Ertesi yaz annesi öldü. Bu olay Bizet'nin öfkeli, sert kişiliğini daha da sertleştirdi, aşırı duyarlılığını artırdı.

İtalya'dan döndüğünde opera bestecisi olarak kendini göstermek karardı. 1862'de tek perdelik bir opera komique olan *La Guzla de l'Emir*'in ("Emir

in Guzlası”) oynanması kabul edildi. Ancak bu arada başka bir opera için öneri alınca, bu yapıtı oynatmaktan vazgeçti. Kişilik özellikleri nedeniyle güçlükle bestelediği yeni operası *Les pêcheurs de perles* (“İnci Avcıları”), 1863 Eylül’ünde sahnelendi ama başarısızlıkla sonuçlandı. Bu, çok önemli bir yapıt sayılmasa da, Doğu havası taşıyan ezgileri ve armonik örgüsüyle dikkat çekicidir.

Bizet operada kendini kabul ettiremeyince, geçimini ders vermek, dans müziklerini orkestralamak gibi yollarla sağlamak zorunda kaldı. 1866 yılı yoğun çalışmalarla geçti. Daha önce başladığı *Roma Senfoni-si* üzerinde çalışmaya devam etti, çeşitli şarkılar besteledi ve yeni bir operayı, *La Jolie Fille de Perth*’i (“Perth’li Güzel Kız”) tamamladı. Metni beğenmediği halde sözleşmeye bağlı kalarak bestelediği bu opera, bir yıl gecikmeyle, 1867’nin son günlerinde sahnelendi ve hem kamuoyu, hem de basın tarafından olumlu karşılanan tek operası oldu.

1867’de beste çalışmalarını sürdürürken, bir yandan da müzikle ilgili görüşlerini yayımlamaya başladı. Ertesi yıl sağlığı bozuldu. Hem boğazında önemli bir hastalık belirdi, hem de ruhsal bir bunalıma girdi. O dönemde yazdığı *La Coupe du Roi de Thulé* (“Thule Kralı’nın Kadehi”) adlı operadan kalan parçalar, bestecinin bu ruh durumunu yansıtan özellikler taşıyor.

Opera yönetiminde tutucu bir genel müdürün bulunması Bizet’nin ilgi görmesini oldukça güçleştiriyordu. 1869 yılında yeni bir müdür yardımcısının görev alması, besteciye iki opera üzerinde çalışma fırsatı verdi. *Grisélidis* ve *Clarissa Harlowe* adlı bu operalar tamamlanamadı. Bestecinin daha sonraki iki ünlü yapıtı *L’Arlésienne* süiti ile *Carmen* operasının bazı temaları, bunlarda yer almaktadır. Bizet aynı yıl öğretmeni Halévy’nin yaklaşık iki yıldan beri aşık olduğu kızıyla evlendi.

Temmuz 1870’te Fransa-Almanya savaşıyla başlayan olaylar onu oldukça etkiledi. Ulusal Ordu’ya katıldı, Paris kuşatıldığında bile kentte kalmaktan çekinmedi. Coşkulu halk şarkıları bestelemesi için yapılan önerileri kabul etmedi. III. Napolyon İmparatorluğu’nun çökmesini sevinçle karşıladı. Paris Komünü’nü benimsemiş ya da savunmuş olmadığı halde, Komün’e karşı alınan tavırları da desteklemedi. Ancak sokak savaşları çok tehlikeli duruma gelince Paris’ten ayrıldı. Bu dönemde başka bir ülkeye göç etmeyi düşündüyse de sonuçta Fransa’da kalmayı kararlaştırdı. Savaşın getirdiği yıkımla ulusal duyguların aşırı boyutlara vardığı bir ortamda, Wagner’in müziğini övmekten geri durmadı. Bu olaylar Bizet’nin ulusallık, sanat ve siyaset ilişkisi gibi konulardaki düşüncelerini büyük oranda etkilemiş, aynı zamanda onun hem kişi, hem de müzikçi olarak olgunlaşmasını sağlamıştır.

Bizet’nin kısa yaşamının son yılları en yüksek verim düzeyine ulaştığı bir dönem oluşturur. Ancak, bu da ona özlediği başarıyı getirmemiştir. 1871 yazının bir ürünü olan *Djamileh* adlı yeni operası, 1872 Mayıs’ında sahnelendi ve hemen hiç beğenilmedi. Librettonun (Opera metni) kuruluşuna karşın doğulu havası ve zengin orkestralamasıyla, Bizet’nin özgün müziğinin bir örneği sayılan bu yapıt ancak doğumunun 100. yılında, 1938’de yeniden oynandı. 1871 sonbaharında, iki piyano için on iki parçadan

oluşan *Jeux d’enfants* (“Çocuk Oyunları”) adlı bir süit besteledi. Bunlardan biri, *Petit Suite d’orchestre* adıyla orkestra için düzenlendi. Aynı dönemde, A. Daudet’nin *L’Arlésienne* adlı trajedisi için yazdığı orkestra müziği, 1872’de tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Oyun sahnede üç hafta bile kalamadı. Oysa, 1885’te yeniden çalındığında *L’Arlésienne* büyük bir başarı sağlayacaktı.

Bizet’nin son büyük yapıtı ve opera sanatının en bilinen örneklerinden biri olan *Carmen* üzerinde, 1873’te çalışmaya başladığı tahmin edilmektedir. Operanın bestelendiği yıllarda Bizet, umut kırıcı olaylar yaşadığı gibi sağlığı da sık sık bozuluyordu. 1874’te tamamlanan yapıtın sonbaharda sahnelenmesi planlanmıştı. Ancak büyük bir olasılıkla tutucu opera yönetiminin operanın konusundan hoşnut olmayışı nedeniyle temsil ertelendi. 1875 başında opera müdürünün değişmesi hem provaların başlamasına imkân verdi, hem de Bizet’ye 25.000 Frank’lık bir gelir sağladı. Besteciye Legion d’Honneur Chevalier nişanı verildi. *Carmen* yıl boyunca 37 kez oynandı. Sonradan opera tarihinde seçkin bir yer alacak olan yapıt, fazla beğenilmedi ve olumsuz eleştirilere uğradı. Georges Bizet *Carmen*’in 31. kez oynanacağı 3 Haziran 1875 günü öldü.

Bizet’nin gelişimi döneminin öbür Fransız bestecilerinden fazla farklı değildir. Konservatuvar eğitimi ve İtalya gezisini başarı kazanamayan operalar izler. Bizet bu başarısızlıklara hayli direnmiş, göğüs germiştir. Daha çok İtalya’da bulunduğu yıllarda geliştirdiği müzikle ilgili görüşleri, derin bir çözümleme olmayıp, bir çeşit sezgiye dayandırılmış gibidir. Bizet bestecileri kısaca iyi müzik yapanlar ve yapamayanlar diye ikiye ayırıyordu. Doğuştan bir yetenekle kolayca beste yapabilen müzikçileri örnek alıyor, öğrencilerine de bunlarla ilgilenmelerini öneriyordu. Bizet’ye göre bu bestecilerin başında Mozart ve Rossini gelmekteydi. Yaşadığı bütün zorluklara, umut kırıklıklarına karşın, kendinde de böyle bir yeteneğin bulunduğunu inancını korudu.

Bu güvenini *Carmen*’le kanıtlamış sayılır. Ancak *Carmen* onun başyapıtı olsa da, birdenbire doğan olağanüstü bir başarı olarak görülmemelidir. Kendi döneminin müzik yaşamıyla sürekli bir etkileşim içinde kendi özgün yapıtlarını vermek için gösterdiği çaba, hemen tüm yaşamına yayılır. 17 yaşındayken bestelediği *Do-Majör Senfoni* bu çabanın ilk ürünüdür. Yüz yıllık bir gecikmeyle konser yaşamına girebilen bu yapıt, lirik ve etkileyici özellikleriyle senfoni dünyasında sağlam bir yer edinmiştir. Üslup, yapı ve kullanılan malzeme bakımından Schubert’in senfonilerini hatırlatır. Oysa bestelendiği dönemde bu senfoniler pek bilinmiyordu. İkinci bölümdeki Doğulu hava da daha sonraki pek çok Fransız bestecide görülen bir özelliktir.

Bizet’nin arayıcı tavrı, birçok yapıtı tamamlamadan bırakmasına ve zaman zaman kendiliğinden beste yapmak yerine, akılcı çabaya da yer vermek gerektiğini düşünmesine yol açmıştır. 1858’de Gounod’ya yazdığı bir mektupta, kendi özgünlüğünü bulmanın güçlüğünden söz eder, üslubuna geçici bir durgunluk gelmiş olduğunu belirtir. Ancak, Gounod gibi “bilinebilir” müziğe yönelmesinin, Bizet için başarılı ve verimli bir dönem açmış olduğu pek söylenemez.

Müzik üzerine görüşler

Siyasal ortam

İlk önemli operası olan *İnci Avcıları*'nda besteci, yerel bir hava, şiirsellik ve etkileyici bir anlatım sağlayabilmiştir. Bununla birlikte bu başarılı verim ve duyarlık, yapıtın bütününde görülmez. Yer yer beliren Gounod etkileri hem olumlu, hem de olumsuz özelliklere yol açmıştır. *La Jolie Fille de Perth* operası da, kısmen başarılı bir yapıt sayılır. Konunun işleniş bakımından *İnci Avcıları*'ndan daha olgun bir düzeye ulaşan bu opera, yerel renkler ve armoni yenilikleri bakımından o kadar zengin değildir. Yine de Bizet'in "kendini bulma" sürecinde önemli bir adım oluşturur. İki operada da Meyerbeer ve Wagner'in izleri bulunur. O dönemde Meyerbeer Fransa'da, Wagner ise tüm Batı'da ve çok daha kalıcı nitelikte bir etkiye sahipti. Meyerbeer biçimselliğe ağırlık veren ve dönemin incelmış Fransız zevklerine yönelen "Büyük Opera" tarzının başta gelen temsilcisiydi. Bizet'in canlı, renkli, uzaktan da olsa farklı kültürlerle yönelmek isteyen müziği, bu türden aldığı tüm mirasa karşın, onun karşısında bağımsız kişiliğini kazanmak zorundaydı. Nitekim, bu operalardan ikincisinde Meyerbeer'in etkisi daha azdır.

Wagner operası ise hemen her opera bestecisinin karşısında konumunu belirlemek zorunda kaldığı, çok yaygın ve derin bir etkiye sahipti. Bizet'nin de tüm operaları Wagner taklitçiliğiyle suçlandı. Oysa o Wagner'i büyük bir sanatçı olarak kabul etmekle birlikte, hem kendisi hem de Fransız opera geleneği açısından bu etkiden sıyrılmayı amaçlıyordu. Konulu sahne yapıtlarındaki karakter çizme girişimlerinde Bizet'in başvurduğu bazı tema tekrarlamaları, Wagner'in *Leitmotive* tekniğini gerçekten andırır ama bu ne kökeni, ne de kullanılış biçimi bakımından bir taklit sayılamaz.

Bizet, 1871'de bestelediği *Djamileh* operasında, aradığı özgünlüğü artık bulduğuna inandı. Bu yapıt hiçbir yankı uyandırmadı ama onu izleyen *L'Arlessienne* ve *Carmen*, Bizet'nin yanılmamış olduğunu kanıtladı. *L'Arlessienne* Daudet'nin oyunuyla tam bir işbirliği halinde, taşra havasını yansıtan zengin ezgilerle örülmüş, anlatım gücü yüksek bir orkestra yapıtıdır ve konulu müzik türünün başta gelen örneklerinden birini oluşturur.

Carmen ise Fransız *opera-comique* geleneğinin zirvesi durumundadır. Pek çok eleştiri almış olmasına karşın bugün artık üstün değerini kabul ettirmiş bulunmaktadır. Konunun işleniş, kişilerin gerçekliği ve dramatik öğelerin ulaştığı bileşim, *Carmen*'e bu konumunu sağlamıştır. Yapıtın asıl taşıyıcı eksenini de estetikle anlatımın başarıyla kaynaştığı Bizet müzigidir.

- **YAPITLAR:** Opera: *Le Docteur Miracle*, 1856 ya da 1858, ("Harika Doktor"); *La Guzla de l'Emir*, 1861-1862, ("Emir'in Guzlası"); *Les Pecheurs de perles*, 1862-1863, ("İnci Avcıları"); *Ivan le Terrible*, 1865, ("Korkunç İvan"); *La Jolie Fille de Perth*, 1866, ("Perth'li Güzel Kız"); *Clarissa Harlowe*, 1870-1871; *Griselidis*, 1870-1871; *Djamileh*, 1871; *Don Rodrigue*, 1873; *Carmen*, 1873-1874. Vokal müzik: *David* kantatı, 1856; *Clovis et Clotilde* kantatı, 1857; solo sesler, koro ve orkestra için *Te Deum*, 1858; *Vasko da Gama*, 1859-1860, (korolu senfoni); solo, koro ve orkestra için *Le Golfe de Bahia*, 1865, ("Bahia Körfezi"). Orkestra müziği: *Do-Majör Senfoni*, 1855; *Roma senfonisi*, do-majör, 1860-1868; *Prius Senfoni* ("Küçük Süit", *Jeux d'enfants'dan*), 1871; *L'Arlessienne süiti*;

iki piyano için *Jeux d'enfants*, 1871, ("Çocuk Oyunları"); solo piyano için çeşitli parçalar; şarkılar.

- **BAKINIZ:** GOUNOD, MEYERBEER, MOZART, ROSSINI, SCHUBERT, R. WAGNER.

BİALIK, Hayyim Nahman (1873-1934)

Yahudi şair, yazar ve editör. Yahudi mistisizmini yansıtan yapıtlarıyla çağdaş İbrani edebiyatının önde gelen şairlerinden biri olarak tanınmıştır.

9 Ocak 1873'te Ukrayna'nın Radi köyünde doğdu. Küçük yaşta yetim kaldı, dindar ve bilgili bir kişi olan büyükbabası tarafından yetiştirildi. Yahudiler'in kanun ve tefsir kitabı olan *Talmud* ve öbür Yahudi klasikleri üzerine aldığı ilk eğitimden sonra kısa bir süre Volozhin'deki Yahudi Akademisi'ne devam etti. Şiir yazmaya bu yıllarda başladı. 1891'de çağdaş İbrani edebiyatının merkezi olan Odesa'ya gitti. Çalışmalarına destek olan Yahudi yazar ve düşünür Ahad H'am ile yaşam boyu süren dostlukları bu dönemde başladı. "Ha-Matmid" ("Talmud Öğrencisi") adlı şiirinin Ahad H'am'ın editörü olduğu *Haşiloah* adlı dergide yayımlanmasından sonra şair olarak tanınmaya başladı. 1903'te aynı derginin editörlerinden biri oldu. Rus Devrimi'nden sonra, 1921'de SSCB'den ayrılarak Almanya'ya gitti. Berlin'de Dvir adlı bir yayınevi kurdu, Yahudi edebiyatının önemli yapıtlarını yayımladı. 1924'te Filistin'e yerleşti. 4 Temmuz 1934'te, Viyana'da öldü.

Yahudi halkının özlemlerini dile getiren şiirleriyle tanındı. "Ha-Matmid" adlı şiirinde kendini dini klasikleri incelemeye adanmış bir öğrencinin modern dünyayla arasındaki uyumsuzluğu konu alarak Yahudiler'in kültürel sorunlarını tartışır. 1903'te Kişinev'deki Yahudi katliamı üzerine yazdığı şiirleri çağdaş İbrani şiirinin hüznü ve öfke dolu örnekleri arasındadır. "Be'İr heharega" ("Katliam Şehri") gibi şiirlerinde katliamın dehşeti kadar Yahudiler'in çaresizliği kabullenen edilgen tavırlarını da vurgular. En tanınan şiirleri "Metey midbar" ("Yabandaki Ölüler") ve "Ha-Berekha" ("Göl") adlı destanlarının parçalarıdır.

Yahudi klasiklerinin ve Yahudi mistisizminin etkileriyle dolu şiirleriyle Bialik, bir yandan gettolardan ayrılarak yeni bir yaşantı arayışı içinde olan Yahudiler'in sorun ve özlemlerini dile getirmiş, öbür yandan ise ölü bir dil sayılan İbranice'nin çağdaş bir şiir diline dönüşmesine katkıda bulunmuştur. Şairliğinin yanı sıra, *Sefer ha-Aggada* ("Aggada Kitabı") adlı geleneksel Yahudi efsane ve hurafelerini derlemiş, Yahudi Kanun Kitabı *Mişna*'nın modern bir yorumunu yapmış, *Don Quixote*, *Wilhelm Tell* gibi Avrupa klasiklerini İbraniceye çevirmiştir.

- **YAPITLAR (başlıca):** Şiir: *Kol şırım*, 1926, ("Bütün Şiirleri"). Derleme: *Sefer ha-Aggada*, 1907/1908-1910/1911, ("Aggada Kitabı").

BİDİL

(1644-1720)

Hintli şair. 17. yy Hint-İslam tasavvuf şiirinin önde gelen kişilerin-dendir.

Abdülkadir Bîdil, Babür zamanında Azimabad'a (Patna) göçüp orada yerleşen Çağatay Türkleri'nden Mirza Abdülhalik'in oğludur. Azimabad'da doğdu. Beş yaşındayken babası ölünce annesi ve amcası Mirza Kalender tarafından yetiştirildi. Bir süre medresede okudu. Medreseden ayrıлып Şeyh Kemal, Şah Fazıl ve Şah Kasım Derviş'ten ders aldı. Bu şeyhlerin özendirilmesiyle uzun süre tasavvufu ilgilendi. Şah Cihan'ın oğlu Şüca, Muhammed Azim Şah, Nevvab Şükrullah Han'ın çocukları Lutfullah ve İnyetullah gibi prenslerin hizmetlerinde bulundu. Delhi'de öldü.

Bütün yapıtlarını Farsça yazan Bîdil evrenin yaratılışı, Tanrı'ya ulaşma konularını işledi. Bîdil'e göre her varlıkta daha üstün bir varlık meydana getirme yeteneği vardır. Ancak bu Tanrı'ya duyulan aşk ile gerçekleşir. Ruh belirli "suret"leri almadan onlara uygun bir "heyula"ya (madde) sahip olmalıdır. Bu nedendir ki insan da daha önce kendi suretine yakın bir maymunluk devri geçirmiştir. Bîdil'in "Adam, adam olmadan maymun idi" dizesi bu anlamda söylenmiştir.

Şiirlerinde gönlün özlemine duyduğu gerçek varlığa erişmesini, eski sâfilerde olduğu gibi his ve heyecanla değil, yaşamdan alınmış örneklerle süslü düşünceler biçiminde ifade etmiştir. Düşüncelerini anlatabilmek için uydurduğu yeni sözcükler şiirlerinin anlaşılmasını güçleştirmiştir. Bu yüzden Türkistan'da Bîdilci, Afganistan'da Bîdilhan denen Bîdil'i anlayan, yorumlayan kişiler ortaya çıkmıştır. İran'da ise hemen hiç tanınmamıştır.

Divan'ı gazeller, rubailer ve kasidelerden meydana gelmiştir. *Çehar Unsur* adlı yapıtı, dört kitaptan oluşur. Genellikle kendi yaşamından alınmış küçük kıssalar ve çeşitli sorunlar hakkındaki düşüncelerini kapsar. *Nikât* ise, *Çehar Unsur*'dan yapılmış bir kısaltmadır. *Rukaât*'ta da mektuplarını toplamıştır.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Divan-ı Bîdil*, (ö.s.), 1885; *Külliyât-ı Bîdil*, (ö.s.), 1875, (*Çehar Unsur*, *Nikât*, *Rukaât* ve *Divan*'dan oluşur).

• **KAYNAKLAR:** G. de Tassy, *Les Auteurs Hindoustanis et Leurs Ouvrages*, 1868; G. de Tassy, *Histoire de la Littérature Hindoue et Hindoustanie*, 1870.

BİHZAD

(? -1537)

Heratlı minyatörcü. Timurlu dönemi Herat Minyatür Okulu'nun son büyük nakkaşdır.

Kemaleddin Bihzad'ın doğum tarihi bilinmemekte, yaptığı en eski minyatürlere bakılarak

1450'den sonra doğduğu sanılmaktadır. Dost Muhammed ve Haydar Mirza, Bihzad'ın, Mirek Nakkaş denilen Heratlı Emir Ruhullah'ın öğrencisi olduğunu söylerler. Gelibolulu Âli'ye göre de Tebrizli Pir Seyyid Ahmed'in yanında yetiştirilmiştir. Cihangir ise onun Halil Mirza adındaki bir sanatçının tarzını geliştirdiğini belirtir.

Bihzad gençliğinde Herat'ta Sultan Hüseyin Baykara'nın sarayına girdi. Sultanın veziri ve en yakın dostu Ali Şir Nevai'nin koruyuculuğu altında sanatını geliştirecek her kolaylığı buldu. Herat Minyatür Okulu, Hüseyin Baykara'nın 1470-1506 saltanat yıllarında Bihzad'la son görkemli dönemini yaşadı.

Şah İsmail 1510'da Herat'ı aldıktan sonra onu Tebriz'e götürdü. Bihzad 1522'de kütüphane adı verilen atölyenin yöneticiliğine atandı. Ayrıca tüm hattat, nakkaş, tezhipçi, kuyumcu, ciltçi ve alun varak yapanların kâhyahğına getirildi. Tebriz'de minyatürün gelişmesine yardımcı oldu, ünü hızla yayıldı. Yaşlılık yıllarında yanına Horasanlı Derviş Muhammed Nakkaş adında bir Türk yardımcı aldı. Önceleri sadece boyalarını hazırlatırken, zamanla bütün işlerini ona bıraktı.

Haydar Mirza, Bihzad'ın öğrencileri arasında tasvirici (portreci) Kasım Ali'yi, Molla Yusuf'u ve Maksud'u; Gelibolulu Âli de, Horasanlı Şeyhzade ile Ağa Mirek'i sayar.

Bihzad, 1524-1576 arasındaki Şah Tahmasb döneminde de saray atölyesinde Sultan Muhammed ile birlikte çalıştı. Bir söylentiye göre 1533-1534'te, Dost Muhammed'in düşürdüğü tarihe göre ise 1536-1537'de Tebriz'de öldü.

Bihzad, kompozisyon tekniği bakımından kendinden önce gelenleri izlemişse de, yapıtlarında büyük bir atılım görülür. Metinle ilgileri bakımından minyatürlerini ustalıkla düzenlemiştir. Büyük olmayan figürler resmin boyutuna göre serpiştirilmiş, sayıları da hesaplamıştır. Renkler çok zengindir, özellikle soğuk mavi renk göze çarpar. Ağaçlar, yapılar incelikle çizilmiştir. En çok romantik sahneler ile dramatik ve hareketli savaş sahneleri konu edilmiştir.

Bihzad çoğu zaman olayları kişilerin yüz ve hareketlerinde de belirtme çabası gütmüştür. Bâbü, Bihzad'ın sanatına hayran olmakla birlikte, sakallı yüzleri şaşırtıcı bir güzellikle çizdiğini, ama sakalsız yüzlerde o kadar başarı gösteremediğini vurgular. Bihzad hayvanların hareketlerini de izlemiş ve çizmiştir.

Bihzad yapıtlarına imzasını koyan sanatçılardan biridir. İmzası bulunmasa bile, metnin hattatı yapıtının sonunda onun adını anar. Bihzad'ın yapıtları yüzyıllardan beri ya ününden ötürü ya da çıkar amacıyla imzası ile birlikte kopya edilegelmiştir. Bu yüzden onun olmayan birçok minyatürde de imzası görülür.

Ayrıca Emir Hüsrev Dihlevi'nin Hamse'sindeki mesnevilerden biri olan Heşt Behişt'in hattat Sultan Ali Meşhedi tarafından kopya edilen nüshasının (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde) başındaki bir av sahnesini canlandıran minyatürün Bihzad'ın yönetimindeki atölyede hazırlandığı sanılmaktadır. Bihzad'ın hangi tarihte ve kimin tarafından kopya edildiği bilinmeyen bir resmi de İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

- **YAPITLAR** (başlıca): Emir Hüsrev Dihlevî'nin Hamse' sindeki 13 minyatür, 1485, Chester Beatty Koleksiyonu, Londra; Sadi'nin Bostan'ındaki (yazan hattat Mir Şeyh Muhammed b.Ahmed) 11 minyatür, 1497, Chester Beatty Koleksiyonu, Londra; Sadi'nin Bostan'ındaki (yazan Sultan Ali El Kâtip) 5 minyatür, Krallık Kütüphanesi, Kahire.
- **KAYNAKLAR**: F. Çağman- Z.Tanırdı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, 1979; B.Gray, *Persian Painting*, 1977; E.J.Grube, *The Classical Style in Islamic Painting*, 1968.
- **BAKINIZ**: ALİ ŞİR NEVAİ, H.BAYKARA.

BİKİLA, Ababe

(1932-1977)

Habeşistanlı atlet. İki olimpiyatta çıplak ayakla koşup maraton. şampiyonluğunu kazanmıştır.

Bikila 1960 Roma Olimpiyat Oyunları sırasında maraton yarışmasında çıplak ayakla koşarak kazandı-ğı şampiyonlukla spor dünyasının dikkatlerini üzerine çekti. Habeşistan'a dönüşünde İmparator Haile Selasiye tarafından muhafız alayında erlikten subaylığa terfi ettirildi. 1964 Tokyo Olimpiyat Oyunları'nda

Maraton

Maraton adını Eski Yunan tarihinden alan atletizmin en uzun mesafeli (42 km 195,5 m) koşusudur. Tarihi İÖ 490 yılına dayanır. Persler'in egemenliği altında bulunan Miletos sitesi, Atinalılar'ın teşvik ve yardımlarıyla Persler'e başkaldırarak Sart kentini zaptetmişti. Atinalılar'ın bu tutumuna öfkelenen Pers hükümdarı Dara (Daryüs), onlardan intikam almak üzere hazırlattığı 600 parça gemiden oluşan büyük bir filo ile Atina üzerine yürüdü. Çok büyük bir güce sahip Pers ordusuna karşı Atinalılar kendi sınırlı askeri olanaklarıyla savaşa girmek zorunda kaldılar. Ancak başlarında bulunan General Miltiyat daha önce Pers ordusunda görev yaptığı için düşmanın zayıf taraflarını ve savaş tekniklerini iyi biliyordu.

Atina ordusu Pers ordusuna Atina yakınlarındaki Maraton Koyu'nda karaya çıkarken saldırdı. İki ordu arasında şiddetli bir savaş oldu. Binlerce can kaybına yol açan bu savaşta Atinalılar Persler'i ağır bir yenilgiye uğrattılar. General Miltiyat bu büyük zaferin müjdesini merak ve heyecan içinde beklemekte olan Atinalılar'a ulaştırmak üzere genç bir eri görevlendirdi.

Bazı kaynaklara göre bu erin adı Ariston, bazı kaynaklara göre Pheidippides'ti. Ancak birçok kaynak bu erin adının bilinmediğini, onun meçhul bir kahraman olduğunu yazar. Haberci asker, Maraton Koyu'ndan Atina'ya kadar olan mesafeyi üç saatten az bir zamanda koştu ve merak içinde bekleyen Atinalılar'a "Niki" (Kazandık!) diye bağırıp zafer müjdesini verdikten sonra düşüp öldü (İÖ 10 Ağustos 490). Yunanlılar bu kahraman müjdecinin koştuğu mesafeyi önce 36 km 750 m olarak ölçtüler, sonra gerçek uzunluğun 42 km 195,5 m olduğunu saptadılar. Sonra bu kahraman müjdecinin erin anısına Maraton Koyu ile Atina arasında yarışlar düzenlemeye başladılar.

19. yy'ın sonlarında Fransız dil ve tarih uzmanı Prof. Michel Brea'nın uzun mesafeli koşulara "Maraton" adının verilmesi yolundaki teklifi, günümüzde bu adla anılan 42 km 195,5 m'lik koşunun doğmasına yol açtı. İlk modern maraton koşusu 1896 yılında Atina'da yapılan İlk Modern Olimpiyat Oyunları sırasında gerçekleşti. Bu yarış Yunanlı çoban Sprindon Louis'in kazanması Yunanistan'da büyük bir sevinç uyandırdı.

Maraton günümüzde dünyanın her yanında yapılan bir uzun mesafe koşusudur. Olimpiyat Oyunları programında yer aldığı gibi çeşitli ülkelerde uluslararası maraton yarışmaları da düzenlenmektedir. Dünyanın en ünlü uluslararası maraton yarışmaları tarih sırasına göre şunlardır: Boston Maratonu (ABD) 1897, Köşice Maratonu (Çekoslovakya) 1924, Fuku-Oka Maratonu (Japonya) 1947, Atina Maratonu (Yunanistan) 1955, Seged Maratonu (Macaristan) 1957, Ziracus Maratonu (İspanya) 1966, Karl Marx Maratonu (D.Almanya) 1966, Manchester Maratonu (İngiltere) 1969.

İlk maraton şampiyonu olan Sprindon Louis'den sonra bu alanda dünya çapında birçok ünlü atlet oraya çıktı. İtalyan Dorando Pietri, Finli Kolehmainen, Arjantinli Zabala, Japon Son, Arjantinli Cabrera, Finli Paavo Nurmi, Çek Emil Zatopek, Fransız Mimoun ve Habeşistanlı Abebe Bikila bunların başında yer alır. Türkiye'de maraton 1933'den beri koşulmaktadır. Maraton Türkiye Birinciliği ise 1938'den beri yapılmaktadır. Türkiye'de birçok başarılı maratoncu ortaya çıkmıştır. Şevki Kuru, Ahmet Aytar, Haydar Erturan, Hüseyin Topsakal, Hüseyin Aktaş, İsmail Akçay, Veli Ballı, Mehmet Terzi bunlar arasındadır. Bu atletler arasında Balkan ve Akdeniz Oyunları yarışmalarında altın, gümüş ve bronz madalya kazananlar bulunmaktadır.

yine çıplak ayakla katıldığı maraton yarışmasında şampiyonluğu kazandı. 1968 oyunlarına hazırlanmaktayken Adis Ababa'da geçirdiği bir trafik kazası sonucu felç oldu. Yaşamının geri kalan yıllarını tekerlekli iskemle üzerinde geçirdi.

BİLAL-İ HABEŞİ

(? -641)

İslam dininin ilk müezzini. Mekke alındıktan sonra Kâbe'nin damında ilk ezanı okumuştur.

Bilal b. Rabah Habeş asıllıdır. Cumah b. Amr ailesinden birinin kölesi idi. Halife Ebubekir tarafından satın alınarak azad edildi. İslamiyet'i ilk kabul edenlerdendir. Kendisine bundan ötürü Peygamber' in karşıtlarınca eziyet edilmiştir.

Bilal, Hz. Muhammed ile birlikte Medine'ye hicret etti. Orada önce Ba'd b.Haysama'ya sonra Halife Ebubekir'e konuk oldu. Peygamber onu Ebu Rüveyha ile kardeş yaptı. Halife Ömer'in aylık bağladığı Arap olmayan beş kişiden ikisi bunlardı.

Ezan emrolunca Hz.Muhammed Bilal'i müezzin atadı. Bayram namazlarında anaza adı verilen mızrağı taşımak görevi de ona verildi. Bilal Mekke alındıktan sonra Kâbe'nin damında ilk ezanı okudu. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra seferlere katılmak istedi. Bu dileğine ancak Halife Ömer zamanında kavuştu. Suriye seferinde Ebu Übeyde'nin yanında bulundu. Altmış yaşlarında iken Şam'da öldü.

BİLBAŞAR, Kemal

(1910-1983)

Türk roman, öykü yazarı. Anadolu insanının sorunlarını gerçekçi bir dille yansıtmıştır.

Çanakkale'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini çeşitli Anadolu ilçelerinde yaptıktan sonra 1929'da Edirne Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Vize ve Babaeski'de iki yıl ilkokul öğretmenliği yaptı. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü 1935'te bitirdi. 1937'de İzmir Karataş Ortaokulu'nda tarih öğretmeni olarak çalışmaya başladı. 1961'de bu görevinden emekli oldu. 22 Ocak 1983'te İstanbul'da öldü. *Cemo* adlı romanıyla 1967 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü, *Yeşil Gölge* adlı romanıyla da 1968 May Roman Ödülü'nü kazandı.

Kemal Bilbaşar ilk öykülerini İzmir'de Cahit Tanyol ile birlikte çıkardıkları *Aramak* dergisinde yayımlamıştı. Daha sonraki yıllarda çeşitli dergilerde yazdı. Bu dönemindeki öyküleri II. Dünya Savaşı döneminin sorunları ve bunalımlarıyla yüklü küçük kent ve kasaba insanların yaşamlarını anlatır. Bürokrasinin ve kolay para kazanma peşindeki küçük

tüccarların temsilcileri bu dönemin başlıca kahramanlarıdır. 1960'larda yoğun olarak yazmaya başladığı romanlarında ise değişen iktisadi koşullara ayak uyduramayan kırsal kesimdeki insanların durumu ağırlık kazanır. 1966'da yazdığı ve en önemli romanı sayılan *Cemo*'da Doğu Anadolu'da ağalık düzeninin baskısı altında ezilen ve topraklarla birlikte alınıp satılan köylülerin başkaldırılarına eğildi.

Kemal Bilbaşar geç başladığı yazarlık yaşamında, verimli kalemıyla, kimi eleştirmenlerin Refik Halit Karay'ın "memleket hikâyeciliğini" daha gerçekçi bir dille sürdürdüğünü belirttikleri bir sonuca ulaştı.

• **YAPITLAR** Öykü: *Anadolu'dan Hikâyeler*, 1939; *Cevizli Bahçe*, 1941; *Pazarlık*, 1944; *Pembe Kurt*, 1953; *Üç Buutlu Hikâyeler*, 1956; *Irgatların Öfkesi* 1971. **Roman:** *Denizin Çağırışı*, 1943; *Ay Tutulduğu Gece*, 1961; *Cemo*, 1966; *Memo*, 1968; *Yeşil Gölge*, 1970; *Yonca Kız*, 1971; *Başka Olur Ağaların Düğünü*, 1972; *Kölelik Dönemeci*, 1977; *Bedoş*, 1980.

BİLGE, Gazanfer

(1924)

Türk güreşçi. 62 kiloda olimpiyat şampiyonluğunu kazanmıştır.

23 Temmuz 1924'te Karamürsel'de doğdu. Güreşe orada başladı. Bahriye eri olarak İstanbul'da askerliğini yaparken Kasımpaşa kulübünde minder güreşine başladı. 1946'da Türk milli güreş takımına seçildi. Aynı yıl Stockholm'de yapılan Avrupa Serbest Güreş Şampiyonası'nda 62 kilo şampiyonluğunu kazandı. 1948 Londra Olimpiyat Oyunları'nda yaptığı tüm güreşleri tuşla kazanmak suretiyle 62 kilo şampiyonluğunu aldı. 1950'de ciğerlerinden hastalanması sonucu güreşi bırakmak zorunda kaldı. Daha sonra iyileşerek tekrar güreşe başladı. 1952'de Helsinki Olimpiyat Oyunları'na katılacak Türk milli güreş takımına seçildiyse de 1948 Londra Olimpiyat Oyunları'nda şampiyon olanlara ev verilmiş olması yüzünden diğer arkadaşları gibi onun da amatörlüğü Olimpiyat Komitesi tarafından tasdik edilmediğinden olimpiyatlara katılamadı. 1954'te güreşi bıraktı. Daha sonra otobüs işletmeciliğiyle uğraşmıştır.

BİLGE KAĞAN

(683-734)

Göktürk kağanı. Türk dilinin en eski örneklerinden Orhun yazıtlarını diktirmiştir.

Göktürk devletinin 681'deki ikinci canlanışını gerçekleştiren İltariş Kağan'ın büyük oğlu olup, annesi İlbilge hatundur. 683'te kimi kaynaklara göre de 684'te doğdu, 734'te öldü. Kendisinden bir yaş küçük kardeşi Kültigin ile birlikte büyüdü.

Bilge babası olduğunda (691) 8 yaşında idi.

Amcası Kapağan Kağan döneminde yetişti ve 14 yaşında iken sağ (batı) kanada, Tarduşlar üzerine şad (yönetici) oldu. Böylece Bilge, 697'den sonra Göktürk devleti yönetiminde görev aldı ve Kapağan Kağan dönemindeki savaşların çoğuna katıldı. Bu dönemde toplam yirmi beş kez sefere çıkmış, on üç kez de savaşmıştır.

İlk seferleri

Şad olduktan hemen sonra, 698'de, Türgişler'i Bolçu'da bozguna uğratan orduya katıldı. Türgişler yenildi ve Göktürkler'e bağlandı. Ardından Az kavmi de Göktürk egemenliğine girdi. O yıl Kırgızlar üzerine de bir sefer yapıldı. Onlar da Göktürkler'e katıldılar. Böylece kısa zamanda doğuda Kadırgan Ormanı'na, batıda Aral boylarındaki Kengü-Tarban'a kadar çeşitli Türk boyları, Göktürk devleti içine katıldı.

Bilge 700'de Tangutlar üzerine düzenlenen sefere katıldı. Onları yenerek bir hayli savaş ganimeti aldı. Bunlar arasında düşman için çok önemli olan at sürüleri de vardı.

701'de Soğd ülkesine sefere çıktı. Yazıtlardaki Altı Çub Soğdak kavmine karşı girilen bu sefer sırasında Çinliler Soğdaklar'a yardım etmişlerdi. Bu yüzden Çin ordusu ile de savaştı. Yine bu yıllarda bir Göktürk ordusu Semerkant dolaylarındaki Demirkapı'ya kadar ulaşmıştı. Bilge 702-703'te Basmıllar'la savaştı. Bu savaşın nedeni Basmıllar'ın kervan göndermeyişi idi. Ülkenin iktisadi bakımdan zayıflaması-

na yol açan bu davranışa karşı hemen savaş ilan edildi. Basmıllar yenilerek Göktürkler'e bağımlılıkları pekiştirildi.

704-705'te Göktürk-Çin ilişkileri gerginleşince Bilge, Çin üzerine yürüdü. Bu büyük seferde, kardeşi Kültiğin de önemli yararlıklar gösterdi.

708-709'da Çikler üzerine sefere çıktı. Çikler boyun eğdikten sonra, komşuları ve müttefikleri durumundaki Azlar ve Kırgızlar üzerine de gidildi. Fakat asıl Kırgız seferi 709-710'da gerçekleşti. Göktürk ordusu Kögmen dağına aşarak Kırgızlar'ı büyük bir yenilgiye uğrattı. Göktürkler sefere devam ederek, Altınorman'ı aştılar. İrtiş ırmağını geçip, Türgişler üzerine bir baskın yaptılar. Bu da başarılı oldu. Kırgızlar ve Türgişler, bir süre için boyun eğmek zorunda kaldılar.

Bilge 713'te yeniden Basmıllar'a karşı sefere çıktı. O yöredeki çatışma çok sert geçti Basmıllar'la altı kez savaşıldı. Ancak Beşbalık düşmedi, dolayısıyla kesin bir sonuç alınmadı.

714'te genellikle Basmıllar'la birlikte hareket eden Karluklar üzerine yürüdü. Karluk yöresindeki ticaret de önemliydi. Basmıllar da Karluklar'ın yanında savaşa katıldılar. Böylece başlayan ayaklanmaya öteki Türk boyları da katıldılar.

Bu yılların en önemli olayı Dokuz-oğuzlar'ın giriştiği ayaklanmadır. 714 sonlarından başlayarak, Göktürkler'in en önemli dayanaklarından olan Do-

Bilge Kağan Yazıtı'ndan

Ben, Türkler'in gökte doğmuş tanrısal Bilge Kağanı, tahtıma oturdum. Sözümü baştan sonuna kadar dinleyin, önce küçük kardeşlerim, kardeş ve kız kardeş yeğenlerim, benim küçük prenslerim, sonra bütün soyum ve ulusum, sağdaki Şadapıt beyleri, soldaki Tarkanlar ve Buyruk beyleri, Otuz-Tatarlar, Dokuz-oğuz beyleri ve bütün halk! İyice işitin bu sözlerimi ve dikkatle dinleyin. İleri gündeğusuna, beri gün-ortasına, geri günbatısına, yukarı gece ortasına doğru olan yerlerde bulunan bütün uluslar bana bağlıdır. Şimdiye dek bunca ulus ben yönetim altına aldım. Ey Türk ulus, eğer o yerlere gidersen yok olursun, fakat eğer Ötüken ormanında oturur kervancılık yaparsan hiçbir kaygın olmayacaktır. Eğer Ötüken ormanında otursan, sen ona kadar egemen olacaksın, ey Türk ulus, sen tok olacaksın. Kağan olduğumda, yoksul ulus bir araya getirdim, fakiri zengin kıldım, sayıca az olanları çoğalttım. Acaba bu sözlerimde bir yanlışlık var mı? Ey Türk beyleri ve Türk ulus, işitin. Türk ulusunun canlanıp yurt sahibi olduğunu buraya yazdırdım, yanıldığından dolayı bozulduğunu da yazdırdım. Size diyecek ne sözüm varsa, hepsini işte bu bengi taşına yazdırdım. Onu görün ve anlayın. Şimdiki Türk ulus ve tahtıma bağlı kalan

beyler, siz mi yanılacaksınız? Ben bu bengi taşı için sanatçı getirttim, onu yontturdum, bezedim. Gönlümdeki sözümü oraya yazdırdım. On-Ok oğulları ve yabancılara kadar herkes bunu görüp bilsin. Bu yazıtı yazan, kızkardeşimin oğlu Yolug Tigin'dir.

Yukarıda mavi gök, aşağıda yağız yer yaratıldıktan sonra, ikisinin arasında kişiöğlü yaratıldı. Kişiöğülleri üzerinde, dip dedelerinden Bumin Kağan ile İstemi Kağan tahta oturdular. Tahtlarını pekiittikten sonra Türk ulusunun yurdunu ve töresini düzenlediler. Dört taraf hep düşmandı, fakat oralara ordu göndererek dört bucaktaki ulusları egemenlik altına aldılar, onlara baş eğdirdiler ve diz çöktürdüler. Bu toprakların arasında başsız ve örgütsüz kalmış olan Kök-Türkleri örgüte kavuşturdular. Bunlar bilge kağanlardı, gözüpek kağanlardı, buyruk-ları da bilge idi. Beylerle ulus birbirlerine uygundu. Bundan dolayı onlar büyük bir yurt tutabildiler ve yönettikçe töre düzenleyebildiler. Böyle kazanılmış ve düzenlenmiş yurdumuz vardı. Ey Türk Oğuz beyleri ve Türk ulus, işitin. Yukarıda gök basmazsa, aşağıda da yer delinmezse, ey Türk ulus, yurdunu ve töreni kim bozabilir?

kuz-oğuzlar'la savaşmak zorunda kalındı. Çetin geçen mücadeleye karşın sonuç alınamadı.

Göktürk ordusu 715'te Amga kalesinde kışlayarak merkeze geri dönmedi. Bahar olunca Oğuzlar şiddetle saldırdılar. Savaş uzadı. Kapağan Kağan da tutumunu çok sertleştirmişti ve ayaklanmaların bir nedeni de onun bu tutumunu sürdürmesiydi.

Kapağan Kağan, Bayırkular üzerine yaptığı başarılı seferden dönüşünde bir ormanda saklanan Bayırku askerlerinin ani bir saldırısı sonucu öldürüldü (716). Göktürk kağanlığı boşalmıştı; yerine veliahd durumundaki oğlu İnel (İnal) Kağan (Bökü Kağan) geçti. Ancak ülkedeki kargaşa ve ayaklanma ortamı sürüyordu. Durumun giderek kötüleşmesi üzerine kağanın değişmesi gereği ortaya çıktı. Bu değişme Kültiğin tarafından bir askeri darbe biçiminde gerçekleştirildi. Çin kaynaklarında Küçük-kağan da denilen İnel Kağan öldürüldü. Kültiğin ağabeyi Bilge'yi biraz da zorla kağanlığa getirdi (716). Kendisi sol şad oldu ve Bilge bütün askeri yetkileri ona verdi.

Bilge ilk iş olarak Kapağan döneminde 705'ten beri yönetimden uzaklaştırılmış olan ünlü yönetici Tonyukuk'u göreve getirdi. Tonyukuk ölümüne değin Bilge'nin en önemli yardımcısı oldu.

Bilge'nin kağan oluşu büyük sevinç yarattı. Çin'e bağlı boylar da Göktürkler'e katıldılar. Bu durum Göktürk-Çin ilişkilerini gerginleştirdi. Bilge aradaki sorunları savaşla çözümlmek istedi. Ancak Tonyukuk buna engel oldu ve gerekli olmadıkça savaş açılmasına izin vermedi. Bir bölüm Türk boyları ise, Bilge'nin kağanlığı üzerine Çin'e sığındılar. Kapağan Kağan ailesinden kalanlar da bunlar arasındaydı. Oğuzlar'ın bir bölümü de Çin'e geçti. Bunun üzerine Bilge üzerlerine kuvvet göndermek zorunda kaldı.

Bilge Tatabılar ve Karluklar üzerine de asker göndererek, onları yeniden Göktürk birliğine kattı. Daha sonra Çin'le iyi ilişkiler kuruldu. Hatta Bilge Kağan kentler yaptırıp halkı orada yerleştirmek ve Budist tapınakları kurmak istemişti. Budist dinini kabul etmek eğiliminde idi. Ancak Tonyukuk bu tasarımlara şiddetle karşı çıktı. Nüfus bakımından az olan Türkler'in kalabalık Çinliler arasında eriyip yok olacaklarını ileri sürdü. Ona göre gerektiğinde avlanarak yaşayan Türkler, üzerlerine güçlü ordular gelirse dağlara çekilebilirlerdi. Ancak kentlerde oturup kalırlarsa Çin'le başa çıkamazlardı. Hele Budizm ancak mücadele ve savaş azmı ile varlığını sürdüren Türkler için hiç uygun değildi. Bilge Kağan Tonyukuk'un bu düşüncelerini kabul ederek tasarısından vazgeçti. Çin'le karşılıklı ticarete dayalı iyi ilişkiler ise sürdü.

720 sonlarında Çinliler Basmıllar ve Kidanlar'la birleşip üç koldan Göktürkler'in üzerine yürümeyi tasarladılar. Bu büyük planı haber alan Tonyukuk, bu güçler birleşmeden önce Basmıllar'ı ezdi. Kidanlar savaşmadan çekilmişlerdi. Daha sonra gelen Çin ordusu da yenilgiye uğratıldı. Bu yüzden Göktürk-Çin ilişkileri hayli gerginleşti. Türk birlikleri yeniden sık sık Çin'e akınlar yapmaya başladılar. Ancak bir süre sonra ilişkiler yeniden düzeldi.

Çin'le iyi ilişkiler sürdürmenin savunucusu Tonyukuk, 726'da öldü. Bu yıllarda Göktürk-Çin ilişkileri yeniden gerginleşmişti. Hatta Çin'e saldıran Tibetliler, Bilge Kağan'ı da birlikte saldırmaya kışkırttılar. Ancak Bilge'nin bu öneriyi içeren mektubu

Çin'e göndermesi ilişkilerin yeniden düzelmesine yol açtı. Göktürk-Çin sınırındaki pazar yerleri 727'den sonra yeniden düzenli işlemeye başladı. Çinliler her yıl yüz binlerce top ipekli kumaş karşılığında Göktürkler'in yetiştirdikleri atları satın alıyorlardı. Göktürk ülkesindeki Soğdlar da bu ipeği Asya ticaretine sunuyorlardı. Bu yolla Göktürk ülkesinin iktisadi durumu da iyileşmişti.

Bilge Kağan'ın son yıllarında Göktürkler oldukça rahat yaşadılar. Ancak Oğuzlar'la mücadele yer yer sürüyordu. Bu arada kardeşi Kültiğin, 47 yaşında iken 27 Şubat 731'de öldü. En büyük yardımcısı olan kardeşinin ölümü Bilge'yi çok sarstı. Nitekim kendisi de "görür gözüm görmez, bilir aklım bilmez gibi oldu" der. Kardeşine bir anıt-kurgan yaptırdı, yazıt dikirtirdi.

Bilge Kağan, 734 başlarında Kıtaylar ve Tatabılar üzerine bir sefer yaptı ve onları Töngkes ormanında yendi.

Bilge Kağan 734 sonlarında hakanlık nazırı ve Çin elçisi Mei-lu-ç'o (Buyruk-çor) tarafından zehirlendi. Zehir etkisini gösterinceye kadar, kendisini zehirleyeni ve işbirlikçilerini ortadan kaldırdı. 25 Kasım 734 tarihinde de öldü. 22 Haziran 735'te hazırlanan anıt-kurganına törenle gömüldü. Üstüne de yaşamını kendi ağzından anlatan ve yeğeni Yoluğtiğin'in yazdığı yazıt dikildi.

Bilge'nin, kendisinden sonra, art arda kağan olan iki oğlu bilinmektedir. Bunlar, Çin kaynaklarında İ-jen diye geçen Türk Bilge Kağan ile Tengrihan'dır.

Bilge kişilik olarak hoşgörülü ve uysaldı. Asker yönü de olmakla birlikte kağanlığı sırasında askeri yetkileri kardeşi Kültiğin'e devretmiş, yazıtlarda da bütün askeri başarıları ona mal etmişti.

Ülkesinde yetişen ürünlerin halkına yetmediğini bildiğinden ticaretin önemini kavramıştı. Bu nedenle ki ticaretin kesilmesi, birçok kez savaşa yol açtı. Ülke içindeki tarım ve ticaretin gelişmesi, refahın artması, Bilge'nin yerleşik yaşama geçme düşüncesine yol açmıştı denebilir.

Bilge, Göktürkler'de oldukça kısa olan mezar yazıtlarını uzun tutarak Türk edebiyatının ilk büyük metinlerini oluşturmaları bakımından da önemlidir. Böylece Türkçe'yi, Türk edebiyatını da etkilemiş, sonraki Türkler'e hem tarih hem de dil açısından önemli belgeler bırakmıştır.

● **KAYNAKLAR:** Chang Jen-t'ang, *T'ang Devrindeki Doğu Göktürkleri' Hakkında Yeni Belgeler*, 1968; M.Ergin, *Orhun Kitabeleri*, 1970; R. Giraud, *L'Empire des Turcs Celestes*, 1960; R. Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 1980; İ.Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, 1976; A.N.Kurat, *Göktürk Kağanlığı, AÜDTCE Dergisi*, X (1-2), 1952; Liu Mau-tsai, *Die Chinesischen Nachrichten zur Geschichte des Ost-Türken, Tu-küe*, 1958; H.N.Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, 4 cilt, 1936; H.N.Orkun, *Türk Tarihi*, 1, 1946; B.Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, 1, 1971; D.Sinor, *Inner Asia*, 1969.

● **BAKINIZ:** İLTERİŞ KAĞAN, KAPAĞAN, KÜLTİĞİN, TONYUKUK, BİLGE.

Son yılları ve önemi

Kağanlık dönemi

BİLGİÇ, Saadettin (1921)

Türk siyasetçi. AP genel başkan vekilliği ve DP genel başkan yardımcılığı yapmıştır.

Şarkikaraağaç'ta doğdu. İlköğrenimini Isparta'da, ortaöğrenimini. Denizli ve Kayseri'de yaptı. 1947'de İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli sağlık kurumlarında görev aldı. 1961'de uzmanlık çalışmasını tamamlayarak operatör oldu. Aynı yıl Adalet Partisi'nden Isparta milletvekili olarak siyasete atıldı. AP içinde meclis grup başkanlığı, genel idare kurulu üyeliği ve genel başkan yardımcılığı görevlerinde bulundu. Parti içinde "Bilgiççiler" diye anılan ve izlenen siyasette önemli rol oynayan bir grup oluşturdu. 1964'te Ragıp Gümüşpala'nın ölümü üzerine AP genel başkan vekili seçildi. Ardından toplanan kongrede Süleyman Demirel karşısında genel başkanlığı kaybetti. Ancak parti içindeki rolünü korudu. 1965 ve 1969'da İstanbul milletvekili seçildi. 1969'da üç ay Ulaştırma Bakanlığı yaptı.

AP içindeki bunalımın giderek yoğunlaştığı bir dönemde, Şubat 1970'te partinin tasfiyeler politikasını eleştirerek Mehmet Turgut, Faruk Sükan, Talat Asal ve Yüksel Menderes'le birlikte parti genel idare kurulundan istifa etti. Haziran 1970'te parti içi disiplini bozduğu gerekçesiyle 26 arkadaşıyla birlikte AP'den çıkarıldı.

AP'den ayrılan parlamenterlerin 18 Aralık 1970'te kurdukları Demokratik Parti'nin genel başkan yardımcılığına getirildi. 1973 seçimlerinde bu partiden İstanbul milletvekili seçildi. 28 Mart 1975'te Demokratik Parti'den istifa ederek Süleyman Demirel başkanlığında kurulan I. Milliyetçi Cephe hükümetini destekledi. Daha sonra da AP'ye girdi. 1977'de bu partiden İstanbul Milletvekili oldu. 1979'da Süleyman Demirel'in kurduğu hükümette milli savunma bakanlığı yaptı.

• BAKINIZ: BOZBEYLİ, S.DEMİREL.

BİLGİNER, Recep (1922)

Türk oyun yazarı. Özellikle *İsyancılar* adlı oyunuyla ilgi çekmiştir.

Adana'da doğdu. 1940'ta Konya Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Gazetecilik Enstitüsü'nde bir yıl okuduktan sonra gazeteciliğe başladı. 1944'te *Vatan* gazetesine girdi. 1950-1955 arasında İstanbul Şehir Meclisi ve Daimi Encümeninde üyelik yaptı. İ.E.T.T. Belediye Meclisi Murakıplığı görevinde çalıştı. 1950-1960 arasında Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu'nda bulundu. *Utanç Dünyası* adlı oyunuyla 1968 İlhan İskender Armağanı'nı, *Yunus Emre* adlı oyunuyla 1981

1980 Yunus Emre İlme Hizmet Vakfı'nın Yunus Emre Büyük Sanat Ödülü'nü kazandı.

Edebiyata şiirle başlamış, daha sonra oyun yazarlığında karar kılmıştır. 1964'te İstanbul Şehir Tiyatroları'nda oynandığında ilgi uyandıran oyunu *İsyancılar*, yönetimle ilişkilerinde haksızlığa uğrayan köylülerin mücadelesini anlatır. Bu oyun daha sonra filme de alınmıştır. 1971 yılında yazdığı *Sarı Naciye* kadın kahramanının ilginç tiplmesiyle yazarın en önemli oyunlarından biri sayılır.

• YAPITLAR (başlıca): *Gazeteciden Dost*, 1962; *İsyancılar*, 1964; *Ben Devletim*, 1965; *Utanç Dünyası*, 1968; *Sarı Naciye*, 1971; *Yunus Emre*, 1976; *Parkta Bir Sonbahar Günüydü*, 1976.

BİLMEN, Ömer Nasuhi (1883-1971)

Türk din bilgini. Cumhuriyet'in insan için en iyi yaşama düzeni olduğu görüşüne bağlı kaldı.

Hacı Ahmed Efendi'nin oğludur. Erzurum'da doğdu. Erzurum Ahmediye medresesinde öğrenim gördü. Abdürrezzak İlmi ve Hüseyin Haki Efendi'lerden Arapça ve Farsça öğrendi. İstanbul'a gelerek 1909'da Fatih dersiamlarından Tokatlı Şakir Efendi'nin derslerine devam edip icazet aldı. 1913'te de sınavla girdiği Medresetü'l-Kuzat'ı bitirdi. Fatih medresesinde Farsça hocası (1914), Fatih Sahn medresesinde fıkıh müderrisi (1924), İstanbul Müftülüğü müsevvıdliği (1926) gibi görevlerde bulundu. 1941'de İstanbul Müftülüğüne atandı. 1960'da Diyanet İşleri Başkanlığına getirildi. Bir süre sonra bu görevinden kendi isteği ile çekildi. İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde kelim ve fıkıh dersleri verdi. İstanbul'da 12 Ekim 1971'de öldü.

İslam hukuku, ahlak, kelim ve tefsir alanlarında çalıştı. Toplum yaşamında Şeriat kurallarına uyulması, Şeriat kuralları ile bağdaşmayan davranışlardan kaçınılması gereğini savundu. Bilmen'e göre felsefe, İslam dininin ortaya koyduğu ilkelere bağlı kalmalıdır. Tüm ahlak kurallarının kaynağı *Kuran* ve Hadislerdir. Cumhuriyet'in insan için en iyi yaşama düzeni olduğu görüşüne bağlı kaldı.

Hukuk-u İslâmiye ve Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu, İslam hukuku ile ilgili kuralların ve fıkıh'da geçen deyimlerin örnekleri ile açıklanması; *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meal-i Âlisi ve Tefsiri*, Kur'an'ın Türkçe açıklaması ve yorumu; *Büyük İslam İlmihali*; din kurallarını öğretmek ve uygulamanın koşullarını içerir. *Tefsir Tarihi* ise, *Kuran'a* yapılan yorumların tarihidir.

• YAPITLAR: *İslam Hukukunda Manevî Zararların Tazmini*, 1941; *Kur'an-ı Kerim'den Dersler ve Öğütler*, (3 cilt, 1947-1950); *Büyük İslâm Ahlakı*, 1949; *Büyük İslam İlmihali*, 1949; *Hukuk-u İslâmiye ve Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu*, (6 cilt, 1949-1952); *Tefsir Tarihi*, 1955; *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meal-i Âlisi ve Tefsiri*, 8 cilt, 1956; *Muvazzah İlm-i Kelâm*, 1959; *İlm-i Tevhid*, 1962.

• KAYNAKLAR: Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı*, 1981.

BİNEMECİYAN, Eliza

(1890-1981)

Osmanlı tiyatro oyuncusu. Binemeciyanlar adlı tiyatrocu ailenin en ünlü üyesidir.

İstanbul'da bir Ermeni ailenin çocuğu olarak doğdu. Hepsı de tiyatrocu olan Rupen ve Agavni Zabel Binemeciyan'ın kızı, Onnik Binemeciyan'ın kardeşidir. Notre Dame de Sion Fransız Kız Okulu'nda okudu. Annesi ile babası Mınakyan Tiyatrosu'nun önde gelen oyuncularından oldukları için tiyatro çevresi içinde büyüdü. Daha on yaşına gelmeden Mınakyan Tiyatrosu'nda küçük kız ve oğlan rollerine çıktı. Profesyonel oyunculuğa 1908'de Ermeni gençlerin kurduğu Serbest Sahne'de başladı. Bir süre sonra Mınakyan Tiyatrosu'na geçti ve ünlü bir tiyatro oyuncusu oldu.

1912'de Eliza'nın babası Rupen Binemeciyan öldü. Annesi Agavni Zabel Binemeciyan, Hekimyan ve Kınar Hanımlarla birlikte yeni topluluklar kurduysa da bunlar uzun ömürlü olmadı. 1915'te Agavni Zabel de öldü, bunun üzerine oğlu Onnik Binemeciyan Amerika'ya gitti ve kendisinden bir daha haber alınamadı.

Eliza Binemeciyan Donanma Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi ve Yeni Sahne'de, daha sonra yeni kurulan Darülbeyaz'ı'da önemli rollere çıktı. 1921'de ilk kez, 1924'te de artık dönmek üzere ikinci kez Paris'e gitti. Raşit Rıza'nın daveti üzerine 1926'nın Ramazan ayında Fransız Tiyatrosu'nda oynamak için Türkiye'ye geldi; sezon bitince yine Paris'e döndü ve bir daha geri gelmedi. II. Dünya Savaşı yıllarını Londra'da geçirdi, 1946'da Fransa'ya döndü. 1981'de Toronto'da öldü.

Oynadığı oyunlarda baş kadın ve genç kız rollerine çıkardı. Vücudunun zarif görüntüsünü kullanarak hafif şehla gözlerinin getirdiği sakıncayı gidermesini bilmişti. Raşit Rıza ile çok uyumlu bir ikili oluşturmuşlardı. Osmanlı Tiyatrosu'nda sahneye çıkan Ermeni oyuncuların en yeteneklilerinden biriydi.

- **YAPITLAR** (Oynadığı başlıca oyunlar): *Çürük Temel*, 1913; *Bir Çiçek İki Böcek*, 1917; *Baykuş*, 1917; *Hisse-i Şayia*, 1917; *Binnaz*, 1919; *İlk Göz Ağrısı*, 1921; *Sekizinci*, 1922.

BİRET, İdil

(1941)

Türk piyanist. Geniş repertuarı, üstün tekniğiyle uluslararası düzeyde ün kazanmıştır.

Ankara'da doğdu. Çok küçük yaşta olağanüstü yeteneğiyle dikkatleri çekti ve çıkarılan bir özel

yasayla 1948'de devletçe Fransa'ya gönderildi. Paris Konservatuvarı'nda Jean Doyan'ın piyano ve Nadia Boulanger'nin eşlik sınıflarına girdi.

Piyano eğitimi için çok kısa sayılacak bir sürede üstün yeteneğini kanıtlayan İdil Biret'le Wilhelm Kempff de ilgilendi. On bir yaşındayken, Paris'te, Kempff'le birlikte Mozart'ın *İki Piyano İçin Konçerto*'sunu çaldı. 1954'te Boston'da Lili Boulanger Vakfı'nın ödülünü kazandı.

1957'de Paris Konservatuvarı'nı birincilikle bitirdi. Nadia Boulanger'den bestecilik dersleri de aldıysa da, bu alandaki etkinliğini fazla sürdürmedi. 1968'de Uluslararası Olivier Messiaen Yarışması'nda jüri üyesi olarak görevlendirildi. Bir yıl sonra, Wilhelm Backhaus adına düzenlenen törende, sanatçının özel çağrısı üzerine Beethoven'ın bir sonatını çaldı. 1974'te kendisine Polonya Başarı Nişanı verildi.

İdil Biret, tekniğini sürekli geliştirmiş, repertuarını genişletmiştir. Güçlü bir yorumcu olarak tanınır. Yorum gücü, aldığı eğitimi özümseyip kişisel çabasıyla zenginleştirmiş olmasının sonucu sayılmalıdır. Avrupa'da, ABD'de, birçok Asya ve Afrika ülkesinde konserler, resitaler vermiş, önemli uluslararası festivallere katılmıştır.

BİRGEN, Muhittin

(1887-1959)

Türk Gazeteci. Mesleki temsil ve kooperatifçilik düşüncesinin savunucularındandır.

İstanbul'da doğdu, burada öldü. Yozgatlı Ömer Lütfi Bey'in oğludur. Unkapanı Rüşdiyesi'nde, Vefa İdadisi'nde okudu. Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. İstanbul'daki Hicaz Demiryolları İdaresi'nde çalıştı. II. Meşrutiyet'ten sonra bu görevden ayrılarak öğretmenliğe başladı. Hadika-i Meşveret, Üsküdar İdadisi ve Üsküdar Sultanisi'nde edebiyat ve felsefe öğretmenliği yaptı.

Bu arada Hüseyin Cahit'in çıkardığı *Tanin* gazetesine yazılar yazdı. Kısa sürede kendini geliştirdi ve gazetenin yazı işleri müdürü ve başyazarı oldu. İttihat ve Terakki ile yakın ilişkiler kurdu. Parti içinde mesleki temsil düşüncesinin savunucusu Kör Ali İhsan Bey (İloğlu) ile birlikte çalıştı. *Halka Doğru* dergisine yazılar yazdı. III. Dönem (1914-1918) Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Çorum milletvekili olarak bulundu. *Vatan* gazetesinde başyazarlık yaptı.

1920'de Ankara'ya gelerek Matbuat Umum Müdürlüğü oldu. Aynı dönemde *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yazarlık yaptı. Mart 1921'de Matbuat Umum Müdürlüğü'nden istifa etti ve bir ticari şirketin temsilcisi olarak Tiflis'e gitti. Bir yıl sonra, Azerbaycanlıların isteği üzerine Baku'ya geçerek Maarif Müşavirliği yaptı. Baku'daki Âli Pedagoji Enstitüsü'nde Türk Tarihi, felsefe ve sosyoloji dersleri verdi. Baku Üniversitesi'nde de Osmanlı Edebiyatı Tarihi okuttu.

1924'te Türkiye'ye döndükten sonra Galatasaray ve İstanbul Kız Liselerinde tarih, felsefe ve sosyoloji öğretmenliği yaptı. Meslek örgütlenmesi düşüncesini savunmak ve yaygınlaştırmak amacıyla 15 Aralık 1924 -1 Eylül 1925 tarihleri arasında *Meslek* adlı haftalık bir gazete yayımladı. Kasım 1925'te *Halk* adlı kooperatifçiliği savunan bir gazete daha yayımlamaya başladı. Dört ay sonra bu gazeteyi kapayarak İzmir'e yerleşti. Dört yıl bir Üreticiler Kooperatifi'nin müdürlüğünü ve Milli Aydın Bankası yönetim kurulu başkanlığını yaptı. Mart 1930-Nisan 1933 arasında, İzmir'de *Türk Kooperatifçisi* adıyla bir de dergi yayımladı.

1934'te İstanbul'a dönerek yeniden gazeteciliğe başladı, *Son Posta* gazetesinin başyazarı oldu. 1939'da Mardin'den milletvekili seçildi. Ancak devamsızlığı yüzünden 13 Haziran 1941'de milletvekilliğinden düşürüldü. Daha sonra da gazeteciliği sürdüren Birgen, 1959'da İstanbul'da öldü.

• YAPITLAR: *Yeni Edebiyat*, 1914.

BİRSEL, Salâh (1919)

Türk şair ve deneme yazarı. Şiirlerinde ince işçiliği, düzyazılarında üslup araştırmalarıyla ün kazanmıştır.

Bandırma'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İzmir'de Saint Joseph Fransız Lisesi'nde yaptı. 1937 yılında İzmir Erkek Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul'a giderek Hukuk Fakültesi'nde okumaya başladı. Burada iki yıl okuduktan sonra ayrıldı, girdiği Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü 1948 yılında bitirdi. 1934-1949 arasında İstanbul Nişantaşı Ortaokulu'nda Fransızca öğretmenliği, 1953-1956 arasında İş Müfettişliği yaptı. 1956-1960 yıllarındaki Edebiyat Fakültesi Kütüphane Müdürlüğü'nden sonra Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü görevini emekli olduğu 1972 yılına kadar sürdürdü. 1960-1973 arasında Türk Dil Kurumu Yayın Kolu Başkanlığı'nı da sürdüren Salâh Bîrsel "Keçi Çobanı Kuzu Çobanı" adlı denemesiyle 1970 TRT Deneme Başarı Ödülü'nü, *Şiir ve Cinayet* adlı kitabıyla 1976 TDK Deneme-Eleştiri-Gezi Ödülü'nü ve *Paf ve Puf* adlı kitabıyla da İş Bankası 1982 Deneme-Eleştiri Büyük Ödülü'nü kazandı.

Salâh Bîrsel edebiyata ilki 1937 yılında *Gündüz* dergisinde yayımlanan şiirleriyle girdi. 1940-1950 arasında *İnkılapçı Gençlik*, *Sokak*, *İnsan*, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* gibi dergilerde şiirleri yayımlandı. *Yenilikler*, *İnsan* ve *Sokak* dergilerinin yayımına katıldı. Şiirleri öncelikle zekâyâ ve inca alaya yaslanan, eski Fransız şiirinden etkiler taşıyan yergi ağırlıklı şiirlerdir. İkinci Yeni akımının çıkmasıyla Bîrsel'in şiirleri belli etkilenimlere uğramışsa da, şiir dilinde uyguladığı zorlamalar, alışılmış dışında deyişler daha çok yergi ve alaycılığı vurgulamayı amaçlar.

Şiir üzerine düşüncelerini *Şiirin İlkeleri* adlı bir kitapta toplamıştır.

1960 yılından sonra uzun denemelere ağırlık veren Salâh Bîrsel, günlük konuşma dilinin az bilindir sözcük ve deyimlerini, kendi yarattığı ilginç deyişleri ve şiirine egemen olan alaycı tavrı bol bol kullanarak ilgiyle okunan yazılar yazdı. "Salâh Bey Tarihi" adını verdiği bir dizi kitapta ise İstanbul kahvelerini, Beyoğlu ve Boğaziçi'nin sanat ve edebiyat ağırlıklı çevrelerini aynı hareketli dille anlattı.

• YAPITLAR: *Şiir: Dünya İşleri*, 1947; *Hacivadin Karısı*, 1955; *Ases*, 1960; *Kikirikname*, 1961; *Haydar Haydar*, 1972; *Köçekçeler*, 1980. *Deneme, eleştiri: Şiirin İlkeleri*, 1952; *Günlük*, 1955; *Sen Beni Sev*, 1957; *Kendimle Konuşmalar*, 1969; *Kuşları Örtünmek*, 1972; *Şiir ve Cinayet*, 1975; *Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu*, 1976; *Kahveler Kitabı*, 1976; *Kurutulmuş Felsefe Bahçesi*, 1979; *Boğaziçi Şingir Mıngır*, 1979; *Paf ve Puf*, 1981; *Halley Kimi Kurtarır*, 1981; *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, 1982; *Hacivad Günlüğü*, 1982. *Roman: Dört Köşeli Üçgen*, 1961. *İnceleme: Fransız Resminde İzlenimcilik*, 1967; *Goethe*, 1972.

BİRÜNİ (973-1051/1052)

İslam bilgini. Astronomi, matematik, doğabilimleri, coğrafya ve tarih konularında çağına damgasını vurmuş en büyük bilginlerden biridir.

Ebu Reyhan Muhammed b.Ahmed el-Birûnî, 4 Eylül 973'te Batı Harezm'in başkenti olan Kas (Ket) yakınlarında doğdu. Kimi tarihçilere göre 13 Aralık 1048'de, kimilerine göre 1051/1052 yılında Gazne'de öldü. Yaşamı üzerine bilinenler çok az olduğu gibi, hangi kökenden geldiği ve ana dilinin ne olduğu konusu da henüz açıklığa kavuşmuş değildir. Ancak yakın yıllarda yapıtları üzerinde derinleştirilen incelemeler, Birûnî'nin yaşamına ilişkin bazı bilgilerin yeniden değerlendirilmesine yarayacak önemli veriler sağlamıştır. Bu bağlamda, Zeki Velidi Togan tarafından bilim dünyasına tanıtılan ve özgün elyazması olduğu ileri sürülen *Tahdidü Nihâyâtî'l-Emâkin*'i inceleyen araştırmacılar, Birûnî'nin adının bugüne değin yanlış okunageldiğini, gerçek adının Beyrûnî olması gerektiğini açıklamışlardır. Gene bu incelemeler, Birûnî'nin ana dili, kökeni ve ölüm tarihi konusundaki tartışmalara da ışık tutmuştur. Yapıtlarını genellikle Arapça, zaman zaman da Farsça yazan Birûnî, *Kitâbu's-Saydane*'nin önsözünde ana dilinin bilimsel konularda yetersiz kaldığını, bu nedenle çağının bilim dili olan Arapça'yı ve edebiyat dili olan Farsça'yı yeğlediğini belirtir. Bu bilgiden yola çıkan araştırmacılar, Birûnî'nin yaşadığı yörede konuşulan Harezmce'nin Farsça'nın bir dalı ve ileri bir uygarlık dili olduğunu gözönünde tutarak bu olasılığı bir yana bırakmışlar ve yapıtlarındaki kimi sözcüklerin Türkçe'ye yakınlığını değerlendirerek Birûnî'nin ana dilinin Türkçe olduğunu savunmuşlardır. Böylece, Birû-

nî'nin İran ya da Arap asıllı olduğunu ileri süren bilim tarihçilerinin karşısına, bu büyük İslam bilgininin Türk soyundan geldiği savıyla çıkanların sayısı da oldukça artmıştır. Gene bazı araştırmacılar, bir yapıtında yaşının 80'i (ay yılı) aştığını belirten Birûnî'nin, bugüne değin kabul edilemediği gibi 1048'de değil, bazı verilere dayanarak 1051/1052 yılında öldüğünü öne sürmüşlerdir.

Harezmi hükümdarları sülalesinden, matematikçi ve astronom Ebu Nasr Mansur b. Ali b. Irak'ın koruyuculuğu altında küçük yaşta Harezmi sarayına giren Birûnî, önce Ebu Nasr'dan, sonra Abdü's-Samed b. Samed el-Hakim gibi bilginlerden astronomi ve matematik öğrendi. 995'te Doğu Harezmi sultanı Ebu Abbas Memun b. Muhammed, Kas kentini ele geçirerek Batı Harezmi sülalesinin egemenliğine son verince, bir süre Tahrân dolaylarında Rey kentine sığındı; daha sonra Cürcan'a yerleşerek Sultan Kabûs b. Vaşmgir'in sarayına kabul edildi. Tarih ve kronoloji alanında en önemli çalışması sayılan *el-Âsârü'l-Bâkiye* adlı yapıtını bitirerek Sultan Kabûs'a sunduğunda henüz 28 yaşındaydı. 1003 ya da 1009 yılında yeniden Harezmi'e dönen Birûnî, Ebu Abbas Memun b. Muhammed'den sonra tahta çıkan ve bilginlere büyük değer veren Memun b. el-Memun'un sarayında çalışmalarını sürdürdü. El-Memun, Birûnî'den başka İbn Sina, İbn Miskeveyh, Ebu Nasr gibi çağın en ünlü bilginlerini sarayında toplamıştı. 30 yaşlarındaki Birûnî ile 20 yaşlarındaki İbn Sina arasında kurulan dostluk uzun yıllar sürmüş, özellikle ısı ve ışığın nitelikleri, iletimi ve cisimlerin hareketi konusunda iki bilginin görüş ayrılıklarını ortaya koyan yazışmalarından bir bölüm günümüze değin ulaşmıştır. 1017'de Gazneli Mahmud'un Harezmi ülkesini ele geçirmesi üzerine, ömrünün sonuna değin yaşayacağı Gazne kentine yerleşen Birûnî, Gazneli Mahmud'dan sonra tahta çıkan oğlu Mesud ve torunu Mevdud döneminde Gazneli sultanlarından büyük saygı ve destek görmüştür.

Çeşitli kaynaklar Birûnî'nin astronomi, matematik, trigonometri, fizik, tıp, eczacılık, doğabilim, mineraloji, jeoloji, geodezi, tarih, coğrafya, sosyoloji, etnoloji, felsefe, dilbilim ve dinler tarihi konusunda yüzü aşkın (113 ya da 180) yapıt verdiğini belirtirse de, bunlardan ancak 27'si günümüze ulaşabilmiştir.

Yaklaşık 1000 yılına doğru bitirdiği *el-Âsârü'l-Bâkiye*, Adem'den Nuh tufanına kadar yaşanmış olayları yalnız tarih açısından değil, toplum yapısı, dinsel inançlar ve uygarlık açısından da inceleyen önemli yapıtlarından biridir. Yunanlılar, Araplar ve İranlılar'ca kullanılan çeşitli takvim sistemleri konusunda çok ayrıntılı bilgi veren bu yapıtında Birûnî, İslam öncesi Türk toplumlarında kullanılan 12. yıllık çevrimsel hayvanlı takvimi de tanıtır. Bunu izleyen ikinci büyük yapıtı, 1025'te bitirdiği *Tahdidü Nihâyâtî'l-Emâkin*, coğrafya, jeoloji ve geodezi konusunda geniş kapsamlı bir çalışmadır. Harezmi, Hindistan ve Afganistan'daki gözlemleriyle Orta Asya'nın jeolojik yapısına ilişkin bilgileri, pek çok İslam kentinin enlem ve boylam hesabını içeren yapıtında, ayrıca evrenin yaratılış sorununu ele alır ve bu sorunun bağlantılı olarak bilimsel kaynağını ve sınıflandırmasını verir. Bu çalışmasıyla Birûnî, geodezi alanında ilk bilimsel ürünü veren ve astronomiden bağımsız bir bilim dalı

haline getirdiği trigonometriye sekant, kosekant ve kotanjant fonksiyonlarını kazandıran ilk bilgin kabul edilir.

Büyük bir olasılıkla Gazneli Mahmud'un 1021 ve 1022 yıllarındaki Hindistan seferlerine katılan Birûnî'nin o yöredeki incelemeleri ise, Hindistan kültür ve bilim tarihinin en önemli yapıtlarından biri olarak anılan *Tahkîku mâ li'l-Hind*'e kaynak olmuştur. Hint felsefesini ve uygarlığını dilediği ölçüde inceleyebilmek için 45 yaşından sonra Sanskritçe öğrenen Birûnî bu yapıtında Hindistan'daki kast sistemini, özellikle din, felsefe ve bilimleri, kullanılan ağırlık ve ölçü birimlerini, ülke coğrafyasını, gelenek ve göreneklerle astroloji, büyü gibi boş inanları çok ayrıntılı bir biçimde ele alır.

Birûnî astronomi alanında en önemli yapıtı olan *el-Kanun el-Mesûdî*'yi 1030 yılında tamamlayarak, kendisine büyük değer veren ve parasal destek sağlayan Gazneli Mahmud'un oğlu Mesud'a sunmuştur. Trigonometriye ayrılmış uzun bir giriş bölümünden sonra, dünya coğrafyasını, enlem ve boylam hesaplama yöntemlerini, Yer yarıçapının ölçümünü, Güneş, Ay ve gezegenlerin konumlarıyla hareketlerine ilişkin cetvelleri (zic cetvelleri) içeren bu yapıtıyla Birûnî, birçok bilim tarihçisine göre Ptolemaios'u aşmıştır. Gerçekten de çağının çok ötesinde bir astronomi bilgini olduğunu bu yapıtıyla ortaya koyan Birûnî, daha 11. yy'da Kopernik'in ve çağdaş astronominin doğuşunu müjdeliler. Özellikle, bilim dünyasının o güne değin tartışmasız kabul edemediği Ptolemaios astronomisine ve Aristoteles fiziğine karşı çıkarak, yerkürenin durağan olmayıp döndüğünü kanıtlamaya çalışması Birûnî'nin düşünce evreninin genişliği konusunda sağlıklı bir göstergedir. Ancak, çağının koşulları, teknolojisi ve bilgi birikimiyle astronominin bu en çetin sorunlarından birini çözümleyememiş olması da çok doğaldır. Birûnî'nin astronomi alanındaki başarısı, tutulum düzlemiyle ekvator arasındaki açıyı (tutulum eğikliği) veren ölçümlerinden de anlaşılır:

	Ölçüm yılı	Tutulumun eğikliği
Ptolemaios	—	23° 50'
Bettanî	880	23° 35'
Birûnî	995	23° 27'
Bradley	1750	23° 28'3
Çağdaş ölçümler	1950	23° 26'7

Üstelik Birûnî yalnız değerli bir gözlemci olmakla kalmamış, kendisinden önceki astronomların kullandığı ya da kendisinin tasarladığı pek çok gözlem ve ölçüm aracını da geliştirmiştir.

Birûnî'nin 1048'de kaleme aldığı ve Gazneli Mahmud'un torunu Sultan Mevdud'a sunduğu *Kitâbu'l-Camâhir fî Marifeti'l-Cevâhir*, mineraloji, kimya ve özellikle deneysel fizik alanında değerli bir yapıttır. Minerallerin ve değerli taşların özelliklerini tanıtan bu yapıtın gerçek değeri, özgül ağırlıkların belirlenmesine ilişkin bilgi ve yöntemlerden kaynaklanır. Bu ölçümlerde kullandığı, çağdaş laboratuvarlardaki piknometrenin ilk örneği sayılabilecek ağıttı. Birûnî kendisi tasarlayıp yapmıştı. Kitabında belirttiğine göre bu ağıt, boyun kısmında musluğa benzer bir taşıma borusu bulunan erlenmeyer biçiminde konik

Astronomi çalışmaları

Yerbilim çalışmaları

Özgül ağırlıkların belirlenmesi

bir kaptı. Su doldurulmuş bu kaba atılan cismin taşıdığı su, borunun altındaki daha küçük bir kaba doluyor ve hassas bir teraziyle ölçüldüğünde cismin özgül ağırlığı kolayca hesaplanabiliyordu. İlke olarak Arkhimeses'in yöntemine dayanmakla birlikte, Birûnî'nin konuya yaklaşımı kuramsal ve deneysel yönden önem taşır. Gerçekten de, Hieron'un tacı sorununu çözerken bu ölçme yönteminin ve hidrostatikğin temellerini atan Arkhimeses, buradan nicel bir özgül ağırlık kavramına varıp, yöntemini başka cisimlere uygulamamıştı. Oysa Birûnî, gerekli deneysel koşulları yaratarak altın, demir, zümrüt, kuvars, safir, civa gibi değerli taş ve madenleri kapsayan toplam 23 katı cismin ve 6 sıvının özgül ağırlığını bugünkü değerlerine çok yakın olarak belirlemiştir. Sıcak ve soğuk suyun birim hacimleri arasındaki ağırlık farkını da 0.041677 olarak saptayan Birûnî'nin bu çalışmaları, onu deneysel bilimlerin öncüleri arasına katar.

Şifalı otlar ve bazı ilaç karışımları üstüne bilgi veren *Kitâbu's-Saydane*, Birûnî'nin bilinen son yapıtıdır. 1050 yılında yazdığı bu kitapta yaklaşık üç bin bitkinin hangi hastalıklara iyi geldiğini açıklarken, her bitkinin Arapça adının yanına çeşitli dil ve lehçelerdeki karşılıklarını da ekleyerek zengin bir etimoloji çalışması oluşturmıştır. İncelediği bitkilerin yapısal özelliklerine, en çok da taçyapraklarının sayısına dayanarak yaptığı sınıflandırma, bugünkü bitki sınıflandırmasına adını veren Linnaeus'un yönteminin de öncüsü sayılır.

Yapıtlarıyla bu denli geniş bir alanı kapsayan Birûnî aynı zamanda şair ve düşünürdü. Ancak onun felsefesini, tarih, coğrafya ve astronomi yapıtlarının dışında değerlendirmek gerekir. Çünkü hemen hiçbir yapıtında tek bir konunun sınırlarına bağlı kalmayan Birûnî, bilimleri ayrılmaz bir bütünün parçaları gibi görmüş ve öyle değerlendirmiştir. Görüşlerinde İslam felsefesinin önemli bir yer tutmasına karşın, çağında İslam düşüncesine egemen olan akımlardan hiçbirine bağlanmamış, Zekeriya el-Razi gibi o da Aristoteles düşüncesine karşı çıkan İslam bilginleri arasında yer almıştır. Aristoteles'te Birûnî'nin benimsemiştiği temel nokta, evrenin önsüz-sonsuz oluşu ve maddenin sonsuza dek bölünebileceği savıdır. Aristoteles felsefesine bağlı olan İbn Sina'yı da karşısına alarak, evrenin "önsüz" olduğunu kabul etmenin tanrının varlığını nedensiz ve gereksiz kılacağı gerekçesiyle bu görüşe karşı çıkmış ve evrenin yaratıldığını, yeryüzüyle birlikte tüm varlıkların gelişme evrelerinden geçtiğini savunmuştur.

Yapıtları Batı dillerinden çoğuna çevrilerek birkaç kez basılan, adına uluslararası sempozyumlar düzenlenen Birûnî, nesnel ve akılcı yaklaşımıyla yalnız İslam dünyasının değil, çağının en büyük bilginleri arasında anılmış ve ünlü bilim tarihçisi George Sarton 11. yy'ı "Birûnî çağı" diye adlandırmıştır.

- **YAPITLAR (başlıca):** *el-Âsârul-Bâkiye anî'l-Kurûnî'l-Hâliye; Tahdidü Nihâyâtî'l-Emâkin li Tashih'i-Mesafeti'l Mesâkin; Tahkiiki mâ li'l-Hind; Kitâbu Patanjali'l-Hind* (Sanskritçe'den Arapça'ya çeviri); *Kitâbu İstihracü'l-Evâtâr fi'd-Daire bi Kavsi'l Hattî'l-Münhaniyi'l-Vâkı Finâ; Kitâbu Tahtisi's-Suvar ve Tahtihî'l-Kuvar; Kitâbu Tefhim fi Evâilî Sanaati't-Tencim; el-Kanun el-Mesudi fi'l-Heyeti ve'n-Nücum; Kitâbu'l-Camâhir fi Ma'rifeti'l-Cevâhir; Kitâbu's Saydane fi Tıb.*

- **KAYNAKLAR:** M.Meyerhof, *Das Vorwort zur Drogenkunde des Beruni*, 1932; E.Sachau, *Chronologie orientlicher Völker von Alberuni*, 1878; E.Sachau, *Alberuni's India*, 1888; Salih Zeki, *Asâri Bâkiye*, 1913; C.Schoy, *Die trigonometrischen Lehren des al-Biruni*, 1925; Türk Tarih Kurumu, *Beyrûnî'ye Armağan*, 1974.

- **BAKINIZ:** ARISTOTELES, BETTANÎ, HÂRİZMÎ, İBN SİNA, İBN MİSKEVEYH, MAHMUD [Gazneli], NÂSİREDDİN TUSÎ, RAZÎ.

BİTAR, Salah (1912)

Suriyeli siyaset adamı. Baas Partisi'nin kurucularındandır.

Şam'da doğdu. Oldukça varlıklı Sünnî bir ailenin çocuğudur. Şam Üniversitesi'nde ve Paris'te Siyasal Bilimler Okulu'nda öğrenim gördü. 1934'ten 1942'ye değin ülkesinde lise öğretmenliği yaptı. 1940'ta Mişel Eflak'la birlikte Baas Partisi'ni kurdu.

Baas 1918'de Osmanlılar'ın çekilmesinden sonra yoğun siyasal çalkantılar yaşayan Suriye'de milliyetçileri toparlayan bir parti oldu. Orta Doğu'daki bütün Arap devletlerini tek bir yönetim altında toplamayı amaçlayan Baas Partisi programında toplumsal farklılıkları azaltmayı, büyük topraklarda ve sanayi işletmelerinde mülkiyeti sınırlandırmayı ve bazı alanlarda kamulaştırmayı öngörüyordu. Öte yandan özel teşebbüs, mülkiyet ve miras haklarını tanıdığını açıklıyor ve laik bir toplumu savunuyordu.

Bitar 1943'te Fransa ile Lübnan arasında ortaya çıkan çatışmalarda ve 1945-1946'da Suriye'nin bağımsızlığıyla sonuçlanan olaylarda rol oynadı. Baas Partisi'nin çıkardığı *el-Baas* gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. 1952 Süveyş sorunu sırasında Baas'ın Ekrem Hurani'nin Sosyalist Parti'siyle birleşmesine önyak oldu. Ancak parti içinde her dönem Arap birliği sorununu sosyalizmden önde tuttu.

Albay Edip Çiçekli'nin (Şişakli) gerçekleştirdiği hükümet darbesinden sonra 1952'de İtalya'ya sığındı ve 1954'te Çiçekli devrilene değin burada yaşadı. Aynı yıl ülkesine dönerek milletvekili oldu. 1956-1958 arası dışişleri bakanı oldu.

Süveyş Kanalı'nın kamulaştırılmasının ardından Mısır'la daha yakın ilişkiler kuran Suriye, Nasır'ın yoğun baskısı ve Baas Partisi'nin de onayıyla 1 Şubat 1958'de Mısır'la birlikte Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni oluşturdu. Bitar, bu birleşik cumhuriyetin kültür ve milli istikamet bakanı oldu. Ancak Nasır'la arasının açılması üzerine Aralık 1959'da görevi bıraktı.

Birlik içinde Mısır'ın daha etkili rol oynaması giderek ilişkileri bozdu ve Suriye Eylül 1961'deki askeri darbenin ardından Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden ayrıldı. Yeni bir kargaşa dönemi yaşandıktan sonra Mart 1963'te Baas Partisi yeniden iktidar oldu. Kuruluşunda Bitar'ın önemli rol oynadığı bu hükümet Nasır yanlısı birlikçilerden ve Hurani yanlısı sosyalist ayrılıkçılardan oluşuyordu. Bir İhtilal Konseyi tarafından denetlenen hükümetin başına General Attâsı getirildi. Bitar da dışişleri bakanı oldu.

Nisan 1963'te Mısır-Suriye-Irak üçlü birliğinin açıklanmasından sonra Baasçılar, Suriye ve Irak'ı güçlendirmek için programlarındaki sosyalist reformları gerçekleştirme mücadelesine giriştiler. Hükümet içindeki Nasır yanlıları Temmuz 1963'te bir askeri ayaklanma ile elendiler.

Ancak bir süre sonra huzursuzluklar yeniden başladı. Toprakları ellerinden alınan büyük toprak sahipleri, uzun süren karışıklıklar nedeniyle işleri bozulan tüccarlar, işsiz kalan işçiler, hatta toprak reformundan yeterince yararlanamayan köylüler Baas'a karşı muhalefete başladılar. İhtilal Konseyi başkanı Emin el-Hafız Nisan 1964'te geçici bir anayasa hazırlatarak hükümet başkanlığını üzerine aldı. Ancak bu da huzursuzluğu gideremeyince, Baas bu güçlüklerin üstesinden gelmek için Mayıs 1964'te bağımsızlarla birlikte Bitar'ın da görev aldığı bir koalisyon hükümeti oluşturdu.

Parti içinde 1962'den beri süregelen iki akımın, Nasır karşıtı sosyalistlerle, Mısır'la ayrıcalıklı bir antlaşmayı savunan milliyetçiler arasındaki çekişme bu dönemde daha da yoğunluk kazandı ve Bitar, Yeni-Baasçılar denen sosyalistlerin muhalefeti sonucu istifa etti (Ekim 1964). Yeni anayasa hazırlanana dek yaşamayı yürütmek üzere yeni bir İhtilal Konseyi ve Yeni-Baasçılar'ın ağırlıkta olduğu bir hükümet kuruldu. Ancak hükümeti destekleyenlerin azalmasının yanı sıra burjuvazinin rejime karşı çıkmasına dinci grupların muhalefeti de eklendi. Hükümet istifaya zorlandı. İhtilal Konseyi dağıtıldı. Yasa gücündeki kararnameyle liberalleri de kapsayan bir Ulusal Meclis kuruldu.

Yeni hükümetin oluşturulmasında önemli rol oynayan Bitar, sosyalizmi Arap milliyetçiliği çerçevesine yerleştirerek rejimi doğru yola çekmek amacıyla olduklarını açıkladı. Ancak hükümetin karma yapısı parti içi siyasi ve ideolojik bölünmeleri daha da belirginleştirdi. Şubat 1966'da Yeni-Baasçılar'dan General Salah Cedid bir darbeye iktidarı ele geçirdi. Tüm yetkiler sosyalist Yeni-Baasçılar'ın etkisi altına giren Baas Partisi'nde toplandı. Tutuklanan parti yöneticileri arasında Bitar da vardı. Daha sonra kaçan Bitar Lübnan'a sığındı.

• BAKINIZ: ÇİÇEKLİ, EFLAK.

BİTRÜCÎ

(12. yy'ın ikinci yarısı-13.yy başları)

Endülüslü astronom. Ptolemaios'un astronomi modelini Aristoteles fiziğiyle bağdaştırmaya çalışmıştır.

Bitrûcî'nin adı Latince kaynaklarda Alpetragius, İbrani kaynaklarında Ebu İshâk b. el-Bitrûcî ya da Nureddin el-Bitrûcî el-İşbili olarak geçer. Kimi tarihçiler, Latince adının Cordoba'nın (Kurtuba) kuzeyindeki Pedroche kasabasından geldiğini, dolayısıyla Bitrûcî'nin Endülüslü Emevî Devleti'nin bu kentinde doğduğunu savunurlarken, kimileri de adındaki İşbili ekine dayanarak İşbiliye (bugün Sevilla) delaylarını

Bitrûcî'nin yurdu olarak kabul ederler. Gene kimi tarihçilere göre Alpetragius adı İtalyanca Petrucci'den türemiştir, bu da Bitrûcî'nin sonradan İslamlık'ı benimsemiş bir Hristiyan olduğunu gösterir. Ne var ki, adı, ulusu, dini ve doğum yeri için verilen tüm bu bilgiler tartışmalıdır. Hatta hangi yıllar arasında yaşadığı bile kesin olarak saptanamamıştır. İbrani yazar Yahuda b. Salomon Kohen, Bitrûcî'nin bilinen tek yapıtı *Kitabü'l-Heyet*'in ("Astronomi Kitabı") tarihine dayanarak 1247'den önce yaşamış olduğunu öne sürer. Gerçekten de Bitrûcî'nin, 1185'te ölen hocası İbn Tufeyl'e adadığı bu yapının 1217'de Latince'ye çevrildiği gözönüne alınırsa, Arapça'sını 1185-1217 yılları arasında tamamladığı ortaya çıkar. Bu veriler de Bitrûcî'nin yaşadığı yılları yaklaşık sınırlarıyla belirtir.

9. yy'da İbn Bacce'nin kurduğu Aristotelesçi Endülüslü Okulu'nun üyelerinden olan Bitrûcî, astronomiyi bu okulda Ptolemaios'un *Almagest*'inden öğrenmişti. Ne var ki, aynı okula bağlı İbn Bacce ve İbn Rüşd'den başlayarak Ptolemaios'un yapısını okuyan tüm Aristotelesçiler gibi Bitrûcî de, Ptolemaios'un astronomi modelinde Aristoteles fiziğine aykırı düşen noktaları farketmekte gecikmedi. İbn Bacce ve İbn Rüşd gibi düşünürlerin Ptolemaios'un yapısını felsefe düzeyinde eleştirmelerine karşın, özellikle Ptolemaios'un gezegenlerin aykırı hareketine (anomalı) ilişkin açıklamasını benimsemeyerek yeni bir açıklama getiren Bitrûcî'nin modeli, Ptolemaios astronomisi ile Aristoteles fiziğini bağdaştırma yolunda bilinen tek çabadır.

Aristoteles, gezegenlerin dairesel yörüngeler üzerinde hareket ettiğini ve bu hareketin merkezinin Yer'in merkeziyle aynı olması gerektiğini belirtmişti. Ptolemaios'un sisteminde ise, gezegenlerin dairesel hareketinin merkezi Yer'in merkeziyle çakışmaz ve her gezegen Yer yörüngesinin çizdiği daire üzerindeki bir noktayı merkez alarak "ilmek" (episikl) denilen başka bir dairesel yörünge çizer. Bitrûcî, eşmerkezli kürelerin hareketini ve gezegen yörüngelerini incelediği, 11 bölümden oluşan *Kitabü'l-Heyet*'te, Ptolemaios sisteminin karmaşıklığını eleştirerek Aristoteles fiziğine en çok bu noktada aykırı düştüğünü belirtir. Böylece, Aristoteles fiziğinden yola çıkarak, evrenin "ilk devindirici gücü" tek ve yalın olduğuna göre, bu güçten kaynaklanan dairesel hareketin de tek yönde ve yalın olması gerektiğini savunur.

Bitrûcî'nin karmaşık bulduğu Ptolemaios sisteminin karşılık önerdiği model, gezegen yörüngelerinin açıklanmasına yeni bir gelişme getirmemekle birlikte, Eski Çağ astronomi bilgilerinin Rönesans'a aktarılması ve Kopernik ile başlayan çağdaş astronominin doğuşuna ortam hazırlaması nedeniyle önemlidir.

• YAPITLAR (başlıca): *Kitabü'l-Heyet*, ("Astronomi Kitabı").

• KAYNAKLAR: B.R.Goldstein, *Al-Bitruji*, 1971; K.Hit-ti, *History of the Arabs from the Earliest Times to the Present*, 1937; G.Sarton, *Introduction to the History of Science*, 3 cilt, 1927-1947.

• BAKINIZ: ARİSTOTELES, EUDOKSOS [Knidoslu], İBN BACCE, İBN RÜŞD, İBN TUFEYL, KOPERNİK.

BJERKNES, Vilhelm (1862-1951) Jacob (1897-1975)

Norveçli meteoroloji bilginleri. Çağdaş meteorolojinin kurucusu ve bilimsel hava tahmini yöntemlerinin öncüsü olmuşlardır.

Vilhelm Frimann Koren Bjerknes, 14 Mart 1862'de Christiania (sonradan Kristiania, 1925'ten bu yana Oslo) kentinde doğdu. Kristiania Üniversitesi'nde fen bilimleri okuyarak 1888'de yüksek lisans, 1892'de doktora derecesini aldı. Bu arada 1889'da Paris'e giderek Poincaré'nin elektrodinamik derslerini izlemiş, ardından iki yıl kadar Bonn'da Hertz'in yanında çalışmıştı. 1895'te Stockholm Üniversitesi'nde uygulamalı mekanik ve matematiksel fizik profesörü olduktan sonra, Kristiania Üniversitesi'nin fizik ve matematik profesörü olan babası Carl Anton Bjerknes'in (1825-1903) hidrodinamik araştırmalarından etkilenerek ilgisini o alana yöneltti. Hidrodinamik ve termodinamik yasalarını atmosfer hareketlerine uygulayarak, dinamik meteorolojinin ve bilimsel hava tahmini yöntemlerinin öncüsü oldu. 1907'de Norveç'e dönerek 1912'ye değin Kristiania Üniversitesi'nde uygulamalı mekanik ve matematiksel fizik dersleri veren Vilhelm Bjerknes, 1912-1917 arası Leipzig Üniversitesi'nin jeofizik profesörlüğünü ve kendi önerisiyle kurulan Leipzig Jeofizik Enstitüsü'nün yöneticiliğini üstlendi. 1917-1926 arası Norveç'teki Bergen Üniversitesi'nde öğretim görevini sürdürürken Bergen Jeofizik Enstitüsü'nü kurdu, 1926-1932 arası Oslo Üniversitesi'nde profesör olarak bulundu ve 9 Nisan 1951'de Oslo'da öldü.

Oğlu Jacob Aall Bonnevie Bjerknes, Stockholm Üniversitesi'nin çağrısını kabul ederek İsveç'e yerleşmelerinden iki yıl sonra, 2 Kasım 1897'de Stockholm'de doğdu. Daha çocukluğunda babasının ilgi alanını benimseyerek onun hemen bütün çalışmalarına katıldı. I. Dünya Savaşı sırasında Norveç'i meteorolojik gözlem istasyonları ağıyla donatan Bjerknes'ler, birkaç yıllık gözlem sonuçlarını değerlendirerek ve atmosfer hareketlerini akışkanlar dinamiğinin temelleri üzerine oturarak 1919'da hava kütleleri kavramını geliştirdiler. 1920'de Bergen'deki Hava Tahmin Merkezi'nin yöneticiliğine getirilen Jacob Bjerknes, 1924'te Kristiania Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı ve 1930'da Bergen Üniversitesi'nde meteoroloji profesörü oldu. On yıl sonra ABD'ye yerleşerek California Üniversitesi'nde ölünceye değin sürdüreceği meteoroloji profesörlüğü görevini üstlendi, 1946'da ABD uyruğuna geçti ve 7 Temmuz 1975'te Los Angeles'ta öldü.

Vilhelm Bjerknes, okyanus ve atmosfer hareketlerini açıklayabilmek için, hidrodinamik ile termodinamiğin temel yasalarından yola çıkmıştı. Okyanus akıntılarının, sıcaklığı ve yoğunluğu değişik su kütleleri arasındaki basınç farkından ileri geldiğini açıkladıktan sonra, atmosfer hareketlerinin nedenini de, Güneş'ten yayılan sıcaklık nedeniyle ısınan hava kütlelerinin bu ısıyı mekanik enerjiye dönüştürmesi-ne bağladı. Bjerknes'ler ortak çalışmaları sonucunda,

kuzey yarım kürenin değişik coğrafi enlemlerinde egemen olan ikisi soğuk (arktik ve kutupsal), ikisi sıcak (tropikal ve ekvatorial) dört ayrı hava kütlesi tanımladılar. Değişik enlemler üzerinde gelişen, değişik sıcaklıktaki bu hava kütlelerini ayıran sınır çizgilerine de, süregelen I. Dünya Savaşı'nın etkisiyle "cepheler" adını verdiler. Siklonların ve antisisiklonların oluşumunu ve hareketlerini bu cephelerin ortaya çıkışıyla açıklayan Bjerknes'ler, hava kütlelerinin kesintiye uğradığı yerleri ve cepheleri harita üzerine işleyerek uzun vadeli hava tahminlerinin ve çağdaş meteorolojinin temellerini attılar.

- **YAPITLAR (başlıca):** V. Bjerknes, *Dynamic Meteorology and Hydrography*, 2 cilt, 1910-1911, ("Dinamik Meteoroloji ve Hidrografi"); *Physikalische Hydrodynamik*, 1933, ("Fiziksel Hidrodinamik"). J. Bjerknes, *Dynamic Meteorology and Weather Forecasting* (C.L. Godske ile), 1975, ("Dinamik Meteoroloji ve Hava Tahmini").

BJØRNSON, Bjørnstjerne (1832-1910)

Norveçli tiyatro yazarı. Ibsen'le aynı dönemde benzer konularda oyunlar yazmış, Norveç'in siyasal ve kültürel bağımsızlığı için mücadele vermiştir.

8 Aralık 1832'de Kvikne'de doğdu. 1850'de Christiania'ya (şimdi Oslo) geldi, 1852'de buradaki Norveç Üniversitesi'ni bitirdi. Öğrenciliği sırasında Ibsen'le tanıştı; ilk şiir ve öykülerini de o günlerde yazmaya başladı. Gene bu dönemde, İsveç'le birleşmiş olan ve İsveç kralının yönetiminde bulunan Norveç'in siyasal ve kültürel bağımsızlığı için yazılar yazdı. 1857'de ilk oyunu *Mallem Slagene* ("İki Savaş Arasında") sahnelendi. Aynı yıl Bergen tiyatrosunun yöneticiliğine getirildi. 1865-1867 arasında Christiania'da tiyatro yöneticiliği yaptı. 1881'de ABD'ye gitti. Dönüşünde 1887'ye değin Paris'te yaşadı. 1903'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 26 Nisan 1910'da Paris'te öldü.

Bjørnson oyun yazarlığının başlangıcında Norveç'in Viking atalarıyla ilgili kahramanlık oyunları yazarak halkın milliyetçi duygularına seslenmiştir. Daha sonraları toplumsal eleştiriye yönelmiştir; bu dönemdeki oyunları Ibsen'le birçok koşutluk içerir. Aynı dönemde yazılmış, benzer konu ve temaları işlemiş olmakla birlikte Bjørnson'un Norveç tiyatrosu geleneği üzerindeki etkisi Ibsen kadar kalıcı ve önemli olmamıştır. Bjørnson yaşamının sonlarına doğru yazarlıktan giderek uzaklaşmış ve daha çok Norveç'in bağımsızlığı yolunda siyasal etkinlikte bulunmuştur. "Ja vi elsker dette landet" ("Evet, Bu Ülkeyi Seviyoruz") adlı şiiri daha sonra Norveç'in ulusal marşı olmuştur.

- **YAPITLAR (başlıca):** *Mallem Slagene*, 1856, ("İki Savaş Arasında"); *Halte Hulda*, 1857, ("Aksak Hulda"); *King Sverre*, 1861, ("Kral Sverre"); *Sigurd Slembe*, 1862; *Skotland*, 1864, ("Maria Stuart"); *De Nygifte*, 1865, ("Yeni Evliler"); *Redaktøren*, 1974,

("Yayımcı"); *En Fallit*, 1875, ("İflas"); *Det Nve System*, 1879, ("Yeni Düzen"); *En Andske*, 1883, ("Eldiven"); *Over Aevne* (1. bölüm), 1883, ("İnsan Gücünün Ötesinde"); *Over Aevne* (2. bölüm), 1895, ("İnsan Gücünün Ötesinde").

• BAKINIZ: IBSEN.

BLACK, Joseph (1728-1799)

İskoç hekim, kimyacı ve fizikçi. Karbonatlı bileşikler ile ilgili çalışmaları sonucunda karbondioksit gazını tanımlamış, gizil ve özgül ısı kavramlarını geliştirerek kalorimetrisinin temelini atmıştır.

16 Nisan 1728'de Fransa'nın Bordeaux kentinde doğdu. Bu ülkeye yerleşen bir İskoç tüccarın on iki çocuğundan biri olan Black, eğitimi için 1740'ta İskoçya'ya gönderildi. Özel bir okulda Latince ve Yunanca öğrendikten sonra Glasgow Üniversitesi'nde tıp öğrenimine başladı. Burada zamanının tanınmış kimyacılarından William Cullen'in derslerini izledi ve üç yıl laboratuvar asistanlığını yaptı. 1751'de Edinburgh Üniversitesi'nde öğrenimine devam etti. 1754'te Latince olarak sunduğu doktora tezi *De Humore acido a cibus orto et magnesia alba* kimya klasikleri arasında sayılır. Magnezyum karbonatın çeşitli tepkimelerini içeren tezine alkaliler üzerine yaptığı çalışmaları da ekleyen Black bu yapıtını 1756'da İngilizce olarak *Experiments Upon Magnesia Alba, Quicklime and Some Alkaline Substances* ("Beyaz Magnezya, Sönmemiş Kireç ve Bazı Alkali Maddeleri Üzerine") adıyla yayımlanmıştır.

Cullen'in Edinburgh Üniversitesi'nde kimya profesörü olarak görevlendirilmesi üzerine 1756'da Glasgow Üniversitesi'ne Cullen'den boşalan yere atandı. Buradaki ilk çalışmaları gizil ve özgül ısı kavramları alanlarında olmuştur. Bu çalışmalarında ilk kez ısı ile sıcaklık kavramları arasında fark belirginleşmeye başladı. On yıl sonra bu kez Edinburgh Üniversitesi'nde yine Cullen'den boşalan göreve atandı. Black yalnızca iyi bir hekim ve kimyacı olarak değil, bir öğretmen olarak da yaygın üne sahipti. Çeşitli ülkelerden gelen öğrencilerinin yanı sıra döneminin ünlü kimyacıları da derslerini izlemiştir. Sağlığının bozulması üzerine 1796'dan sonra ders vermeyen Black 10 Kasım 1799'da Edinburgh'da öldü.

Black'ın kimya dalındaki çalışmaları tıp kökenlidir. Edinburgh Üniversitesi'nde iki profesörün alkali maddelerin mesane ve böbrek taşlarını çözmesi konusunda yaptıkları açıklamalar üzerine bu konuyu doktora tezi olarak seçmiştir. Black çalışmalarına hafif bir müşhil ilacı olarak kullanılan *Magnesia alba*'yı (beyaz magnezya) incelemekle başladı. Yaptığı deneylerin sonuçlarını değerlendirdiğinde magnezyum karbonatın tepkimelerinin kalker (kalsiyum karbonat) tepkimelerine benzediğini gözlendi. Her iki madde de ısıtıldığında ağırlıklarından belirli bir oran kaybol-

maktaydı. Ayrıca beyaz magnezyanın asitlere tepkimesinde gözlemlenen köpürme yakıcı alkalilerin bu tür tepkimelerinde görülmüyordu. Black bu durumda alkali karbonatlar (yumuşak alkaliler) ve yakıcı alkaliler arasında "sabit bir gaz" oranında bir fark olduğu sonucuna vardı. Alkali karbonatların ısıtılmaları sonucu elde edilen bu gazın havadan değişik özellikleri olduğu kısa zamanda anlaşıldı. Black, ilk kez van Helmont'un 17. yy'ın başlarında ayrı bir gaz olarak tanımladığı, daha sonra da "karbondioksit" olarak adlandırılacak bu değişik gazı, tepkimelerde her zaman sabit bir ağırlık kaybına neden olduğundan "sabit hava" adını verdi; fiziksel ve kimyasal özelliklerini inceledi. Bu gazın fermentleşme ve odun kömürünün yanması sonucunda da elde edildiğini gösterdiği gibi, atmosferde ve nefeste de varlığını keşfetti. Yanma olayının bu gaz içerisinde olanaksızlığını, mumun kapalı bir cam kap içinde yandıktan sonra karbondioksit döşüşen hava içinde söndüğünü kanıtladı. Bu konudaki çalışmaları daha sonra Black'ın öğrencisi D. Rutherford (1749-1819) sürdürdü.

Black bir başka önemli çalışmasında, sıcaklık ile ısıнын farklı kavramlar olduğunu gösterdi. Sıcaklık Galilei'den beri termometre ile ölçülmekteydi. Termometrelerde derecelendirme, suyun buza dönüşüğü ve buharlaştığı noktalar sabit olarak alınarak aradaki farkın belirli dilimlere bölünmesi ile yapılır. Black: buzun erime sürecini gözlediğinde, erime süresinde sıcaklığın değişmediğini farketti. O halde erime olayı sıcaklık kavramı ile tanımlanamazdı. Buharlaşmada da aynı durumun söz konusu olduğunu ortaya koyan Black, hal değiştirmelerle ilgili olarak gizil ısı kuramını geliştirdi. Burada, sıcaklık derecesinin artmasına neden olanın dışında bir ısı enerjisinin varlığını ve bu enerjinin erime ve buharlaşma için farklı olduğunu gösterdi. Ayrıca enerjinin sakınımı ilkesine göre, buhar suya dönüşürken bu gizil ısıyı da enerjiye dönüştürecek. Bu olgu James Watt tarafından buhar makinesinin geliştirilmesinde kullanıldı.

Black'ın diğer bir buluşu ise özgül ısıdır. Isı enerjisi kavramı ortaya çıktıktan sonra, farklı maddelerin bu enerji karşısındaki durumlarını inceleyen Black, aynı miktarda ısı alan iki aynı maddenin farklı sıcaklık derecelerine geldiklerini ortaya koydu. Özgül ısı, bir maddenin birim kütlelerinin sıcaklığının bir santigrat derece yükseltilebilmesi için gerekli ısı enerjisidir. Black'ın gizil ve özgül ısı kavramlarına ilişkin gözleme dayalı buluşlarının önemi Maxwell'in kinetik ısı kuramıyla daha iyi anlaşılmıştır.

• YAPITLAR: *Experiments Upon Magnesia Alba, Quicklime and Some Alkaline Substances*, 1756, ("Beyaz Magnezya, Sönmemiş Kireç ve Bazı Alkali Maddeleri Üzerine").

• KAYNAKLAR: W. Ramsay, *Life and Letters of Joseph Black*, 1918; P. Lenard, *Great Men of Science*, 1938; F. J. Moore ve W. T. Hall, *A History of Chemistry*, 1939; H. M. Leicester, ve H. S. Klickstein, *A Source Book in Chemistry 1400-1900*, 1952.

• BAKINIZ: BERTHELOT, CAVENDISH, LAVOISIER, J. C. MAXWELL, PRIESTLEY, van HELMONT, J. WATT.

BLACK, Max (1909)

ABD'li düşünür. Felsefede konuşulan dilin mantıksal çözümlemesine önem vermiştir.

Sovyetler Birliği'ndeki Baku'da doğdu, Cambridge Üniversitesi'nde matematik öğrenimi yaptıktan sonra Göttingen'de felsefe araştırma bursu kazandı. Bir süre sonra Londra Üniversitesi'ne döndü ve doktora çalışmasını bitirdi. Akademik yaşama İngiltere'den ayrılınca değin sürdürdüğü, Eğitim Fakültesi'nde okutmanlık göreviyle girdi. 1940'ta ABD'ye gitti. Sekiz yıl sonra da bu ülkenin uyruğuna girdi. Önce Illinois'de, sonra da profesör olduğu Cornell Üniversitesi'nde ders verdi. 1958'de Amerikan Felsefe Kurumu'nun Doğu Bölümü başkanlığına getirildi.

İngiltere'de bulunduğu sürede Cambridge Okulu'na bağlı Moore'un kurduğu ve sağduyunun tek ölçüt olduğunu savunan yeni gerçekçi öğretiyi benimsedi. Öte yandan Wittgenstein'in etkisi altında kalarak dilci felsefe (Linguistic philosophy) yöntemine bağlandı. Black'e göre felsefe, konuşulan dilin mantıksal bir çözümlemesidir.

Black'in yazılarında ele aldığı konular Wittgenstein'in çözüm aradığı sorunlarla yakından ilişkilidir. Bunların başında anlam sorunu gelir. O da, birçok yerde Wittgenstein'in yaptığı gibi, çıkış noktası olarak anlam açıklama çalışmalarından (elucidation) yola çıkar. Anlam açıklama çalışmaları temelde anlamın ne olduğunun bir genel açıklamasını gerektirecektir. Bu ise Black'e göre geleneksel kanının tersine altından kalkamayacak ölçüde karmaşık bir sorun değildir. Anlam ancak bir sözcük ya da önermenin anlamı olarak sözkonusu olabilir. Bu da kendi başına varlık taşıyan bir nesne olarak görülemez. Anlamı nesneleştirerek yorumlamak yerine Wittgenstein'in belirttiği gibi, sözcüklerden geçerli örnekler kurmada izlenen kurallar olarak değerlendirmek gerekir. Bu durumda, anlamları açıklamak diye bir sorun yoktur. Sorun dil kurallarını ortaya çıkarmaktır. Bir önermeyi "anamlı" yapan kurallar, bu önermenin belirli koşullarda hangi önkabullerle üretildiğinin ortaya konmasıyla belirginleştirilebilir.

Black'in çalışmaları arasında Wittgenstein, Frege, Russell, Dewey, Carnap, Whorf ve Tarski gibi çağdaş filozofların görüşlerinin değerlendirilmesi de bulunmaktadır.

- **YAPITLAR** (başlıca): *Philosophical Analysis*, 1950; ("Felsefe Çözümlemeleri"), *Philosophy in America*, 1954, ("Amerika'da Felsefe"), *The Importance of Language*, 1962, ("Dil'in Önemi"), *Critical Thinking*, 1946, ("Eleştirel Düşünce"), *Language and Philosophy*, 1949, ("Dil ve Felsefe"), *Problems of Analysis*, 1954, ("Çözümleme Sorunları").

BLACKETT, Patrick Maynard Stuart (1897-1974)

İngiliz fizikçi. Sis odası fotoğraflarından yararlanarak kozmik ışınlar konusunda yaptığı araştırmalarla tanınmış, yöneylem araştırmasının geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır.

17 Kasım 1897'de Londra'da doğdu. 20. yy'ın en önemli bilim adamlarından biri olan Blackett, önce bir deniz subayı olarak yetiştirildi. 13 yaşındayken Dartmouth Askeri Lisesi'ni bitirerek Osborne Deniz Harboku'na girdi, ancak 1914'te I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine öğrenimi yarım kaldı. Falkland Adaları ve Jütland deniz savaşlarına katıldı. Savaşın sona, öğrenimi yarım kalan diğer subaylarla birlikte Cambridge Üniversitesi'ne gönderildi. 1919'da askerlikten ayrılarak fizik öğrenimi yapmayı seçti. 1921'de lisans derecesini aldıktan sonra aynı yıl Lord Rutherford'un yanına girerek Cavendish Laboratuvarı'nda bilimsel yaşamına başladı.

Rutherford'un Blackett'e verdiği ilk problem sis odası tekniği ile azot çekirdiğinin hızlı alfa parçacıklarıyla parçalanmasını incelemektir. 1924 yılına değin yaklaşık yarım milyon fotoğraf çekerek bunlardan sekizinde başkalaşım (transmütasyon) olayını görüntülemeyi başardı. 1924-1925 yıllarında Göttingen Üniversitesi'nde Franck'la çalıştı, daha sonra Cambridge'e döndü. 1932 yılında İtalyan fizikçi G.S. Occhialini ile birlikte Wilson sis odası ve rastlaşım sayım tekniklerini birleştiren otomatik bir aygıt geliştirerek kozmik ışınların kendi resimlerini çekmelerini sağladılar.

Blackett 1933 yılında Royal Society üyeliğine seçildi. Aynı yıl fizik profesörü olarak Londra Üniversitesi'ne, 1937'de de Manchester Üniversitesi'nde W.L. Bragg'dan boşalan Langworthy profesörlüğüne atandı ve burada kısa zamanda önemli bir kozmik ışınlar araştırma merkezi kurdu.

1935 yılından başlayarak ülkesinin hava saldırılarına karşı savunma problemi ile yakından ilgilendi; bu amaçla radarın geliştirilmesine katkısı oldu. Churchill'in iktidara gelmesi üzerine Blackett'in bilimsel danışman olarak etkisi bir ara azaldıysa da, II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine giderek daha önemli projelerin yönetimine getirildi. 1940 başlarında Uçaksavar Savunma Komutanlığı'nın bilimsel danışmanlığını yaptığı gibi, 1941'de Kıyı Savunma Komutanlığı'nda kurulan Yöneylem Araştırma Grubu'na katılarak Alman denizaltılarına karşı yürütülen savaşı, ağır bombardıman uçaklarının, konvoyların savunulması gibi konuları inceledi.

Blackett 1940 yazında atom silahlarının geliştirilmesi amacıyla kurulan Maud komitesine seçildiğinde, İngiltere'nin tek başına atom bombası geliştirmesi görüşünü desteklemeyerek, ABD ile işbirliği görüşünü benimsedi. 1945 Ağustosunda Atom Enerjisi Danışma Komisyonu'na seçilince de, atom silahlarının sınırlandırılması ve uluslararası kontrol altına alınması görüşlerini savundu. Bu amaçla 1948'de

yayımladığı *Political Consequences of Atomic Energy* ("Atom Enerjisinin Siyasal Sonuçları") adlı kitabı, gerek İngiltere gerekse ABD'nde tepki ile karşılandı; görüşlerinin Sovyetler'inkine yakın olduğu ileri sürülerek 16 yıl süreyle hükümet danışmanlığından uzaklaştırıldığı gibi bir süre de ABD'ye girmesine izin verilmedi.

1945 yazında yeniden Manchester Üniversitesi'ndeki görevine döndüğünde güçlü bir araştırma grubu kurdu. Bu grup sayıcılarla kontrol edilen sis odaları kullanarak kozmik ışınlarda yeni parçacıklar aradı. 1947 yılından başlayarak radyoastronomi ve yıldızlar arasındaki manyetik alanla da ilgilendi. 1948

yılında sis odası metodunu geliştirmesi ve bu yöntemle kozmik ışınlar ve çekirdek fizikindeki buluşları nedeniyle Nobel Fizik Ödülü'nü aldı. Blackett'e ayrıca Kraliyet, Copley ve ABD Liyakat madalyalarının yanı sıra çeşitli ödüller ve yirmiden fazla onursal doktor unvanı verilmiştir.

1953'te Londra'da Imperial College'a fizik profesörü olarak atandı. 1965'te bu görevinden emekliye ayrılmakla birlikte ölümüne değin Emeritus Profesör ve araştırma yöneticisi olarak akademik çalışmalarını sürdürdü. 1947'de Nehru'nun çağrısı üzerine Hindistan'ın bilimsel danışmanlığını üstlendi ve bundan sonraki 20 yıllık bir sürede bu ülkeyi sık sık ziyaret

Yöneylem Araştırması

Nicel olarak ifade edilebilen yönetim problemlerine bilimsel metodun uygulanması yöneylem araştırmasının temelidir. Bu tür problemler, insan gücü, makine, para, malzeme ve bilgi gibi birçok öğeyi birleştiren, genellikle büyük ve yönetimi güç kuruluşların belirli bir amaca yöneltilmesinde ortaya çıkar. İşletme, sanayi, yönetim ve savunma konuları yöneylem araştırmasının en geniş uygulama alanlarıdır. Bu amaçla kullanılan en yaygın teknik, ilk bakışta görülmesi zor bile olsa sistemin belirli bir düzeni olduğunu kabul ederek bu düzeni tanımlamaktır. Sistemin düzenini tanımlamak amacıyla geliştirilen matematik modelinde değişik alternatiflerin sonuçları incelenir; bunlardan hangisinin arzu edilen sonucu en iyi bir şekilde gerçekleştirdiği belirlenir (eniyeleştirme yöntemi).

Yöneylem araştırması kişiliğini ilk kez II. Dünya Savaşı'ndan hemen önceki yıllarda İngiltere'de bulmuştur. Bawdsey Araştırma Merkezi yönetmeni A.P. Rowe'in 1937'de bilim adamları ile askeri önderleri bir araya getirerek radarla alınan verileri bilimsel bir şekilde değerlendirmelerini sağlamasıyla başlayan bu çalışmalar iki yıl sonra Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nı, radarlarla veri toplama, veri değerlendirme ve sonuçları savunma sistemlerine iletmeyi en kısa zamanda sağlayan bir sistem geliştirme projesine yöneltmiştir. İngiltere, hava savaşı sırasında Alman uçaklarına karşı kullanılan en iyi stratejiyi bu yöntemle saptamıştır. Blackett 1940'ta bu alanda önce bilimsel danışmanlık yapmış, 1941 Martı'nda da Deniz Kuvvetleri'nde üç ay sonra da Hava Kuvvetleri'nde kurulan yöneylem araştırma gruplarına katılmıştır.

Blackett'in 1941 tarihinde yayımladığı bir bildirge yöneylem araştırmalarının ABD'de de yayılmasına neden olmuştur. Bu ülkenin Savunma Araştırma Grubu başkanı James B. Conant, Blackett'in grubu ile yakın bir işbirliği yapmasını sağlamış, bunun sonucunda Amerika'da ilk Yöneylem Araştırma Grubu 1942'de kurul-

muştur. Kantoroviç*, Marshall Wood, George Dantzig ve arkadaşları, geliştirdikleri doğrusal programlama yöntemiyle ordunun ikmal, bakım, uçaksavar ve denizaltı savunması gibi sorunlarını eniyileştirme problemleri haline getirerek çözmüşlerdir.

Savaşın sonra benzer yöntemler sivil örgütlerin yönetimine de uygulanmıştır. 1949'da Chicago'da toplanan bir konferansa katılan iktisat, matematik, istatistik uzmanları ve yöneticiler kaynakların en iyi şekilde kullanılması yöntemini tartışmışlardır. Rekabet, teknolojik gelişme, otomasyon, vb. gibi yeniliklerin getirdiği problemler 1950'lerde yöneylem araştırmasının yaygın olarak kullanılmasına neden olmuştur. 1951 ve 1955 yıllarında bu konu ile ilgili iki konferans daha toplanmış, yine bu sıralarda otomatik bilgi işlem sistemlerinin kurulması elle çözülemeyecek karmaşıklıkta modellerin incelenmesine olanak tanımıştır. 1970'li yıllarda ise yalnızca lineer fonksiyonlarla ifade edilen doğrusal programlamanın yanı sıra daha genel fonksiyonlarla ifade edilen doğrusal olmayan programlama, fonksiyonel (dinamik) ve istatistiksel programlama teknikleri geliştirilmiş, böylece daha genel modellerin incelenmesi sağlanmıştır.

Yöneylem araştırmalarının en önemli özellikleri, inceleme konusunun tüm bir sistem olarak ele alınarak sistemin eniyileştirilmesi amacıyla disiplinlerarası bir yaklaşıma önem verilmesi, bilimsel metodun uygulanması ve incelenen sistemin matematiksel bir modelinin kurulmasıdır. Yöneylem araştırmalarının en yararlı olduğu durumlar, nitelikleri tümüyle bilinmeyen ya da değişken birçok etkenin bulunduğu sistemlerle, değişik amaçları olan kişi ve grupların belirli bir hedefe doğru çalışmalarına ilişkin problemlerdir. Bu yöntemin kullanıldığı problemler arasında kaynak tahsisi, bekleme, sıralama, iş akışı, ulaşım, rekabet, stok-kontrol, gibileri yer alır.

etti. 13 Temmuz 1974'te Londra'da öldü.

Blackett'in gerek bilimsel gerekse siyasal alanda önemli katkıları vardır. Bilimsel alandaki en önemli iki katkısı, birbirinden apayrı iki konu olan kozmik ışınlarını sis odası aracılığıyla incelenerek yeni parçacıkları bulması ve yöneylem araştırmasının geliştirilmesine yönelme çalışmalarıdır. Bunlara ek olarak başta radar olmak üzere birtakım teknolojik gelişmelere katkıda bulunmuş, jeomanyetizma konusunda çalışmalar yapmıştır.

Kozmik ışınlar dünyaya uzaydan gelir; evrendeki en yüksek enerjili olayların sonuçları bu ışınlar yardımı ile irdelenmektedir. Blackett ve arkadaşları kozmik ışınların incelenmesinde yararlandıkları sis odasında yalnızca önemli olayların fotoğrafını çekmek için yeni bir yöntem geliştirdiler. Bu amaçla, sis odasının çevresine yerleştirdikleri Geiger-Müller (ya da parıldama) sayıcıları, kozmik ışın parçacıklarını saptayıp birlikte sinyal verdikleri anlarda fotoğraf çekiliyordu. Bir anlamda parçacıkların kendi kendilerine "poz vermelerini" sağlayan bu rastlaşık sayım tekniği çeşitli deneylerde başarı ile uygulanmaktadır. Böylelikle önemli bir olay olmadıkça fotoğraf çekilmesi ve bu fotoğrafın incelenmesi için zaman kaybı önlenmektedir. Gerek bu teknik, gerekse eldeki belki en ucuz ve en yüksek enerjili (ancak biraz da kaprisli) bir laboratuvar olan kozmik ışınlarda yeni parçacıkların araştırılması önemli bir yeniliktir. Nitekim Blackett'in bu yolla gerçekleştirdiği çok önemli iki buluş, elektron-pozitron çiftinin deneysel olarak yaratılıp yok edilmesiyle, kozmik ışınlarda yeni parçacıkların varlığını saptamasıydı.

Elektorn-pozitron çifti Dirac tarafından 1928'de kuramsal olarak öngörülmüş ve nitekim 1932 ilkbaharında pozitron (pozitif elektron) C.D.Anderson tarafından sis odası tekniğiyle keşfedilmişti. Blackett ve Occhialini Anderson'ın bu bulgusunu doğruladıkları gibi, kozmik ışınlarda elektron ve pozitronun "sağanaklar halinde" yaklaşık olarak eşit sayılarda bulunduğunu da gözlemlediler. Bu gözlem pozitronların dünya üzerindeki doğal maddede yer almadıkları gerçeği ile birleşince, gamma ışınlarının (fotonların) bir elektron-pozitron çifti yaratmak suretiyle maddeleştikleri sonucuna vardılar. "Çift yaratma" olarak adlandırılan bu olayın karşısı bir elektronla bir pozitronun birbirlerini yokederken gamma ışını yaymalarıdır. Blackett ve arkadaşları bu olayı da gözlediler. Bütün bu sonuçlar Dirac kuramının deneysel gerçekleştirilmesi niteliğindedir.

Kozmik ışınlarda yeni parçacıkların aranması II. Dünya Savaşı'ndan sonra önem kazandı; ilk iki yeni parçacık 1947 yılında Manchester'da Rochester ve Butler tarafından bulundu. Bu parçacıklar, 10^{10} saniyelik bir sürede daha hafif parçacıklara dönüşen, biri yüklü öteki de yüksüz iki parçacıktı. Birkaç yıl sonra C.D.Anderson bu buluşu doğrulayacak, çekirdekte normal olarak yer almayan bu parçacıklar, acaip (strange) parçacıklar ailesinin ilk iki üyesi olacaktı. Daha sonra Pirene dağlarındaki bir gözlemine yerleştirilen bir sis odasında protondan daha ağır yeni bir parçacık bulundu. Kaskad parçacığı adı ile anılan bu parçacığın ilginç özelliği bir pi-mezonuyla yine protondan ağır bir ikinci parçacığa; bu ikinci parçacığın da bir proton ve bir pi-mezonuna bozulmasıydı.

Blackett'in yer manyetikliğe ilişkin çalışmaları II. Dünya Savaşı'ndan sonraya rastlar. 1948 yılında kozmik ışınların uzaydaki dağılımına uzaydaki manyetik alanların neden olabileceğini düşündü. Dünya ve güneşin manyetik alanları yaklaşık olarak açısız momentumlarına orantılı idi. Blackett, Babcock'un 78 Virginis yıldızındaki manyetik alanı ölçmesi üzerine daha önce Schuster tarafından ortaya atılmış olan, dönen cisimlerin dönme nedeniyle birer manyetik alan yarattıkları hipotezinin uzaydaki manyetik alanların kaynağını açıklayabileceğini ortaya attı. Bu hipotezi sınamak için de manyetik alanları 10^{10} gauss duyarlılığında ölçebilen bir ölçüm aracı geliştirerek dönen kürelerde bir manyetik alanın oluşmasını araştırdı; 1951'de böyle bir manyetik alanın oluşmadığı sonucuna vardı. Bunun üzerine manyetik alan ölçülerini, kayaların manyetik alanını ölçmek için kullanarak bugünkü İngiltere'nin 150-200 milyon yıl önce Ekvator civarında bulunduğunu kanıtladı. Bu ölçümler başka ülkelerde de yapılan benzer ölçümlerle birleştirilerek, kıtaların kayması hipotezini destekleyen sonuçlara varıldı.

Blackett'in atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanılması, atom silahlarının sınırlandırılması ve uluslararası denetim altında tutulması, gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının ucuz teknoloji transferi ile çözülebileceği konularındaki görüşleri başlangıçta tepki ile karşılanmış, ancak uzun dönemde bu görüşlerin dikkatli ve stratejik bir analizin sonucu olduğu kabul edilmiştir. Bilim ve teknolojinin insanlığa en iyi hizmet verecek şekilde kullanılması için Blackett olanca gücü ile hizmet etmiş, bu nedenle gerektiğinde azınlıkta kalmayı ve tepki ile karşılanmayı göze alarak mücadele etmekten ve etkinliğini kullanmaktan kaçınmamıştır.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Military and Political Consequences of Atomic Energy*, 1948, ("Atom Enerjisinin Askeri ve Siyasal Sonuçları"); *Atomic Weapons and East-West Relations*, 1956, ("Atom Silahları ve Doğu-Batı İlişkileri"); *Studies of War, Nuclear and Conventional*, 1962, ("Nükleer ve Klasik Savaş Üzerine İncelemeler"); *The Gap Widens*, 1969, ("Uçurum Derinleşiyor").

• **KAYNAKLAR:** *Biographical Memoirs of Fellows of the Royal Society*, 1975.

• **BAKINIZ:** C.D.ANDERSON, AUGER, BOTHE, DIRAC, MILLIKAN, C.T.R.WILSON.

BLACKSTONE, William (1723-1780)

İngiliz hukukçu. Üniversitelerde İngiliz hukukunun ders olarak okutulmasını sağlamıştır.

10 Temmuz 1723'te Londra'da doğdu, 14 Şubat 1780'de Wallingford'da öldü. Oxford Üniversitesi'nde öğrenim gördükten sonra burada İngiliz hukuku üzerine dersler verdi. 1758'de yine Oxford Üniversitesi'nde İngiliz hukuku dalının ilk profesörü oldu.

1759-1769 arasında hazırladığı dört ciltlik *Commentaries on the Laws of England* ("İngiltere Yasaları Üstüne Görüşler") adlı kitabı, İngiliz yasalarının açıklamalarıdır ve verdiği dersleri kapsar. 1768-1770 arasında parlamento üyesi oldu. 1770-1780 arasında da on yıl süreyle Temyiz Mahkemesi yargıçlığı yaptı. *Magna Carta*'nın yeni bir basımını hazırlamıştır.

Blackstone, Oxford ve Cambridge Üniversitelerinde okutulan Roma hukukunun yanı sıra İngiliz hukukunun da ders olarak üniversitelerde okutulmasını sağlamıştır. Böylece hukuk bir öğrenim alanı olma özelliğini kazanmıştır. Sistematik ve kuramsal incelemeyi olanaklı kılan eğitim düzenlemesiyle İngiliz hukukunun sadece geçmişini, birliğini, temellerini öğretmekle kalmamış, bu hukukun tarih felsefe ve siyaset bilimleriyle ilişkisini de kurmuştur.

Commentaries adlı kitabı, İngiliz hukukunun Roma hukuku ve Kıta Avrupa'sında geçerli olan hukuk ile karşılaştırılmasını sağlamıştır. O zamana kadar varlığını karmaşık bir biçimde sürdüren İngiliz hukukunu, anlaşılır ve kullanılabilir bir duruma sokmuştur.

Blackstone'un yerleşmiş gelenek ve göreneklerin değeri üzerinde ısrarla duruşu ve hukukun yavaş yavaş geliştiği görüşü, onu 19. yy'da egemen olan tarihçi görüşün, özellikle de Savigny'nin öncüsü yapar.

Blackstone'un görüşleri faydacı hukuk reformu akımında ve Analitik Okul'un kurulmasında da yardımcı olmuştur. Blackstone'un amacı eleştirel bir hukuk bilimi kurmak yerine varolan hukuk sistemini kavrayabilen ve yeterli açıklamalar yapabilen kişiler yetiştirmektir. Ele alınan konuların yaygın toplumsal yararı olduğunu düşünür, kitabını bilimsel bir incelemeden çok, "sokaktaki adam" için bir elkitabı olarak görürdü. Doğal hukuk ve pozitif hukuk arasındaki ayrım üzerinde duran Blackstone doğal bir hukukun var olduğunu savunur ve doğal hukukun ilkeleriyle uyumlayan bir pozitif hukukun hukuk olarak ele alınamayacağını ileri sürmüştür.

Blackstone'un görüşleri, Amerika'da hukukun ve kurumların gelişmesinde etken oldu. Amerikan Bağımsızlık Hareketi öncesinde kitabının yaptığı etki İngiliz hukukunun kolonilerde yerleşmesinde önemli rol oynadı.

Blackstone'un hukuk felsefesi ve siyaset felsefesi ile ilgili görüşlerinin ve çalışmalarının büyük bölümü Pufendorf, Locke ve Montesquieu'nün etkisini taşır. Montesquieu'nün erklerin ayrımı ilkesini kabul etmesi, İngiliz hukukuna ve siyasal yaşamına uygun olup olmadığı incelenmeden yapılan bir yakıştırma olarak değerlendirilir. Bazı görüşleri, özellikle de hukuk ve yönetim üzerine görüşleri, 18. yy'da Avrupa'da oluşan hukuki ve siyasal hareketlerden etkilenmiştir. Çağının başka yazarları gibi o da hukuk ve ahlak bilimini birbirine karıştırmıştır.

Blackstone'a göre, yaratılmış varlıklar arasında sadece insan, akıl ve özgür istem ile donatılmıştır. Bu yüzden de diğer yaratılardan farklı olarak kutsal yasaların bilincinde olabilir ve onlara uyup uymaya karar verebilir. Blackstone doğal haklardan yanaysa da, insanın üstünlüğünü, onun aklının gücünü, isteminin niteliklerini göz önünde tutmaktadır.

Blackstone'un önemi, kuramsal olarak ortaya

koyduklarından çok eylem olarak gerçekleştirdiklerindedir. Parlamenter sistemin üstünlüğünü savunarak İngiltere'de meşrutiyet düşüncesinin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Hapishane reformu hareketinin öncülüğünü yapmıştır. Bazı teknik alanlarda, örneğin sözleşme yasaları konusunda düşünceleri, çağdaşlarından daha ileridir.

Blackstone yaptığı işi felsefi bir sistem kurmaktan çok eğitsel bir reform yapmak olarak görmüştür.

- YAPITLAR (Başlıca): *Commentaries on the Laws of England*, 4 cilt, 1765-1769, ("İngiltere Yasaları Üstüne Görüşler").

BLACQUE, Alexandre (1797-1837)

Fransız gazeteci. İzmir ve İstanbul'da yayımladığı gazetelerde Avrupa'ya karşı Osmanlılar'ın haklarını savunmuştur.

Paris'te doğdu, Malta'da öldü. Avukat olan babası 1789'da Fransız Devrimi sırasında Kral XVI. Louis'yi savunduğu için Fransa'da barınamayarak Osmanlı Devleti'ne sığınmış ve İzmir'e yerleşmişti.

Osmanlılar arasında Blak Bey adıyla tanınan Alexandre Blacque da hukuk öğrenimi görmüştü. İzmir'deki Fransız tüccarların çıkarlarını koruduğu için onların güvenini kazanmış, 1821'de İzmir'de Roux adlı Fransız'ın çıkardığı *Le Spectateur Oriental* gazetesine yazılar yazmıştı.

Bir süre sonra satın aldığı bu gazetede bağımsızlık amacıyla Ege adalarında geniş çaplı eylemlere girişen Yunanlılar ile onları destekleyen Fransa, İngiltere ve Rusya'ya karşı yoğun eleştiriler yöneltti. Ekim 1827'de bu eleştiriler nedeniyle gazetesi bir ay kapatıldı. Aralık 1827'de bu üç devletin Osmanlı Devleti ile ilişkilerini keserek elçileri ülkeyi terkettiğinde, İzmir'deki Fransız çıkarlarını korumakla görevlendirilen Hollanda konsolosu basimevine el koydu.

Blak Bey, Ocak 1828'de haftalık *Courrier de Smyrne* gazetesini yayımlamaya başladı. Bu gazetede de Osmanlılar'ı savunuyor, Yunanlılar'a ve Ruslar'a sert bir dille çatıyordu. Ağustos 1830'da Ruslar'ın Osmanlı Devleti'ne yaptığı sürekli başvurular sonucu gazete hakkında soruşturma açıldı. Fransız elçiliği de Blak Bey'i gazetesini kapatırmakla tehdit etti. Durumu yakından izleyen II. Mahmud araya girerek, Osmanlı Devleti adına resmi bir gazete çıkarmak üzere Blak Bey'i İstanbul'a çağırdı (1831). Bunun üzerine Blak Bey basimevini İstanbul'a taşıdı ve yarı resmi nitelikteki *Le Moniteur Ottoman* gazetesini çıkarmaya başladı.

Osmanlı Devleti'nin siyasi durumunu yabancılarla anlatmayı amaçlayan bu gazete, resmi nitelikteki *Takvim-i Vekayi*'deki yazıların Fransızca çevirilerinin yanı sıra Osmanlı yönetiminin siyasi görüşlerini de yansıtırdu. Blak Bey, gösterdiği yararlıklar nedeniyle II. Mahmud tarafından ödüllendirilirken

Avrupa devletlerinin de tepkilerine hedef oldu.

Le Moniteur Ottoman'daki görevini sürdürürken hastalanan Blak Bey, tedavi için Fransa'ya giderken Malta'da öldü. Ölümünün gerçek nedeni açıklığa kavuşmadı.

Ölümünden sonra, oğlu Edouard Blacque'nin (1825-1895) eğitimini Osmanlı Devleti üstlenmiş ve Edouard Blacque Osmanlı Devleti'nin ABD elçisi olmuştur.

BLAINE, James Gillespie (1830-1893)

ABD'li siyaset ve devlet adamı. İlk Uluslararası Amerika Birliği Konferansı'nın gerçekleşmesinde önemli rol oynamıştır.

31 Ocak 1830'da Pennsylvania'da West Bronsville'de doğdu. 27 Ocak 1893'te Washington'da öldü. Yerel bir yöneticinin oğluydu. Washington Koleji'ni bitirdikten sonra girdiği Western Military Institute'daki (Batı Askeri Enstitüsü) öğrenimini yarıda bıraktı. Daha sonra hukuk eğitimi gördü. 1854'te Maine Eyaleti'ne yerleşti.

Cumhuriyetçi Parti'yi destekleyen *Kennebec Journal*'da yayın yönetmeni, daha sonra Maine Eyaleti'nde Whig Partisi'nin en etkili taraftarı *Portland Advertiser* adlı gazetede yönetici olarak çalıştı. Maine Eyaleti'nde yeni örgütlenen Cumhuriyetçi Parti'nin 1856'da yapılan ilk ulusal kongresine katıldı. 1858'de Eyalet Meclisi'ne, 1862'de ABD Temsilciler Meclisi'ne seçildi. 1868'de Meclis sözcüsü oldu, konuşma yeteneğiyle çok sayıda taraftar topladı.

Cumhuriyetçi Parti'nin 1876'da yapılan Ulusal Kongresi'nde Parti'nin başkan adaylarından biriydi. Ancak kongre öncesinde adının bir yolsuzluk olayına karıştığı açıklanınca, başkan adaylığını 25 oyla Rutherford B. Hayes'e kaptırdı. Seçimlerden hemen sonra senatoda boşalan bir yere atandı, daha sonraki seçimleri kazanarak bu görevi bir dönem daha sürdürmeye hak kazandı. 1880 başkan adaylığı seçimlerinde de başarılı olamadı. Senato'daki görevinden ayrıldı, dışişleri bakanlığına getirildi.

Bu görevi sırasında Kuzey ve Güney Amerika ülkeleri arasında gerilimi azaltmak ve Monroe Doktrinini güçlendirmek için Amerika kıtası ülkeleri arasındaki uzlaşmazlıkların hakemlik yoluyla çözülmesini öngören bir sistem planladı. 1881'de Batı Yarımküre'deki savaşları önlemek için Amerika Birliği Konferansı'nın toplanması gerektiği görüşünü yineledi. Bu düşünce Pan-Amerikan hareketin başlangıcı oldu. Başkan Garfield 1881'de öldürülünce Blaine görevinden ayrıldı, bu düşünceleri ondan sonra gelen bakan da benimsedi.

1884'te Cumhuriyetçi Parti'nin başkan adayı seçildiyse de o yıl başkanlığı Demokrat aday Grover Cleveland kazandı. 1889'da Cumhuriyetçi Parti'nin adayı başkan seçilince Blaine yeniden dışişleri bakanı oldu. İlk Uluslararası Amerika Devletleri Konferansı'nın genel sekreterliğini üstlendi. Konferansta ülkeler-

arası ikili anlaşmalar yapılması ilke olarak benimsendi. Blaine'in hakemlik ve gümrük birliği kurulmasına ilişkin önerileri kabul görmedi. Blaine, Güney Amerika ülkeleriyle ticaretin artması yönünde de çalışmalar yaptı.

1892'de dışişleri bakanlığı görevinden ayrıldı. Cumhuriyetçi Parti'nin başkan adayları arasında girmeyi umuyordu, ancak bu gerçekleşmedi.

BLAKE, William (1757-1827)

İngiliz ressam ve şair. Şiirde imgelemin rolünü ön plana çıkarmasıyla ve Fransız Devrimi'ni, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nı destekleyen radikal görüşleriyle İngiliz Romantik Okulu'nun hazırlayıcılarından olmuştur.

28 Kasım 1757'de, Londra'da doğdu. Babası orta halli bir çorap imalatçısıydı. Tipik bir orta sınıf ailesi içinde büyüdü. Okula gitmedi ve ilk bilgilerini annesi ile babasından aldı. Yetişme çağında Londra büyük bir metropol haline gelme sürecindeydi ve yaşadığı yer Londra'nın en kentleşmiş bölgelerinden biri olan Piccadilly yöresiydi. Ailesi yerleşmiş kiliseye karşı olan bir protestan grubun üyesiydi. Blake vaftiz edilmesine karşın sıkı bir dinsel eğitim görmedi. Çocukluğundaki bu dinsel serbestlik, sonradan mistik ve tümtanrıcılığa yaklaşan görüşlerinin oluşmasında önemli bir rol oynadı.

On yaşındayken bir çizim okuluna gitmeye başladı. Bu dönemde ressam olmak için büyük bir istek duyuyordu. Bir süre sonra, William Ryland adında, çok beğenilen bir gravürcünün yanına çırak olarak girdi. Ancak bu ustadan pek hoşlanmadığı için onun yanından ayrılarak James Basire'in çırağı oldu. Basire'in resim anlayışı oldukça klasik ve modası geçmekte olan bir anlayıştı. Yaşamı boyunca özellikle teknik bakımdan bu ustanın etkisinden kurtulamadı. Hiçbir zaman başarılı bir gravürçü olmamasında bu dönemde gördüğü modası geçmiş gravür eğitiminin rolü büyüktür. 1778'de Londra'da oluşmaya başlayan radikal bir aydın çevreye katıldı. Bu çevrenin önde gelen liberal ve cumhuriyetçi kişileri arasında Swedenborg'un oluşturduğu mistik tarikatın bir üyesi olan John Flaxman da vardı. Amerikan kolonilerindeki, yerleşik kilise düzenine karşı çıkan protestan eğilimlere yatkınlık duyan ve İngiliz hükümetinin bu kolonilere karşı uyguladığı baskıcı siyaseti eleştiren bu grup, rahip Anthony Matthew'nın ve radikal yayıncı Joseph Johnson'un evlerinde sürekli toplantılar düzenliyordu. Blake ilk şiir kitabı olan *Poetical Sketches*'i ("Şiir Karalamaları") rahip Matthew ve John Flaxman'ın yardımıyla yayımladı. *Poetical Sketches* yazarın yirmi yaşından beri yazdığı şiir denemelerini içeriyordu.

1779'dan sonra resim çalışmalarını Krallık Akademisi'nde sürdüren Blake, 1782'de Catherine Sophia Boucher ile evlendi. Evlendiklerinde okuma yazma

bile bilmeyen karısının eğitimi ile kendisi ilgilendi; bir süre sonra Catherine Blake şair ile birlikte Milton'ın *Paradise Lost*'unu ("Kayıp Cennet") okuyor ve şiirlerinin resimlenmesine yardımcı oluyordu. Blake 1784'te yeni şiirler yazmaya başladı. Bu şiirler 1789'da *Songs of Innocence* ("Masumiyet Şarkıları") adıyla ve şairin kendi desenleriyle yayımlandı. *Songs of Innocence* 1794'te Blake'in sonraki şiirlerini içeren *Songs of Experience* ("Olgunluk Şarkıları") ile birlikte yeniden yayımlandı. Şair bu ikinci kitabını da kendi resimlemişti. 1790-1793 arasında mistik ve tümtanrıci görüşlerini bir düzyazı kitabıyla dile getirdi. *The Marriage of Heaven and Hell* ("Cennet ve Cehennem Evliliği") adlı bu kitap, Swedenborg'un "iyi" ve "kötü"; "cennet" ve "cehennem" kavramlarını birbirine karşıt olarak tasarlayan mistik anlayışına bir cevaptı. Blake iyi ve kötünün aynı bütünü ayrılmaz parçaları olduğunu, genellikle "iyi" ile özdeşlenen uyum ve dinginliğin, "kötü" ile özdeşlenen enerji, eylemlilik ve mücadele kararlılığından ayrılmaz olduğunu savunuyordu.

1790'lı yıllarda Blake uyaksız ve *İncil*'in King James çevirisinin ölçüsünde bir şiir biçimi geliştirdi. Bu türde yazdığı *The French Revolution* ("Fransız Devrimi") adlı uzun şiirinin 1791'de basılması bekleniyordu, ancak yayıncı Joseph Johnson, son anda, Blake'in o güne dek yazdığı en "siyasal" şiir olan bu kitabı yayımlamaktan vazgeçti. Joseph Johnson, Blake'den başka, William Godwin, Mary Wollstonecraft ve Thomas Paine gibi radikal yazarların da yapıtlarını basıyordu. Ancak İngiliz hükümetinin bu çevreye karşı baskısını artırması, yayıncının daha temkinli davranmasına yol açmıştı. Nitekim 1791'de basılmasından vazgeçilen kitaplar arasında Blake'in şiiriyle birlikte Thomas Paine'in *Rights of Man*'inin ("İnsan Hakları") ikinci cildi de vardı. Fransız Devrimi'ne tutkulu bir sempatiyle yaklaşan çevreler için İngiltere'nin Fransa ile savaşa girmesi önemli bir darbe oldu. Blake'in yazılarının tonu giderek güncel siyasetten uzaklaştı ve bir kışa havasına büründü.

Savaşla birlikte gelen enflasyon ve iktisadi bunalım, gravür satışlarını da engelledi. Uzun bir süre iktisadi sıkıntı içinde kalan Blake, 1800'de Sussex yakınında Felpham'da yaşayan William Hayley ile birlikte çalışmak için, onun yanına taşındı. Bu olay

izleyen üç yıl, onun Londra dışında yaşadığı tek dönemdir. Kötü bir şair saydığı Hayley'in koruyuculuğu altında yaşamak Blake'e çok güç geldi. 1803 Ağustosunda evinin bahçesine giren ve kendisine hakaret eden bir askeri dövmesi ve bu yüzden hakkında soruşturma açılması, Blake'in Londra'ya dönme kararını çabuklaştırdı.

Londra'da şiir ve resim alanlarında yaşamının en kapsamlı ve iddialı yapıtlarını vermeye başladı.

1808'de *Milton* ve 1820'de de *Jerusalem* ("Kudüs") adlı kitaplarını tamamladı. Bu iki şiir kitabıyla dünya görüşünü düzenli bir bütün halinde sunmayı başarıyordu. Çocukluğundan beri kendisinde varolan ve tüm şiiriyle resimlerinde ortaya çıkan üstün düş gücü, bu son iki yapıtta kehanete varan bir anlatım biçimine ulaşmıştı. *Jerusalem*, "yeni bir toplum" düşünün en yetkin anlamıydı.

1809'u izleyen yıllarda Blake bir ressam ve şair olarak çağı tarafından hemen hemen unutuldu. Gravür tekniğinin eksikliği, yaşamını kazanmak için yaptığı gravürlerin beğenilmesini engelliyordu. Şiirleri ise, romantik kuşağın büyük isimleri olan Wordsworth ve Coleridge'i büyük bir heyecanla karşılayan İngiliz halkını pek fazla etkilemiyordu.

Yaşamının son yıllarında resim alanında iki büyük çabaya girişti: 1825'te Dante'nin *Divina Commedia*'sını (İlahi Komedi) 1826'da da *İncil*'den "Eyub'un Kitabı"nı resimledi. Bu iki çalışması da fazla ilgi görmedi. 12 Ağustos 1827'de öldü.

Yaşadığı çağda hemen hemen hiç ilgi görmeyen şair, 19. yy'ın sonunda W.B. Yeats ve 20. yy'ın başında da T.S. Eliot tarafından üne kavuşturuldu.

Blake'in şiirinde ve resminde en ön planda olan özellik, onun engin düş gücü ve "gönül gözüyle görme" özelliğidir. Bu özellik onun naif, dürüst ve basit anlatımının temelini oluşturur. Kendisinden sonra gelen İngiliz romantik şairleri için çok önemli olan imgelemin akıl karşısında öne çıkarılması, ilk kapsamlı anlatımını Blake'de bulur. Birçok eleştirmen Blake'i bir "visionary" (kahin, düşgörü) olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamanın iki anlamı vardır: Birincisi, Blake'in çocukluğundan beri süren, gördüğü düşleri son derece ayrıntılı ve güçlü bir anlamla yazıya ya da resme dökebilme özelliğiyle ilgilidir. İkincisi ise, insan toplumunun geleceği hakkındaki düşüncelerini bir kehanet biçiminde anlatmasıyla bağlantılıdır. Gerçi Blake bu anlatımı dinsel imgeler ve temalar çerçevesinde gerçekleştirmiştir; ancak son çözümlemede Blake'in kehanetleri, bir tanrıtanımaş olan romantik şair Shelley'nin gelecekteki toplum tasarımlarından çok farklı değildir.

Blake'e göre evren tek ve ayrılmaz bir bütündür ve iyi-kötü, masumiyet-günah, uyum-karmaşa gibi karşıtlıklar bu bütünü ayrılmaz parçalarıdır. Örneğin *Songs of Experience* içinde yer alan "Tyger" ("Kaplan") şiiri, masumiyet simgesi olan "kuzu" ile şiddet ve güç simgesi olan "kaplan"ın aynı Tanrı'nın yaratıkları olduğunu onun değişik ve karşıt yönlerini ifade ettiklerini anlatır. Tanrıyı evrenin bu karşıtlıkları içinde barındıran bütünlüğünde bulan Blake, bu görüşüyle tümtanrıci bir anlayışa ulaşır. Özellikle çağdaşı olan Hristiyan mistiği Swedenborg'un temsil ettiği iyi ve kötüyü karşılıklı dışlayanlar olarak ele alan anlayışa karşı çıkar: Blake'te Şeytan, evrenin

İmgelem ve akıl
karşıtlığı

◀
Siyasal tutumu

şiddet, güç, enerji gibi dinamik öğelerinin temsilcisidir, bu yüzden mutlak bir "düşman" gibi ele alınamaz. Bunun gibi, "Melek" kavramı da Blake için eylemsizliği, hatta iki yüzlülüğü simgeleyen olumsuz bir çağrışım sağlar.

Evren yorumu

Blake, radikal tümtanrıci görüşünün bir sonucu olarak, maddi dünyayı manevi dünya, yaşanan anı "öbür dünya" karşısında terketmeye karşıdır. Evreni oluşturan diyalektik karşıtlıklar bütünü, maddi dünya ve yaşanan anı için de bütün zenginlikleriyle geçerlidir ve bu yüzden de dönüştürülmeleri, daha iyi bir dünyanın yaratılması olanaksız değildir. Bu yaklaşım Blake'in çağının siyasi olaylarına duyduğu ilginin, devrimci hareketleri coşkuyla desteklemesinin bir sonucudur. Gerçi Blake Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın başarısının nasıl bir toplum düzeni getirdiğini yakından gözleyememiştir. Dahası çağdaşı olan romantikler gibi, Fransız Devrimi'nin Napoleon diktatörlüğüne ve yayılmacılığına dönüştüğünü izleyerek düş kırıklığına uğramıştır. Ancak bu iki mücadelenin de kendi düşlediği yeni toplum için bir ön koşul olduğu inancını hiçbir zaman yitirmemiştir. Blake yeni toplum düşünüyü özellikle *Milton* ve *Jerusalem* şiirlerinde dile getirmiştir, ancak varolan toplum yapısının eleştirisi önceki şiirlerinde de içkin olarak vardır. Sanayileşmeye ve onun getirdiği yoksulluğa ve yabancılaşmaya şiddetle karşı çıkışı, örneğin "London" şiirindeki kapkara Londra portresinde açıklıkla gözlenebilir. Blake'in önerdiği ya da kahinliğini yaptığı seçenek, *Jerusalem*'deki "Yeni Kudüs" anlayışında dile gelir. "Yeni Kudüs" mistik bir dille anlatılan bir ütopyadır. Üretim ve insan ilişkilerinde sanayileşmeden ve kentleşmeden uzaklaşma, doğal bir yaşam tarzına dönüş isteğini dile getirir. Blake'e göre bu yeni toplum biçimine salt toplumsal, siyasal ve iktisadi reformlar yoluyla değil, manevi ve tinsel bir arınma ve aydınlanma aracılığıyla varılabilir. Blake'in "aydınlanma" anlayışı kendi mistik diyalektik görüşünün bir gereği olarak akılcı ve imgeleme dayalı öğeleri yan yana barındırır. Ancak Blake, kendisini izleyecek olan romantikler gibi imgelem gücüne daha çok ağırlık tanımaktadır.

Resminin özellikleri

Blake'in bir ressam olarak kimliği de sınırsız düş gücünün temelinde ve tümtanrıci anlayışının çerçevesi içinde oluşmuştur. Her türlü fiziksel, tinsel, ahlaksal ya da estetik baskıya karşı koyan sanatsal tavrıyla çağdaşları arasında özel bir yeri vardır. Akılcılığı ve maddeciliği düşüncesinden tümüyle dışalamamakla birlikte, bu anlayışların egemen olduğu bir sanata karşıdır. Ona göre, ideal güzellik ancak kişinin yapısında bulunuyorsa sanatsal olarak gerçekleştirilebilir.

Resim anlayışını oluşturan ilgi alanları çeşitlidir: Elizabeth Çağı şiiri, Gotik dönem anıt mezarları, Michelangelo'nun yapıtları, antik kalıntılar ve *İncil*'in görsel tasarımı bunlar arasında sayılabilir.

Blake başlangıçtaki kitap resimlemelerinde John Flaxman ve John Hamilton Mortimer'ın neo-klasik üsluplarının etkilerini yansıtır. Ancak sanatı üzerindeki en büyük etki gençlik yıllarında incelediği Orta Çağ'a ait anıt mezarlardan gelir. Öte yandan, resimlerinde belirgin olarak gözlenen başka bir öğe de, Michelangelo ve 16. yy maniyeristlerinin biçimselliği ve bu maniyeristlere özgü olan *Figura Serpentinata* ya

(yılankavi insan figürü) çağrışıdır bir figür biçimleyiciliğidir. Düşeylemesine uzatılmış, aşırı kıvrımlar içindeki figürleri belli bir düzeyde korudukları iki boyutlulukları ve abartılmış hareketleri ile yapay bir etki oluşturlarsa da, bu etki figürlerin anlatım gücünü eksiltmez. Buna ek olarak, kesin ve katı çizgileri, acı renklerle bezenmiş ince suluboya yüzeyleri bütünleştiren üslubu biçimsel olarak Floransa Okulu geleneğini çağrıştırır. Aynı nedenle, Blake Pre-Raphaelite Okulu'nun da öncüsü sayılır.

Blake bağımsız yağlıboya ya da suluboya işler yapmak yerine, daha çok kitap resimleyicisi ve gravürücü olarak çalışmış bir sanatçıdır. Bu kitap resimleri Orta Çağ'daki ilk yetkin örneklerini yansılayan bir anlayışla, yazı ve resmin bütünleştirildiği görsel ve estetik bir bütün yaratır. Öte yandan, kendi yazdığı ve resimlediği kitaplar sanatının en kişisel ve özgün örneklerini oluşturur. Çoğunlukla akıl ile düşgücü arasındaki çatışma üzerine kurulan bu kitapları süsleyen resimlerin simgeciligi, kişisel, garip ancak o oranda da ciddidir. Ancak Blake'in kitap resimlerinin bu çocuksu ciddiyeti, çoğunlukla genellemelere ve akılcı çözümlemelere kapalı bir tutumu yansıtır.

• **YAPITLAR** (başlıca): *Şiir: Poetical Sketches*, 1783, ("Şiir Karalamaları"); *Songs of Innocence*, 1789, ("Masumiyet Şarkıları" 31 resim); *The Book of Thel*, 1789, ("Thel'in Kitabı" 8 resim); *Visions of the Daughters of Albion*, 1793, ("Albion Kızlarının Düşleri" 11 resim); *America: A Prophecy*, 1793, ("Amerika: Bir Kehanet" 18 resim); *Songs of Innocence and of Experience*, 1794, ("Masumiyet ve Olgunluk Şarkıları" 54 resim); *The Book of Urizen*, 1794, ("Urizen'in Kitabı"); *The Book of Ahania*, 1795, ("Ahania'nın Kitabı" 6 resim); *The Book of Los*, 1795, ("Los'un Kitabı" 5 resim); *The Song of Los*, 1795, ("Los'un Şarkısı" 8 resim); *Milton*, 1808, (50 resim); *Jerusalem*, 1820, ("Kudüs" 100 resim); *Tiriel*, (ö.s.), 1874. **Düzyazı:** *All Religions are One*, 1788, ("Bütün Dinler Birdir" 10 resim); *The Marriage of Heaven and Hell*, 1793, ("Cennet ve Cehennemin Evliliği" 27 resim); *Europe: A Prophecy*, 1794, ("Avrupa Bir Kehanet" 18 Resim); *The Whirlwind of Lovers*, 1824, ("Aşk Rüzgarı"), *A Vision of the Last Judgement*, (ö.s.), 1925, ("Bir Kıyamet Günü Düşü") **Kitap Resimleri:** G.A. Bürger, *Leonora*, 1796; E.Young, *Night Thoughts*, 1797, ("Gece Düşünceleri") *İncil*, 1805, (80 suluboya); R.Blair, *The Grave*, 1805, ("Mezar" 12 desen); J. Milton, *Paradise Lost*, 1808, ("Kayıp Cennet"); *The Canterbury Pilgrims*, 1808, ("Canterbury Hacıları"); G.Chaucer'in *The Canterbury Tales*'i ("Canterbury Masalları") üzerine suluboya; *İncil*'den "Eyub'un Kitabı" üzerine 22 suluboya, 1826; Dante, *Divina Commedia*, 1825-1827, (İlahi Komedi, 102 Suluboya).

• **KAYNAKLAR:** J. Bronowski, *William Blake and the Age of Revolution*, 1965; D.V. Erdman, *Blake, Prophet Against Empire*, 1969; N.Frye, *Fearful Symmetry*, 1947; A.Gilchrist, *Life of William Blake*, 1863; K.J. Raine, *Blake and Tradition* 2 cilt, 1969; M.Schorer, *William Blake: The Politics of Vision*, 1946.

• **BAKINIZ:** COLERIDGE, P.B. SHELLEY.

BLANC, Louis
(1811-1882)

Fransız siyaset ve devlet adamı. Reformcu Sosyalistler'dendir.

29 Ekim 1811'de Madrid'de doğdu. 6 Aralık 1882'de Cannes'da öldü. Babası Fransız, annesi İspanyol asıllıdır. Babası kralcı bir aileden gelir. Büyükbabası 1789 Devrimi'nde giyotinle idam edilmiştir. Babası Joseph Bonaparte döneminde (1808-1813), İspanya maliyesi ile ilgili genel müfettiş olarak görev yapmıştır. J. Bonaparte'in devrilmesi ile Blanc'ın ailesi yoksulluk içine düşmüştü.

Blanc Paris'e 1830 Devrimi'nden sonra, Restorasyon Dönemi'nin başlangıcında geldi. Hukuk öğrenimi yaparak avukat oldu. 1830'da *Bon sens*'i çıkarak bir yandan da gazeteciliğe başladı. Ardından *National*'ın yayımına girdi. 1839'da *La revue du Progrès*'i çıkarmaya başladı. Aynı yıl bu dergide yayımlanan ve 1840'ta broşür olarak çıkarılan *Organisation du Travail* ("Emeğin Örgütlenmesi") adlı kitabında, düşünce ve tasarılarının ana çizgilerini açıklamış ve bu, ününün başlangıcını oluşturmuştur.

Sanayi devrimiyle birlikte yeni bir üretim ilişkileri düzeninin ortaya çıkmasıyla beliren sonuçların, her türlü sosyal korunmadan yoksun çalışan kesimler üzerinde, işsizlik ve yoksulluk gibi sorunları ağır bir biçimde duyurmaya başladığı o dönemde, Blanc düşünce ve önerileriyle, özellikle Parisli işçiler arasında etkili olmaya başlamıştı. Arayış içindeki Paris işçileri 1839'daki başarısız ayaklanmanın sonucunda Blanqui ve Barbès gibi önderlerinin hapsede bulundukları bir sırada, izleyebilecekleri bir önder olarak Blanc'ı buldular.

Blanc'ın işçilere sunduğu öneriler ve yeni bir toplum modeline yönelik çözüm yolları, Saint-Simon ile Fourier'nin düşüncelerinin bir uzlaşması niteliğindedir. Blanc bir yandan, Saint-Simon'un geliştirdiği devletin öncü ve yönetici rolüne ağırlık veren kuramdan esinlenmiş, diğer yandan oluşturduğu model içinde kendi kendisini yöneten "Toplumsal Atölyeler"

e tanıdığı önem dolayısıyla, kooperatifçiliğin babası sayılan Fourier'nin etkilerini taşımıştır. "Toplumsal Atölyeler" in yanı sıra, "genel oy hakkı" ve "çalışma hakkı", Blanc'ın önerilerinde önemli bir yer tutar.

Louis Blanc 1847'de *La réforme* gazetesi çevresinde kümelenen gruba katıldı. Bunlar, İngiltere'deki Chartistler'in yanı sıra, o dönemde "demokrasinin fethi", genel oy hakkı için mücadele veren işçi hareketinin temsilcileri olarak anılan "Reformcular" dı. Blanc bu hareket çerçevesinde ve o dönemde moda olan yemekli açık hava toplantılarında ateşli bir konuşmacı olarak belirmişti.

1848 Devrimi Blanc'a düşünceleri yönünde olanaklar sağlayan bir dönemin başlangıcı gibi görünmekteydi. Kral Louis Philippe'in yönetimine karşı Parisli işçilerin başını çektiği bu hareketin sonucunda, 24 Şubat 1848'de Fransa'da II. Cumhuriyet ilan edildi. Geçici Cumhuriyet Hükümeti'nde, sanayi burjuvazisinin temsilcileri çoğunluktaydı. Louis Philippe'in saltanatı yeni oluşan sanayi burjuvazisinin de tepkilerine yol açmış ve bu kesim, devrim sonrasında iktidar yapısında etkin bir yer kazanmayı başarmıştı. Şair Lamartine de bu kesimin temsilcilerinden biri olarak Geçici Cumhuriyet Hükümeti'nde yer almıştı. Hükümette işçilerin yalnızca iki temsilcisi bulunuyordu: İşçi önderlerinden Albert ve Louis Blanc.

Lamartine ve yandaşları, kendilerini iktidara getiren işçi sınıfından ürkmekte; ancak, Louis Blanc'ı işçi sınıfı önderlerini en az tehlikeli olarak görmekteydiler. Onların asıl kaygıları Blanqui gibi darbe yöntemini benimsemiş olanların başarıya ulaşmasıydı. Bu arada, Blanc'ı etkisizleştirmenin ve hatta ondan yararlanmanın yollarını aramışlar ve bulmuşlardı.

Hükümet, Luxembourg Komisyonu adıyla bir komisyon oluşturmuştur. Başkanlığına Blanc'ın, yardımcılığına da Albert'in getirildiği bu komisyonun görevi, işçi sorunlarını araştırmak ve ne yapılması gerektiği konusunda hükümete rapor hazırlamaktır. Blanc'ın amacı, başta "Toplumsal Atölyeler" olmak üzere o zamana kadar savunduğu düşünce ve tasarılarını gerçekleştirmekte Luxembourg Komisyonu'ndan yararlanmaktır. Ancak herhangi bir mali olanak ve iktidar tanınmamış bulunan bu komisyonun gerçek bir etkinliğe sahip olmadığı, buna karşılık Blanc'ı hükümet işlerinden uzak tutmak ve muhtemel bir yeni devrim dalgasını önlemek amacıyla, işçi kitlelerini, sorunlarına çözüm bulunacağı beklentisi içinde ılımlılaştırmak yolunda işlev gördüğü anlaşılmıştır. Nitekim Blanc'ın kendisi de başlıca görevinin işçilerle işverenler arasında uzlaştırıcı rolü oynamak ve muhtemel grevleri önlemekten ibaret olduğunu görmüştür.

Bu arada, Blanc'ın muhaliflerinden Bayındırlık Bakanı E.T. Marie tarafından, Toplumsal Atölyeler'in bir karikatürü niteliğindeki "Milli Atölyeler" in uygulamaya konması, Blanc'ın büsbütün etkisini yitirmesine neden olmuştur. Öte yandan, Kralcılar, köylüler arasında, sorunlarının kaynağında Milli Atölyeler için yapılan harcamaların yattığı yolunda kilisenin yardımıyla yürüttükleri propagandalar da etkilerini göstermekte gecikmemiştir.

23 Nisan 1848'de Kurucu Meclis seçimlerini gizli Kralcılar ve sarmaçlılar kazanmıştı. Blanc temsilci seçilmiş, ama hükümet dışında bırakılmıştı.

II. Cumhuriyet

Luxembourg Komisyonu

Yeni hükümet ilk iş olarak 16 Mayıs'ta Luxembourg Komisyonu'nu dağıtmış, ardından da Milli Atölyeler'i kapatmıştı. Bu yüzden daha da büyüyen sorunlar, 23-26 Haziran 1848'de Paris'te yeni bir ayaklanmanın çıkmasına neden oldu. Ayaklanma General Cavaignac yönetimindeki birlikler tarafından kanlı bir

1848 Fransız Devrimi ve Toplumsal Atölyeler

24 Şubat 1848'de Fransa'da II. Cumhuriyet ilan edilir ve bir geçici hükümet kurulur. Louis Blanc işçilerin isteği üzerine hükümete alınır. Parisli işçiler "çalışma hakkı" istemiyle, hükümetin yerleştiği Belediye Sarayı'nı işgal ederler. Bunun sonucu hükümet işçi sorunlarıyla ilgilenmek üzere Luxembourg Komisyonu'nu ve Milli Atölyeler'i kurar. Luxembourg Komisyonu'nun başında Blanc vardır. Ancak ne mali olanaklara ne de yetkiye sahip olmayan bu komisyon işlevini yerine getiremez. Anti-sosyalist Bayındırlık Bakanı Marie tarafından kurulan Milli Atölyeler ise Blanc'ın önerdiği Toplumsal Atölyeler'den tamamen farklıdır. İşsizliğin yolaçacağı patlamaları önlemek amacıyla hizmet eden Milli Atölyeler'de, işçiler düşük ücretlerle ve kötü koşullarda çalıştırılarak, Blanc'ın görüşleri gözden düşürülür.

Blanc'ın önerdiği Toplumsal Atölyeler'in sermayesi, başta devlet tarafından sağlanacak ve bunlar devletin koyduğu kurallarla yönetilecektir. İşçilerin kolektif olarak sahip olabilecekleri bu atölyelere kapitalistler de ortak olabilecek ve karşılığında bir pay alacaklardır. Yıl sonunda elde edilen kâr üç eşit bölüme ayrılacaktır. Birinci bölüm üyelerle eşit olarak dağıtılacak, ikinci bölüm yaşlıların ve hastaların bakımına ayrılacak, üçüncü bölüm ise yeni yatırımlar için kullanılacaktır. Birinci yıldan sonra işçiler yöneticilerini kendileri seçeceklerdir. Bu işletmeler özel işletmelerle barışçı bir şekilde rekabet ederek zamanla tüm ekonomiye hâkim olacaktır.

23 Nisan 1848'de yapılan Kurucu Meclis seçimlerini kırsal kesimin oylarını alarak kazanan, sanayicilerin desteklediği Cumhuriyetçi Parti hükümeti Parisli işçilere karşı şiddetli bir baskı politikası başlatır. Louis Blanc yeni kurulan hükümetin dışında bırakılır. 16 Mayıs'ta Luxembourg Komisyonu dağıtılır. 22 Haziran'da hükümet Milli Atölyeleri kapatma kararı alır. Bu 113.000 işçinin işsiz kalmasına yol açar. Parisli işçiler ayaklanırlar. Paris sokaklarındaki parke taşları barikat kurmak için işçilerce sökülür. 23-26 Haziran arasında Paris sokaklarında işçiler ile hükümet güçleri arasında barikat savaşları olur. Parisli işçilerin ayaklanması kanlı bir biçimde bastırılır. Blanc ayaklanmaya adı karıştığı için İngiltere'ye kaçar.

biçimde bastırıldı. Blanc ayaklanmaya adı karıştığı için İngiltere'ye sığındı. Gıyaben sürgüne mahkûm edildi.

Sürgünde tarihsel araştırmalarını ve yayın çalışmalarını sürdüren Blanc, 1870'te II. İmparatorluğun çöküşünden sonra Fransa'ya döndü. Şubat 1871'de solun temsilcisi olarak Paris milletvekili seçilen Blanc, Komünçüler'e karşı bir tutum takındı ve Komünçüler'le Versailles hükümeti arasında arabulucu rolü oynamaya çalıştı. Enternasyonal'in Fransa'daki çalışmalarını yasaklayan bir yasayı destekledi. 1876'da yeniden milletvekili seçildikten sonra, bir yandan solculara karşı çıkarken, bir yandan da Komünçüler'in affı için önerge verdi ve affın çıkmasını sağladı.

Louis Blanc'ın sosyal düşünceleri ve eylem çizgisi şu noktalar içinde özetlenebilir:

"Çalışma Hakkı": Blanc herkesin iyi koşullarda ve yeterli bir asgari ücretle, çalışma hakkının devlet tarafından güvence altına alınmasını savunmuştur. Blanc, 1848'de II. Cumhuriyeti bir "Sosyal Cumhuriyet" yapma çabalarının bir parçası olarak, hükümet tarafından yayımlanan Şubat kararnamesinde "çalışma hakkı" ilkesinin yer almasını sağlamıştır. Blanc bu çabalarıyla bazı çağdaş anayasalarda da yansımış bulunan sosyal devlet ilkesine ve sosyal refah önlemlerine öncülük etmiştir.

"Toplumsal Atölyeler": İşsizliği önleyecek ve tekelleşmeye son verecek birimler olarak düşünülmüştür. "Toplumsal Atölyeler", işçiler tarafından demokratik bir biçimde yönetileceklerdir. Tarımsal üretim de aynı temellere göre kurulacak olan "Kırsal Atölyeler" tarafından yürütülecektir. Bütün bu birimlerde üretim bilim ve teknolojinin en son verilerinden yararlanarak yapılacaktır. Blanc'ın bu tasarısının çağımızdaki yönetime katılma ve öz yönetim uygulamalarıyla benzerliği vardır.

"Rekabet ve Dayanışma": Blanc'a göre rekabet, bütün kötülüklerin anasıdır. Rekabet yerine, dayanışma içindeki bireylerin ve "Toplumsal Atölyeler" in yer aldığı düzende tekelleşmenin doğurduğu acılar ve eşitsizlikler son bulacaktır.

"Devletin Rolü": Blanc'ın amaçladığı düzende - banka, sigorta, demiryolu, büyük fabrikalar gibi - temel hizmetler ve üretim devlet tarafından yürütülecektir. Ancak asıl ağırlığı taşıyacak olan "Toplumsal Atölyeler" e devletin müdahalesi, kuruluşlarına katkıda bulunmaktan ibaret olacaktır. Devlet, üst düzenleme ve eşgüdüm görevini yerine getirecektir.

"Demokrasi ve Şiddet": Genel oy hakkının ateşli bir savunucusu olan Blanc, zora dayanan devrimin daima karşısında olmuştur. Şiddet kullanımına yer veren sınıf mücadelesi yerine, bütün sınıfların iyi niyetli insanlarına yapılacak çağrının ve ikna yönteminin sonu vereceğine inanmıştır.

"Tarih Anlayışı": Tarihin fikirler tarafından yapıldığı görüşündedir. Dünyanın, son tahlilde insanların iyiliği doğrultusunda, Tanrı tarafından yönetildiğine inanır.

• YAPITLAR (başlıca): *L'organisation du Travail*, 1839, ("Emeğin Örgütlenmesi"); *Histoire de dix ans, 1830-1840*, 5 cilt, 1841-1844, ("On Yılın Tarihi, 1830-1840") *Le Socialisme, Droit au travail. Réponse à M. Thiers*, 1848, ("Sosyalizm, Çalışma Hakkı; M. Thiers'e Yanıt"); *La*

burg'daki Şubat Devrimi"); *Catéchisme des Socialistes*, 1849, ("Sosyalistlerin Din Kitabı"); *Pages de l'histoire de la révolution de février*, 1848-1850, ("1848 Şubat Devrimi Tarihinden Sayfalar"); *Plus de Girondins*, 1851, ("Artık Jirondenler Yok"); *Histoire de la révolution française*, 12 cilt, 1847-1862, ("Fransız Devrimi'nin Tarihi"); *L'état et la commune*, 1866, ("Devlet ve Komün"); *Lettres sur l'Angleterre*, 2 cilt, 1866-1867, ("İngiltere Üzerine Mektuplar"); *Histoire de la Révolution de 1848*, 2 cilt, 1870, ("1848 Devrimi'nin Tarihi"); *Dix ans de l'histoire de l'Angleterre*, 10 cilt, 1879-1881, ("İngiliz Tarihinin On Yılı"); *Discours Politiques, 1847-1881*, 1882, ("Siyasi Söylevler"); *Histoire de la Constitution du 25 février 1847*, 1882, ("25 Şubat Anayasası'nın Tarihi"); *Questions d'aujourd'hui et de demain*, 5 cilt, 1873-1884, ("Bugünün ve Yarının Soruları").

- **KAYNAKLAR:** G.D.H. Cole, *History of Socialist Thought, The Forerunners, 1789-1850*, I, 1962; E.Dolleans, M.Crozier, *Mouvements ouvrier et socialiste chorologie et bibliographie, 1750-1918*, 1950; E. Dolléans, *Histoire du mouvement ouvrier, 1830-1871*, I, 1967, A. Işıklı, *Kurumlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi*, 1983; G.Lefranc, *Histoire des doctrines sociales dans l'Europe contemporaine*, I, 1966; K. Marx, *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, 1848-1850*, 1967; M.Tuncay, *Sosyalist Siyasal Düşünce Tarihi*, I, 1976.

BLANCHOT, Maurice (1907)

Fransız roman ve deneme yazarı. türün sınırlarını zorlayan romanları, yazın ile dil arasındaki ilişkiyi ele alan denemeleriyle tanınmıştır.

Fransa'da, Saône-et-Loire'da doğdu. Geleneksel yazın eleştirisine karşı gelişen *nouvelle critique* (Yeni Eleştiri) anlayışının önde gelen yazarlarından oldu. Bu anlayışı paylaşan Bataille ve Barthes gibi yazarlarla birlikte *Tel Quel* ve *Critique* adlı dergilerde denemeleri yayımlandı. *Nouvelle Revue Française* dergisinin de sürekli eleştirmenlerinden biri oldu. Yazın yaşamına, 1941 ve 1942'de yayımlanan ve Kafka etkileri taşıyan romanlarıyla başladı.

Blanchot'un modern Fransız yazarları üzerine yaptığı incelemeleri dil olgusunun çözümlemesine dayanır. Dili gerçekliği yansıtan bir aracı olarak değil, yazının nesnesi olarak kabul eder. Deneme ve incelemelerinde konusu çoğunlukla dili işlemeye önem veren Kafka, Bataille, Sade, Artaud ve Nietzsche gibi yazarlar ve Mallarmé, Char, Lautréamont ve Hölderlin gibi şairlerdir.

Le Livre à Venir ("Gelecek Kitap") ve 1953-1965 yılları arasında yazdığı çeşitli denemeleri içeren *L'Entretien infini* ("Sonsuz Söyleşi") adlı kitaplarında yazma eylemi ile dil arasındaki ilişkiyi irdeler. Blanchot'a göre yazın dış gerçekliği yansıtmaz, yazının konusu böyle bir gerçekliğin yokluğudur. Dil de, dış dünyanın bir eşdeğerini yaratmaz, tam tersine onu olumsuzlar, yıkar. Bu anlamda yazma eylemi yokluk ve hiçliğe varır, özünde sessizlik ve ölümü içerir. Eleştirinin yapabileceği ise yapıta anlam vermek değil, onun özünde varolan sessizliği dile getirmektir. Blanchot bu bağlamda "kitap" ve "yazın"ın yok oluşu ve "yazar"ın ölümü temalarını tartışır. 1973-

1980 arasında yayımlanan yapıtları yazıda bütünlüğü yadsıyan *l'écriture fragmentaire* (parçalı yazı) tarzındaki denemeleridir. Romanlarıyla da bu türün sınırlarını zorlamış, roman, anlatı ve deneme türlerinin arasındaki ayrımları ortadan kaldıran yeni bir tarz geliştirmiştir.

Blanchot, sözün yazı, düşüncenin ise dil üzerindeki önceliğini varsayan geleneksel yazın eleştirisine karşı çıkmıştır. Nietzsche'nin etkisiyle gelişen çağdaş Fransız düşünce akımları içinde yer almış, Bataille, Barthes ve Derrida gibi dilin sınırlarını tartışarak dil ile yazı arasındaki ilişkileri ele alan yazarları etkilemiştir.

- **YAPITLAR** (başlıca): *Roman-Anlatı: Thomas l'obscur*, 1941, ("Karanlık Thomas"); *Aminadab*, 1942; *L'Arret de mort*, 1948, ("Ölüm Yargısı"); *Celui qui ne m'accompagne pas*, 1953, ("Bana Eşlik Etmeyen"); *L'Attente l'Oubli*, 1962, ("Bekleyiş Unutuş"); *La Folie du jour*, 1973, ("Günün Çılgınlığı"); *La Pas au-delà*, 1973, ("Öteye Adım"); *L'Écriture du désastre*, 1980, ("Felaket Yazısı"). Denemeler: *Faux pas*, 1943, ("Yanlış Adım"); *Lautréamont et Sade*, 1949; *La Part du feu*, 1949, ("Ateşin Payı"); *L'Espace littéraire*, 1955, ("Yazınsal Alan"); *L'Entretien infini*, 1969, ("Sonsuz Söyleşi"); *Le Livre à Venir*, 1959, ("Gelecek Kitap").

BAKINIZ: BARTHES, BATAILLE, DERRIDA.

BLANQUI, Jerome Adolphe (1798-1854)

Fransız iktisatçı. Serbest ticaret ve sosyal adaleti savunan çalışmalar yapmıştır.

21 Kasım 1798'de Nice'de doğdu, 28 Ocak 1854'te Paris'te öldü. Konvansiyon üyesi Dominique Blanqui'nin oğluydu. 1833'te Conservatoire des Arts et Metiers'de (Sanatlar ve Meslekler Konservatuarı) iktisat kürsüsünde Jean Baptiste Say'ın yerine atandı. 1830-1854 arasında École Spéciale du Commerce'in (Özel Ticaret Okulu) başkanlığını yürüttü.

Académie des Sciences Morales et Politiques'in (Ahlak Bilimleri ve Siyasal Bilimler Akademisi) üyesi olan Blanqui, *Journal des économistes* adlı derginin de ilk yöneticisi oldu. Adam Smith'in görüşlerinden etkilenen Blanqui, liberalizmden ve serbest ticaret ilkelerinden yanaydı. En önemli çalışması *Histoire de l'économie politique* ("Ekonomi Politikasının Tarihi") adlı kitabıdır. Ekonomi politikası, hem politikayı hem kuramları içeren bir sistem olarak gördü ve iktisat tarihini açıklamadaki önemini vurguladı. Serbet ticaret ilkelerinden yana olmasına karşın, işçilerin refahının artırılması için devlet müdahalesinin gerekli olduğunu savundu. Bu konuda Sismondi'nin görüşlerinden etkilendi. Zenginleşmenin yeterli olmadığını, zenginliğin eşit dağılması gerektiğini savundu. Fransa'da işçi sınıfının durumunu konu alan *Des classes ouvrières en France pendant l'année 1848* ("1848 Yılında Fransa'da İşçi Sınıfı") adlı bir kitap yazdı.

Ölümünden kısa bir süre önce Fransa'da köylülük, ilk ilkel toplumların araştırma üzerine çalışıyordu.

- **YAPITLAR (başlıca):** *Histoire de l'économie politique en Europe, depuis les anciens jusqu'à nos jours*, 2 cilt, 1838, ("Başlangıcından Bugüne Avrupa'da Ekonomi Politik Tarihi"); *Résumé de l'histoire du commerce et de l'industrie*, 1826, ("Ticaret ve Sanayi Tarihi Özeti"); *Précis élémentaire d'économie politique*, 1826, ("Ekonomi Politik'in Temel İncelemesi"); *Des classes ouvrières en France pendant l'année, 1848, 1849*, ("1848 Yılında Fransa'da İşçi Sınıfı").

- **BAKINIZ: SAY, SMITH.**

►
Mevsimler
Derneği

BLANQUI, Louis-Auguste (1805-1881)

Fransız siyaset adamı. Blanquizm denilen silahlı eyleme dayalı Ütopik Sosyalist akımın kurucusudur.

1 Şubat 1805'te Puget-Théniers'de doğdu. 1 Ocak 1881'de Paris'te öldü. Babası 1793'te Ulusal Devrim Meclisi'ne seçilmişti; Girondinler'dendi. Daha sonra Napoléon Bonaparte ile uzlaşmış ve kaymakamlık yapmıştır. Blanqui'nin babası, 1815'te başlayan 'Bourbon'ların Restorasyon Dönemi'nde resmi görevlerini yitirince aile, annesine kalan küçük mirasla geçimini sağlamıştır. Blanqui sert bir insan olan annesinden uzak kalmak için, genç yaşta ailesini bırakarak Paris'e yerleşti. Ağabeyi Jerome Adolphe Blanqui, Adam Smith ve Sismondi'den etkilenmiş ünlü bir iktisatçı idi.

Blanqui'nin siyasetle ilişkisi Paris'e göçettikten hemen sonra yoğunlaştı. 1822'de Charbonnerie Derneği'nin Paris şubesine girdi. Saint-Simoncu *Globe* dergisinde çalıştı. 1830 Devrimi'ne katıldı ve yaralandı. Paris'te ayrıca hukuk ve tıp öğrenimi de gördü.

1830'da Louis Philippe'nin krallığının ilanıyla başlayan dönemde, Fransa'da, ayaklanmalara ve karışıklara ortam hazırlayan bir iktisadi süreç egemendi. Bu sarsıntılı ortam, işçi sınıfının arayışlarına cevap olarak değişik türde sosyalist akımların doğuş koşu-

larını da oluşturmuştu. Blanqui, cumhuriyetçi derneklerden biri olan, La Société des amis du peuple'e (Halkın Dostları Derneği) girerek gizli ayaklanma girişimlerine katıldı. 1831'de yazılarından dolayı bir yıl hapse mahkûm edildi.

Blanqui, Halkın Dostları Derneği'nin dağılması üzerine 1835'te Armand Barbès ile birlikte küçük gizli gruplara dayalı yapısından dolayı, La société des familles (Aileler Derneği) olarak adlandırılan bir örgüt kurdu. Derneğin Paris içindeki barut ve mermi imalathanelerinin ortaya çıkması üzerine, Blanqui ve arkadaşları hapse mahkûm edildiler. 1837'de genel aften yararlanarak hapisten çıktılar.

1838'de Barbès ve başka bazı arkadaşlarıyla birlikte, La société des saisons (Mevsimler Derneği) adında yeni bir örgüt kurdu. Bu örgüt yılın mevsimlerinin, ayların, haftanın günlerinin adlarıyla şifreli olarak anılan önderlerin yönetiminde hiyerarşik gruplar halinde biçimlenmişti. Üyelerinin çoğunluğu işçi, bir bölümü de öğrenci idi. 1839 ayaklanmasında örgüt, bazı silah satıcılarını, polis merkezlerini basarak silah topladı. Ayaklanmanın ilk aşamasında, kentın bazı yönetsel merkezlerini ele geçiren Blanqui ve arkadaşları, geniş işçi kitlelerinin kendilerine katılacağını varsaymışlardı. Ama beklentileri gerçekleşmedi. Hükümet ayaklanmayı kısa sürede bastırdı. Barbès dahil hareketin diğer önde gelenleri tutuklandı. Blanqui ise birkaç ay kaçak yaşadıktan sonra yakalandı. Blanqui ve Barbès ölüm cezasına çarptırıldılar ve cezaları ömür boyu hapse çevrilerek öteki arkadaşlarıyla birlikte Mont-Saint-Michel hapishanesine kapatıldılar. Blanqui, 1844'te hastalığı için Tours'daki hapishane hastanesine gönderildi ve hastalığından dolayı affedildi. Bu affı kabul etmedi. Şubat 1848 Devrimi'nden hemen önce hapisten çıktı.

1848 Devrimi'nden sonra Blanqui, Société républicaine centrale'in (Merkez Cumhuriyet Derneği) önderiydi. Barbès ise Club de la Révolution'u (Devrim Kulübü) kurdu. Her ikisi de Blanc'ın da görevli olduğu Geçici Cumhuriyet Hükümeti'ne karşı ayaklanmaktan yana olanları yatıştırmaya çalıştılar. Blanqui ayaklanma koşullarının oluşmadığı, Paris ele geçirilse bile karşı güçlerin taşra halkına dayanarak devrimi başarısızlığa uğratabileceği görüşündeydi. Bu tutumu yandaşlarını azalttı. Sahte bir belgeye dayanarak hükümetin ajanı olduğu yolunda çıkarılan dedikodular da durumunu sarsmış, etkinliğini azaltmıştı.

15 Mayıs 1848'de hazırlıksız, plansız ve belki de kışkırtılmış bir ayaklanmanın patlak vermesini önlemedi. Kalabalık gruplar Meclis oturumunu işgal etti. Başlangıçta Blanqui ile birlikte kalabalıkları yatıştırmaya çalışan Barbès de ayaklananlara katıldı. Ayaklanmanın başını çekenler, Geçici Cumhuriyet Hükümeti'nin dağıtılmasını ve yerine sosyalist ve işçi delegelerden oluşan bir meclisin kurulmasını istemekteydiler. Hareket hükümet güçlerinin, herhangi bir silahlı direnme ile karşılaşmaksızın, Blanqui'yi ve pek çok arkadaşını tutuklamasıyla, dernek ve kulüplerin kapatılmasıyla son buldu.

On yıl hapiste kalan Blanqui, 1859'da hapisten çıktıktan sonra yeniden gizli ayaklanma çalışmalarına koyulduğundan, 1861'de tekrar hapsedildi. 1864'te Belçika'ya sığınarak Fransa'daki devrimci hareketleri

oradan yönlendirmeye başladı. 1870'te gizlice gidip geldiği Paris'te 4.000 kişilik bir silahlı güç oluşturmayı başarmıştı. Fransa-Prusya savaşından hemen önce, birincisi başarısız, ikincisi daha geniş destekli ve Louis Bonaparte'ın Sedan yenilgisinde belli ölçüde katkısı görülen iki ayaklanma girişiminde bulundu.

Sedan yenilgisi üzerine Blanqui, bir Fransız

Fransız Ütopik Sosyalizmi

18. yy'ın ikinci yarısı Fransa'da akılcı düşüncenin geliştiği bir dönem oldu. Akılcı bir yönetim ve toplum düşüncesi, o dönemin aydınlarının temel sorunu idi. 1789 Fransız Devrimi aklın kendini dünyada gerçekleştirmesi olarak algılanmıştı. Ancak 19. yy'daki kimi iktisadi ve siyasal gelişmeler, akılcı düşüncenin etkisindeki aydınların bir bölümünü düş kırıklığına uğrattı. Napoleon'un baskıcı ve keyfi yönetimi artıyor; evrensel barış ideali, işgal savaşlarına dönüşüyordu. Sanayileşmeyle birlikte toplumsal kutuplaşmalar ve adaletsizlikler artıyor, küçük mülk sahiplerinin yıkımı hızlanıyordu. Kapitalizmin gelişiminin yol açtığı sosyal adaletsizliklere karşı duyulan düş kırıklığı Saint-Simon* ve Charles Fourier* gibi Ütopik Sosyalistler'in düşüncelerinde yansıyor.

19. yy başında Fransa'da henüz sanayileşme sürecinin ilk evreleri yaşanmaktaydı. Böyle bir ortamda Ütopik Sosyalistler düşüncelerini, mekanik bir anlayışla yorumladıkları pozitivizm üstüne temellendirmekteydiler. Newton'un fiziksel dünya için yaptığını onlar toplumsal dünya için yapmak istiyorlardı. Görüşlerinin bilimsel olduğuna inanıyorlardı, çünkü bu görüşler "pozitif olgular" (St. Simon) ya da "gerçek gözlemler" üzerinde temellenmekteydi. Ütopik Sosyalistler'in pozitivizm anlayışına romantik bir ütopyaçılık karşı gelmekteydi. Kendilerini geleceğe adanmışlardı. Geçmiş bir başlangıç, bugün ise katlanılan bir yükü. Toplumun parçalanmışlığından, insanların yalıtılmışlığından yakınmaktaydılar. Bozulan toplumsal uyum ortaklaşa (kolektif) bir sistemle yeniden sağlanabilirdi. Ütopik Sosyalistler bu amaca erişmek için barışçıl, kademeli ve evrimci bir gelişme sürecini benimsiyorlardı. Seslerini duyurmak istedikleri kesimler çok çeşitliydi: İşçiler, bankerler, sanayiciler. Devletten hoşgörü bekliyorlardı çünkü onlara göre akılcı bir toplumun gelişmesi, hükümetlerin de yararınaydı.

Kapitalizmin ve sınıfların gelişmemiş olduğu bir döneme tanık olan Ütopik Sosyalistler'den Louis Blanc* ve Louis Auguste Blanqui ise farklı mücadele yöntemlerini benimsediler. Blanc, işçi sınıfının istemlerini parlamenter yollara kanalize etmeye çalışırken, Blanqui toplum adına silahlı mücadele yöntemini önerdi.

yurtseveri kişiliğiyle Almanlar'a karşı birleşme mücaadesi içinde yer aldı. Bu amaçla, *La Patrie en danger* (Yurt Tehlikede) gazetesini çıkardı. Ekim 1870'te Paris Ulusal Muhafız Güçleri'nden de müttefikler sağlayarak hükümeti devirdi ve işçilerin egemen olduğu, kendisinin başkanlığında —ömrü birkaç saat süren— bir hükümet kurdu. 27 Ocak 1871'de Thiers Hükümeti ile anlaşmaya vardı. Tekrarlayan hastalığının tedavisi için Lot İli'ne çekildi. 17 Mart 1871'de Paris Komünü arifesinde, Thiers Hükümeti tarafından tutuklandı. Önemli bir bölümü Blanquistler'den oluşan Komüncüler, ellerindeki Paris Başpiskoposu gibi mahpuslarla Blanqui'nin değiştirilmesini Thiers Hükümeti'ne önerdilerse de sonuç alamadılar. 1872'de ömür boyu hapse mahkûm edilen Blanqui, 1879'da Bordeaux milletvekili seçilince serbest bıraktı, ama seçim geçersiz sayıldı. Tekrar katıldığı ikinci seçimi kazanamayınca, yaşamının kalan bölümünü, Paris'de *Ni Dieu ni Maître* ("Ne Tanrı, Ne Efendi") dergisini çıkararak, propaganda faaliyetleriyle sürdürdü ve Paris'te öldü.

Paris Komünü üzerinde derin yankıları olan Blanquizm, 1871'den sonra, E. Eudes'un Londra'da kurduğu La Commune révolutionnaire'de varlık kazanmıştır. Bu örgüt 1880'de Paris'e taşındıktan sonra, Blanquistler'in ve zamanla parlamenterizmi de benimseyen E. Vaillant'ın öncülüğündeki Devrimci Sosyalist Parti'ye (PSR) dönüşmüştür. PSR, 1905'te Birleşik Sosyalist Parti'ye (PSU) katılmıştır.

Bir düşünür olmaktan çok bir eylemci olan Blanqui'nin dünya görüşü, mekanik Materyalizmin, Ateizmin, 18. yy Rasyonalizmi'nin, Ütopik Sosyalizm'in ve en çok da Babeuf'ün etkilerini taşır. İleri derecede disiplinli, silahlı bir azınlığın gerçekleştireceği devrime inanır. Bu yolla oluşacak proletarya diktatörlüğünün yönetiminde halkın eğitilerek komünist toplumun gerektirdiği düzeye ulaşacağı görüşündedir. Blanqui'ye göre geleceğin toplumunun öğelerini önceden belirlemek boş bir çabadır, bunu kapitalizmin etkilerinden kurtarılabilecek olan halk belirleyecektir. Bununla birlikte, zamanla devletin yerini alacak üretim birlikleri fikri, Blanqui tarafından da işlenmiştir. Ütopyaçılardan farklı olarak, bu tür birliklerin, tekelleşmenin ezici sonuçları karşısında, ancak, siyasal iktidarların desteğiyle gelişebileceği; "çalınmış emek" olarak nitelendirildiği sermayenin, iktisadi alanda, bu yolla alt edilebileceği görüşündedir. Blanqui'ye göre, toplumların tarihinin gelişimi, bireycilikten komünizme doğru bir akış göstermektedir.

Blanqui, kapitalizmi, halkın tüketici olarak haksız fiyatlarla sömürüldüğü bir düzen olduğu gerekçeyle eleştirmiştir.

• **YAPITLAR:** *Pour une révolution fiscale et le transfert de richesses*, 1832, ("Mali Bir Devrim ve Servetlerin El Değiştirmesi İçin"); *Un dernier mot*, 1871, ("Son Bir Söz"); *L'éternité par les astres*, 1872, ("Yıldızların Sonsuzluğu"); *L'Armée esclave et opprimée*, 1880, ("Tutsak ve Mazlum Ordu"); *Critique sociale*, II. 1885, (ö.s.), ("Toplumsal Eleştiri, II).

• **KAYNAKLAR:** A. Cerrahoğlu, *Sosyalizm Tarihinde Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi*, II, 1962; C.Du Costa, *Les Blanquistes*, 1912; M. Dommanget, *Auguste Blanqui*, 1924; M. Devrim, "Blanqui", *Sosyalist Siyasal Düşünüş*

Blanqui
hükümeti
deviriyor

Görüşleri

Tarihi, M. Tuncay (der.), I. 1976; B. Flotte, *Blanqui et les otages en 1871*, 1885; G. Geffroy, *L'enferm *, 1897; E.S. Mason, "Blanqui and Communism", *Political Science Quarterly*, XIV, 1929; G. Lefranc, *Histoire des doctrines sociales*, 1966; A.B. Spitzer, *The Revolutionary Theories of Louis Auguste Blanqui*, 1957; N. Stewart, *Blanqui, A Biography*, 1939.

• BAKINIZ: BABEUF, BLANC.

BLANSHARD, Brand (1892)

ABD'li felsefeci. Çağdaş analitik felsefe içinde idealist bir usçuluğu savunmuştur.

27 Ağustos 1892'de Fredericksburg'da doğdu. Michigan, Columbia, Oxford ve Harvard üniversitelerinde okudu. Michigan Üniversitesi ve Swarthmore College'da ders verdi. Yale Üniversitesi'nde önce profesör sonra bölüm başkanı oldu.

1939'da yayımladığı başyapıtı *The Nature of Thought*'ta ("Düşüncenin Doğası") felsefe ve ruhbilimin ortak konularından algı sorunu, doğruluk ve ideleri ele aldıktan sonra idealist bir metafizik kuram ortaya attı. Blanshard bu kitapta özellikle deneyci geleneğe bağlı çağdaş düşünürlerin kuramlarını eleştirmiş ve yadsımıştır. Bu eleştirilerden çıkarsadığı sonuç, tümelliğin en temel algılarımızı da içererek bütün düşünceye yayıldığıdır. Ona göre, çağdaş felsefe sorunları da idealist geleneğe özgü öğretiler açısından ele alınmalıdır. Doğruluk konusunda idealist eğiliminin içerdiği tutarlılığa (coherence) dayanan bir kuram geliştirmiştir. "İçsel ilişkiler", "somut tümellik" ve "somut zorunluluk" gibi kavramlar ortaya atan Blanshard bunlara dayanan bir idealist ve usçu dizge kurmuştur. Ahlak konusunda erekselci bir yaklaşımı yeğlemiştir.

• YAPITLAR (başlıca): *The Nature of Thought*, 1939, ("Düşüncenin Doğası"); *Reason and Goodness*, 1961, ("Us ve İyilik"); *Reason and Analysis*, 1962, ("Us ve Çözümleme").

• KAYNAKLAR: E. Nagel, *Sovereign Reason*, 1954.

BLASCO IBÁÑEZ, Vicente (1867-1928)

İspanyol romancı. I. Dünya Savaşı'nı konu alan popüler romanlarıyla uluslararası üne kavuşmuştur.

29 Ocak 1867'de, Valencia'da doğdu. Kısa bir süre hukuk öğrenimi gördükten sonra gazeteciliğe başladı. Para kazanma amacıyla, serüven romanları basan bir yayınevinde çalıştı. Buradan ayrıldıktan sonra kendi imzasıyla yazdığı ilk romanlarını yayımlamakta zorluk çekti. Liberal siyasal görüşleri yaşamının hapis ve sürgünlerde geçmesine neden oldu. 1890'da Fransa'ya kaçtı. Bir zamanlar yazarın gen-

döndükten sonra 1891'de *El Pueblo* adlı cumhuriyetçi dergiyi kurdu. 1909'da Güney Amerika'yı gezdi. Yaşamının son beş yılını Fransa'da geçirdi. 28 Ocak 1928'de, Mentone'da öldü.

İlk dönem yapıtları Valencia bölgesindeki yaşamı değişik yönleriyle ele alan bölgeci (*regionalist*) romanlardır. 1894'te yayımlanan *Arroz y tartana*'da ("Pirinç ve Sal") orta sınıfı ve ticaret yaşamını, 1898'de yayımlanan *La barraca*'da ("Kerpiç Damlar") Huer-ta'da toprak sahipleri ile çiftçiler arasındaki mücadeleleri, 1902'de yayımlanan *Cañas y barro*'da ("Kamış ve Çamur") ise pirinç ekicileri ve balıkçıların yaşamlarını, siyasal görüşlerini de yansıtan doğalcı bir üslupla anlatır.

Daha sonraki romanlarında, bölgeci gerçekçilikten çok toplumsal kötülüklerin tartışılması ağırlık kazanır. 1908'de yayımlanan *Sangre y arena* ("Kanlı Arena") bu tarzın örneğidir. Dünya çapında bir boğa güreşçisi olan yoksul bir gencin öyküsü çerçevesinde o dönem İspanya'sını eleştirel bir tarzda ele alan *Sangre y arena* İspanya'da çok sevilen romanlarındandır. Filminde ünlü oyuncu Rudolph Valentino'nun oynadığı bu yapıt yazarın ülkesinin dışında da tanınmasını sağlamıştır.

Başyapıtı sayılan *Los cuatro jinetes del apocalipsis* ("Mahşerin Dört Atlısı") 1916'da yayımlanmıştır. Savaşı konu alan bu roman ABD yapımı iki ayrı filme konu olmuş ve 1917'de yayımlanan *Mare Nostrum* ("Bizim Deniz") adlı romanıyla birlikte ABD'de en çok satan kitaplar arasına girmiştir.

Blasco Ibáñez 19. yy başlarında canlanmaya başlayan gerçekçi-bölgeci İspanyol romanının temsilcilerindendir. Romanlarında doğalcı bir üslup ağır basmakla birlikte tutku, heyecan ve hayal öğelerine de yer vermiştir. Özellikle de, İspanya'dan çok ABD'de popülerleşen savaş romanlarında heyecana ve gerilime dayanan bir anlatım tarzına yönelmiştir.

• YAPITLAR (başlıca): *Arroz y tartana*, 1894, ("Pirinç ve Sal"); *Flor de Mayo*, 1895, ("Mayıs Çiçeği"); *La barraca*, 1898, ("Kerpiç Damlar"); *Cañas y barro*, 1902, ("Kamış ve Çamur"); *La catedral*, 1903; *La bodega*, 1906, ("Şarap Mahzeni"); *Sangre y arena*, 1908, ("Kanlı Arena"); *Los cuatro jinetes del apocalipsis*, 1916, ("Mahşerin Dört Atlısı"); *Mare Nostrum*, 1917, ("Bizim Deniz").

BLEDA, Mithat Şükrü (1874-1956)

Türk siyaset adamı. İttihat ve Terakki Fırkası'nın genel sekreterliğini yapmıştır.

Selanik'te doğdu, İstanbul'da öldü. Selanik eşrafından Şükrü Bey'in oğludur. İstanbul'da Mülki İdadî'yi (lise) bitirdikten sonra 1895'te İsviçre'ye gitti, Cenevre Üniversitesi Fen Fakültesi'nde matematik öğrenimi gördü. Bu sırada Paris'te bulunan Doktor Nazım ve Ahmed Rıza ile ilişki kurarak Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. Selanik'te bulunduğu sırada Ticaret Mektebi müdürü, Cenevre'de hastane müdürlüğü görevlerinde bulundu.

1908 Meşrutiyeti'nin ilanından sonra açılan Meclis-i Mebusan'da Serez, Drama ve Burdur milletvekilliği yaptı.

1916'da İttihat ve Terakki'nin genel sekreterliğine getirilen Bleda, bu parti 1918'de kapatılana değin bu görevi sürdürdü.

Mütareke yıllarında İngilizler tarafından tutuklanarak önce Mondros'a ardından Malta'ya sürgüne gönderildi. Yaklaşık üç yıl sürgünden sonra, önce Almanya'ya ailesinin yanına gitti. Daha sonra Türkiye'ye geri döndü. Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal'in birlikte çalışma önerisini, sürgünde çok yıprandığı gerekçesiyle kabul etmedi.

Kurtuluş Savaşı'nın ardından İzmir'e yerleşerek ticaretle uğraşmaya başladı. 1926'da Atatürk'e karşı düzenlenen İzmir Suikasti ile ilgili olduğu savıyla tutuklandı. Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılanarak beraat etti.

1935 seçimlerinde Atatürk'ün önerisiyle Bağımsız Sivas milletvekili seçildi. 1950'ye değin dört dönem Sivas milletvekilliği yaptı. Daha sonra siyasetten çekildi. Anıları ölümünden sonra oğlu Turgut Bleda tarafından yayımlanmıştır.

- YAPITLAR (başlıca): *İmparatorluğun Çöküşü*, (ö.s.), Turgut Bleda (yay.), 1979.

BLEGEN, Carl William (1887-1971)

ABD'li arkeolog. Kazılarıyla Yunan tarihöncesi araştırmalarına önemli katkılarda bulunmuştur.

27 Ocak 1887'de doğdu. Ortaöğrenimini bir papaz okulunda yaptı. Yale ve Minnesota üniversitelerinde okudu. 1913'te Atina'daki American School of Classical Studies (Amerikan Klasik Çağ Araştırmaları Okulu) adlı arkeoloji kurumuna girdi. Burada çeşitli görevler aldı, 1948'de müdürlüğe yükseldi. Aynı zamanda arkeoloji eğitiminde de çalıştı; 1927-1957 arasında ABD'deki Cincinatti Üniversitesi'nde klasik arkeoloji öğretmenliği yaptı. Batı Anadolu'da Troya ve Yunanistan'da Pylos kazılarını yönetti. 24 Ağustos 1971'de öldü.

Blegen I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında Yunanistan'da Korint dolaylarındaki çeşitli tarihöncesi yerleşmelerde *stratigrafik* araştırmalar yapmış, buralarda birbiri arkasına gelen kültürleri izleyerek Neolitik Çağ'a kadar inmiştir. Bu çalışmalarıyla Geç Myken dönemini açıklığa kavuşturmuştur. 1931'de Argos Heraion'unda yaptığı kazıda ortaya çıkardığı Myken mezarlığı da aynı döneme ilişkin bilgilere katkıda bulunmuştur.

1932-1938 arasında Batı Anadolu'da Troya'da sürdürdüğü kazılarla Blegen, önce Schliemann'ın, sonra Dörpfeld'in aynı yerde daha önce yapmış oldukları kazıları sonuçlandırmıştır. Araştırmalarıyla, Dörpfeld'in bulduğu gibi üst üste 9 yerleşme tabakası olduğunu doğrulamış, daha özenli incelemelerle yeni ara tabakalar ortaya çıkartarak bu sayıyı 40'a yükseltmiştir. Troya VI diye anılan tabakanın İÖ 14. yy

başında bir depremle yıkıldığını saptamış, bu bulguya dayanarak Homeros'un İlyada'sındaki İlion kentinin eskiden kabul edildiği gibi Troya VI değil de, zaman bakımından onu izleyen VII a tabakası olduğunu ileri sürmüştür. Ancak bu düşünce henüz kesin verilerle kanıtlanmış değildir.

Yunanlı arkeolog K. Kourouniotis'in 1939'da Mora Yarımadası'nın güneybatısındaki Navarino Körfezi yakınında keşfettiği Myken kalıntılarının Homeros'da adı geçen ve İÖ 13. yy'a ait Pylos kenti olduğu anlaşılmış, bunun üzerine Blegen burada Yunanlılar'la ortak bir kazıya girişmiştir. II. Dünya Savaşı'yla kesintiye uğrayan çalışmalar, 1952'de yeniden başlamıştır. Ortaya çıkarılan sarayın Myken ve Triyns şatolarıyla benzerlikler gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca kazıda, Girit uygarlığında kullanılmış olan ve Linear B adıyla anılan yazı ile yazılmış bini aşkın pişmiş toprak tablet bulunmuştur. M. Ventrice'in 1953'te bu tabletleri okumasıyla Linear B yazısının Yunan kökenli olduğu ortaya çıkmıştır.

Blegen, Pylos'taki keşifleriyle Myken araştırmalarına yeni boyutlar getirmiştir. Örneğin Girit'teki Knossos Sarayı'nın, o güne kadar öne sürüldüğünden daha geç bir dönemde, Pyl. Sarayı'na yakın bir tarihte, yani 13. yy'ın sonlarında yıkılmış olduğu onun bu çalışmasıyla anlaşılmıştır.

- YAPITLAR (başlıca): *Karakou, a Prehistoric Settlement near Corinth*, 1921, ("Karakou, Korint Yakınında bir Tarihöncesi Yerleşmesi"); *The Premycenean Pottery of Southern Mainland*, 1925, ("Güney Yunan Yarımadası'ndaki Myken Öncesi Çanak Çömleği"); *Zygouries, a Prehistoric Settlement in the Valley of Cleonae*, 1928, ("Zygouries, Cleonae Vadisi'nde bir Tarihöncesi Yerleşmesi"); *Prosymna, the Helladic Settlement Preceding the Argive Heraeum*, 1937, ("Prosymna, Argos Heraion'u İzleyen bir Hellad Yerleşmesi"); *Troy and Trojans*, 1963, ("Troya ve Troyalılar"); *The Palace of Nestor at Pylos in Western Messenia*, 1973, (ö.s.), ("Batı Messenia'daki Pylos'da Nestor'un Sarayı").

- BAKINIZ: DÖRPFELD, SCHLIEMANN, VENTRICE.

BLÉRIOT, Louis (1872-1936)

Fransız havacı ve uçak yapımcısı. Manş Denizi'ni uçakla aşan ilk havacıdır.

1 Temmuz 1872'de Cambrai'de doğdu. Bisiklet ve otomobil sanayii ile ilgili bazı küçük buluşlarıyla kazandığı parayı havacılık çalışmalarına yatırdı. Önce birkaç planör modeli geliştirdi. Parlamalı motorların hava taşıtlarında kullanılabilecek kadar hafifleştirilmesinden sonra da uçak tasarımına yöneldi. Başarısız birkaç uçuş denemesinin ardından, 1909'da kendi tasarımı olan tek kanatlı (monoplan) uçağıyla Manş Denizi üzerindeki rekor uçuşu ona hem ün, hem de bir İngiliz gazetesinin 1.000 sterlin'lik ödülünü kazandırdı. I. Dünya Savaşı sırasında Fransız Hava Kuvvetleri için çeşitli eğitim ve savaş uçaklarının tasarımı yapan, savaştan sonra da sivil havacılığın

gelişmesinde önemli rol oynayan Blériot, 2 Ağustos 1936'da Paris'te öldü.

1890'da Ader, "Eole" adlı tek kanatlı uçağıyla havalandırarak, havadan ağır bir taşıtın da uçabileceğini kanıtladığında, Blériot 18 yaşındaydı ve havacı olmaya karar verdi. Bu kararını uygulamaya yetecek kadar para biriktirince, planörle ilk uçuş denemelerine girişti. Ancak gerek Blériot'un, gerek öbür havacıların, Seine Nehri üzerinde deniz motorlarının çektiği planörlerle yaptıkları deneme uçuşları hep başarısızlıkla sonuçlanmıştı. 1903'te Wright kardeşlerin ABD'deki başarılı uçuşlarından sonra, planör yerine motorlu uçakları denemeye karar veren Blériot, Ader'in kine benzer tek kanatlı bir uçak modeli geliştirdi ve 21 Ocak 1908'de ilk uzun uçuşunu yaptı.

1909 yazında Fransa'nın ve İngiltere'nin en ünlü pilotları Manş Denizi'ni havadan aşmak üzere Calais'de toplandılar. Fransa kıyısındaki Calais ile İngiltere kıyısındaki Dover arasını, denizin en dar yeri olduğu için seçmişlerdi. "Antoinette" adlı, 50 BG'lik tek kanatlı uçağıyla 19 Temmuz'da yola çıkan Hubert Latham (1883-1912), yarı yolda uçağın motoru bozulduğu için denize düştü ve bir Fransız torpidosu tarafından kurtarıldı. Ondan altı gün sonra, 25 Temmuz'da Blériot, 25 BG'lik "Blériot XI" adlı tek kanatlı uçağıyla Calais yakınlarındaki Baraques'tan havalandı. 38 km'lik yolu saatte ortalama 70 km hızla uçtu ve Dover yakınlarında bir tepeye indi.

Bu başarı Avrupa'da havacılığa duyulan ilgiyi ve uçağın gelişmesini kuşkuyla karşılayanların güvenini artırdığı gibi, kıtalararası yakın ilişkileri engelleyen okyanusların da aşılabileceğini göstermiştir.

- BAKINIZ: ADER, SANTOS-DUMONT, W. ve O. WRIGHT.

BLEULER, Eugen

(1857-1939)

İsviçreli psikiyatrist. Şizofreni ile ilgili çalışmalarıyla tanınmıştır.

30 Nisan 1857'de Zollikon'da doğdu. 15 Temmuz 1939'da aynı yerde öldü. Zürih Üniversitesi'nde tıp öğrenimi gördü. 1898-1927 arasında aynı üniversitede psikiyatri profesörü olarak çalıştı ve yine bu üniversiteye bağlı Burghölzli kliniğinin yöneticiliğini yaptı. Freud'la birlikte ilk kapsamlı psikanaliz dergisi olan *Jahrbuch für Psychoanalytisch und Psychopathologische Forschungen*'i ("Psikoanalitik ve Psikopatolojik Araştırmalar Yıllığı") yönetti.

Bleuler'in psikiyatriye katkısı psikoz alanında olmuştur. Bleuler'in çalışmalarına başladığı dönemde psikiyatristler akıl hastalığı başlangıcını (dementia praecox) kendi başına bir rahatsızlık olarak ele almaktaydılar. Oysa Bleuler akıl hastalığı başlangıcının ortak belirtileri olan rahatsızlıkların sonucu olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre gerçek ile bağlantının kopukluğu bu belirtilerden biridir. Bleuler bu zihinsel hastalık biçimlerinin tümünü şizofreni kategorisi altında toplamıştır. Bleuler şizofreni kavramını ilk

kez 1908'de Burghölzli kliniğindeki 647 hasta üstünde yaptığı araştırmada geliştirmiştir. Ancak onun tanınmasına yol açan temel çalışması *Dementia Praecox Gruppe der Schizophrenien*, ("Şizofreni Grubu Dementia Praecox") olmuştur.

Bleuler şizofrenlerin iyileşebilmesini mümkün görmeyen yaklaşıma karşı çıkmıştır. Hasta kişilerin zihinsel çalışmalarının temel olarak normal insanla-rinkine benzediğini savunmuştur. Ona göre şizofrenlerin rahatsızlıkları ancak belirli sorunlarla ilgili olarak ve belirli zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Şizofreni, hastanın kişiliğinin bölünmesiyle ilgilidir. Bleuler buna bağlı olarak "kararsızlık" (ambivalence) kavramını geliştirmiştir.

Bleuler'in incelediği diğer bir şizofreni biçimi de hastaların dış dünya ile bağlantılarını koparmaları ve kendi iç dünyalarına kapanmalarıdır. Bleuler, 1916'da yazdığı *Lehrbuch der Psychiatrie* ("Psikiyatri Ders Kitabı") kitabında bu durumu "autism" olarak adlandırmış, "autism" in, paranoyanın gelişmesinde oynadığı rolü incelemiştir.

Bleuler anormal davranışlara yol açan etkenlerin bazılarının bilinçsiz olabileceğini öne sürerek Freud'un psikanalitik kuramına yaklaşmıştır. Bleuler Freud'la bir süre yazışmış, Burghölzli kliniğinin baş asistanı olarak Freud'u izleyen Carl Jung'u atamıştır. Ancak zamanla Jung ve Freud'la mesleki ve kişisel anlaşmazlıklara düşmüş, Jung da Burghölzli kliniğindeki görevinden ayrılmıştır.

Bleuler iyileştirme yaklaşımıyla çağdaş psikiyatri akımlarını etkilemiştir. Şizofrenin yapısı ve belirtileri üzerine değerlendirmeleri geçerliliğini korumaktadır.

- YAPITLAR (başlıca): *Dementia Praecox Gruppe der Schizophrenien*, 1911, ("Şizofreni Grubu Dementia Praecox"); *Lehrbuch der Psychiatrie*, 1916, ("Psikiyatri Ders Kitabı") .

- BAKINIZ: S.FREUD, JUNG.

BLIN, Roger

(1907-1984)

Fransız tiyatro oyuncusu ve yönetmeni. Başarılı oyunculuğu ve sahnelemeleriyle Uyumsuzluk tiyatrosunun tanınmasına öncülük etmiştir.

Genç yaşlarda tiyatro ile ilgilendi. Artaud'nun Vahşet tiyatrosu hareketine katıldı ve 1935'te yine onun *Les Cenci* adlı oyununda Jean-Louis Barrault ile birlikte yönetmen yardımcılığı yaptı. Vahşet tiyatrosu girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Barrault'nun yenilikçi (*avant-garde*) anlayışla sahnelediği *Numance* ve *La Faim* ("Açlık") oyunlarında oynadı. 1950'de Adamov'un Jean-Marie Serreau tarafından sahnelenen *La Grande et la Petite Manoeuvre* ("Büyük ve Küçük Manevralar") adlı oyunda baş rolü üstlendi ve kısa zamanda yetenekli bir oyuncu olarak tanındı. 20 Ocak 1984'te öldü.

Yönetmen olarak ününü Uyumsuzluk tiyatrosu

doğrultusundaki oyunları sahneye koymadaki başarısına borçludur. 1952'de Adamov'un *La Parodie*'sini ("Parodi") sahneye koymuştur. Beckett'in *En Attendant Godot* (Godot'yu Beklerken) adlı oyununu da 1953'te ilk kez Blin sahnelemiş ve Pozzo rolünü kendisi oynamıştır. Bu çalışmalarıyla Beckett'in güvenini kazanmış ve onun başka oyunlarını da sahneye koymuştur.

Adamov ve Beckett'in yanı sıra Genet'nin oyunları da ilgilenmiş, onun *Les Nègres* ("Zenciler") adlı oyununu siyah oyunculardan oluşan Les Griots adlı bir toplulukla 1959'da, *Les Paravents* ("Paravanlar") adlı oyununu da 1966'da sahnelemiştir.

Blin Barrault, Copeau ve Serreau gibi yönetmenlerle birlikte çağdaş oyun yazarlarının deneysel yapıtlarını ele almış, bir yandan Uyumsuzluk tiyatrosunun seyirciye ulaşmasında öncülük ederken, bir yandan da yenilikçi yazarların sahne tekniğinde ustalaşmalarına katkıda bulunmuştur.

• **YAPITLAR (başlıca):** Oynadığı oyunlar: *Numance*, 1937; *Le Faim* ("Açlık"); *La Grande et la Petite Manoeuvre*, 1950, ("Büyük ve Küçük Manevralar"); *En attendant Godot*, 1953, (Godot'yu Beklerken). Sahneleme: *La Parodie*, 1952, ("Parodi"); *En attendant Godot*, 1953, (Godot'yu Beklerken); *Fin de Partie*, 1957, (Sonu); *Krapp's Last Tape*, 1959, (Son Band); *Les Nègres*, ("Zenciler"); *Les Paravents*, 1966, ("Paravanlar").

• **BAKINIZ:** ARTAUD, BARRAULT.

BLOCH, Ernst
(1885-1977)

Alman filozof. Ütopya düşüncesi ile tarihsel maddeciliği bağdaştırmaya çalışmıştır.

8 Temmuz 1885'te Ludwigshafen'da doğdu. 4 Ağustos 1977'de öldü. Yazın yaşamına 1918'de,

Leipzig'de ütopya düşüncesinin felsefi gelenek içindeki önemini vurgulayan *Vom Geist der Utopie*'yi ("Ütopya'nın Ruhu Üzerine") yayımlayarak başladı. 1921'de yayımladığı Thomas Münzer üzerine olan çalışmasında gizem ve kıyamet düşünceleri ile Marxist ve Hegel'ci kaynağı olan diyalektik düşünceleri işledi. 1930'lardan sonra Bloch'un düşünceleri Marxist bir çerçevede içinde oldu.

1933'te Naziler iktidara gelince, Bloch Almanya'dan ayrılarak ABD'ye gitti. B. Brecht ve T. Mann'la birlikte bir yayınevi kurdu. *Das Prinzip Hoffnung*'u ("Umut İlkesi") yazdı. Bu kitapta gelecekte gerçekleşecek bir şeyi umut etmenin felsefi yapısını irdeledi.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Bloch, Demokratik Almanya'ya döndü. 1948'den 1957'ye dek Leipzig Üniversitesi'nde ders verdi. Demokratik Almanya'daki ilk yıllarında Bloch'un siyasi ve felsefi düşünceleri ve görüşleri birçok tartışmanın çıkmasına neden oldu.

1953'te Bloch, ünlü bir felsefe dergisi olan *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*'nin editörü oldu. Görüşlerini bu dergide sürdürmesi üzerine yayın kurulunun bazı üyeleri tutuklandı ve yargılandı; 1957'de Bloch'un kitapları yasaklandı. 1961'de Federal Almanya'ya geçerek, ölümüne değin ders vereceği Tübingen Üniversitesi'ne profesör oldu. Burada dünyayı bir deney olarak ele alan son kitabı *Experimentum Mundi*'yi ("Dünya Deneyi") yazdı.

Bloch ana yapıtı sayılan *Das Prinzip Hoffnung*'da temel olanın iktisadi yapı olduğunu söylemesine karşın, ekonomiyi Marxist kuramın bir üstyapı olarak gördüğü genel kültür bağlamı içinde ele aldı.

Bloch'a göre, bütün gerçeklik "dolaylama"dır, ya da özne nesne ilişkisidir. Bu ilişki, özne ve nesnenin yeniden birleşmelerine yönelik dinamik bir bağlantıdır. Özne ile nesnenin ayrılmalarından önce içinde bulundukları "başlangıç temeli" (Urgrund), bir tür dolaysız ve evrensel güç olan "açlık"la harekete geçer. Bu, insanda "arzu" ve "umut" biçimine girer. Buradan da gerçekleşmesi arzulanan ve umulan bir olanak anlamında "ütopya"ya varır.

Umut, arzulama temeli üzerine kurulmuştur ama "bilgili bilinçli umut" (docta spes) olması için, gücünü, umulana ulaşıldıktan sonra, yani arzu doyurulduktan sonra da ayakta kalacak bir gerçeklik temelinden almalıdır. Bu geriye kalan gerçeklik "tortu"sı, umudu salt bir akıl tasarımı olmaktan çıkarır, "nesnel olarak olanaklı olan" ile bağlantıya sokar. Gelecekteki olanak, düşü kurulan bir şey bile olsa, yalnızca bir düş değildir.

Özne-nesne ve gerçeklik-olanak arasındaki bağlantılar karmaşıktır. Gerçek olanın yapısı geleceğe doğru bir yönelimdir. Fakat gelecek de zaten nesnel olarak gerçektir. Bloch bütünüyle kuramsal olan nesnel olanak ile gelecekle ilişkisi olan gerçek olanak arasında ayrım yapar. Gerçekten olanaklı olan bir şey ütopya ile somut bir biçimde bağlantılıdır. Gerçeklik her zaman olanaklı değişimin öğelerini taşır, bunlar henüz varolmayan olanaklardır. Ütopyalar bu olanaklarla ilgilidirler ve bu yüzden de insanların bilinçleri üzerinde önemli işlevleri vardır. Diğer yandan bu olanakların nesnede temelleri olması gerekir, çünkü düşünce sonsuz sayıda olanaklı nesnenin sonsuz sayıca ilişkisini tasarımılayabilir.

Ütopya

Bloch iki tür nesnel olanak arasında ayrım yapar. Birinci anlamda konu, nesnenin kendisidir ve nesnenin "davranışı"dır, ya da nesnenin bir bilgi nesnesi olarak görünüşüdür. İkinci anlamda, nesneyle ilgili bilgi önemlidir. Nesnenin "nesnellığı" (Sachlichkeit) sadece bilgiyi ilgilendirir, "olgusallığı" (Sachhaftigkeit) ise sadece bilginin nesnesini ilgilendirir.

Nesnellik ve olgusallık arasında yaptığı ayrım, Bloch'u Marxizm'in gerçekliğe yalnız bir yönden baktığı sonucuna götürür. Marxizm'e göre tarihsel değişmelerin nedeni, sosyo-ekonomik koşulların değişmesidir ve fiziki hareket de zıtlıktan doğar. Bloch tarihsel maddeciliğe nasıl umut kavramını sokuyorsa, diyalektik maddeciliğe de açlık kavramını ekler. Buna göre açlık, maddenin içinde gizil olarak vardır. Bloch bu düşünce için Aristoteles ontolojisine dönerek, "olmakta olma" kavramına başvurur, salt "mekanistik" nedenselliği eleştirir. Maddede varolduğunu söylediği gizil itkinin ancak son hedef açısından bir anlamı vardır. Madde önceden belirlenmemiştir, kendini varolanda açığa çıkardığı gibi, ortaya yeni biçimlerde de çıkabilir.

Yine de bu görüş dünyayla ilgili ereksel bir son-amaç öğretisi, ya da psikolojik bir kategorinin ya da tarihsel bir ilkenin doğaya uygulanması değildir. Bloch burada Marx'ın "doğanın tarihselleşmesi" ve "insanın doğallaşması" düşüncesine dayanarak, "henüz-olmayan" ütopya ile "yabancılaşma"yı ortadan kaldıracak "komünist" toplum arasında ilişki kurar.

Son kitabı *Experimentum Mundi*'de Bloch bir

kategoriler kuramı geliştirir. Kategoriler, yedi "edim aşaması"ndan geçerek, olanaklılıktan gerçekliğe doğru ilerleyen bir oluşma zincirini kurarlar. Her adımda bir "dönüş", bir de (Hegel'in anlamında) "ortadan kalkış" vardır. "Pratik" kavramını irdeleyen Bloch, siyasal eylem açısından, "bize hiçbir şey öylesine verilmiş değildir; bize her şey görev olarak verilmiştir" diyerek, insanın "dünya sürecinin ileri hatlarında" duran varlık olduğunu söyler.

Bu "ileri hatta" önem kazanan, insanın belirli bir durumda yaşadığı "an"dır. Bu "an"da belirli bir bozukluğun, aynı zamanda da bu bozukluğun kendisine neden bozukluk olarak geldiğinin farkına varan insan, bu "yaşanmış anın karanlığı"nda, bir umut ışığını da birlikte görür. Bu umudun ona açtığı "ufuk", aynı zamanda yürüyeceği bir "yol" a da işaret eder. Yürüyeceği yol için elindeki kılavuz, ya da eylemlerinin ölçüsü, tam olarak belirlenmiş değildir, ama gene de "insanın ne olduğunu bilmiyorsak da, insanca olmayanın ne olduğunu biliyoruz hiç değilse, insanca olanın tam olarak ne olduğunu bilmesek de; bu bilgi, neleri düzeltmemiz gerektiğinin bilgisi olarak, 'bilinçli umudumuz'un yoluna ışık tutar." Burada Bloch, Marxizm'in "sınıf bilinci"ni değişik yorumlamakta, aynı zamanda bir tek insan olan bir "sınıf üyesi"nin gözünden, "tarihsel eylem"i kazanabileceği anlamı irdelemektedir. Tek insanın bakış açısının ve eylemlerinin toptan tarih içinde üstlenebileceği işlev konusunda bir soruna dayanan bu bakış biçimi, Sartre'in "varoluşçu" eylem anlayışına yaklaşıktır; ancak ondan önemli ayrılıklar gösterir. Bloch'un temel sorunu, ontolojik bir temel üzerinde, bir bütün olarak insanın, bir bütün olarak "dünya"da tutacağı yerdir. Bir "deney olan dünya" içinde insanın yeri de, bir deneyici olmaktır.

Marxist açıdan bir idealist olan Bloch; genç Lukacs, Sartre, Gramsci gibi sanat alanlarına ağırlık veren çalışmalar yapmıştır. Bloch mistisizm ve ütopyacılık ile bilimsel sosyalizmi bağdaştırmaya çalışmıştır. Geç dönem Alman dışavurumculuğundan, etkilenmiş, klasik Alman düşüncesi, Hristiyan ve Yahudi mistisizmi, Yeni Platonculuk gibi çok geniş bir alanı görüşlerine dayanak olarak kullanmıştır.

- YAPITLAR: *Vom Geist der Utopie*, 1918, ("Ütopya'nın Ruhu Üzerine"); *Thomas Münzer als Theologe der Revolution*, 1921, ("İhtilalin İlahiyatçısı: Thomas Münzer"); *Erbschaft dieser Zeit*, 1935, ("Bugünün Mirası"); *Freiheit und Ordnung, Abriss der Sozial-Utopien*, 1946, ("Özgürlük ve Düzen, Sosyal-Ütopyanın Yıkılışı"); *Subject-Object: Erläuterungen zur Hegel*, 1951, ("Özne-Nesne: Hegel Üzerine Açıklamalar"); *Avicenna und die Aristotelische Linke*, 1951, ("İbn-i Sina ve Aristotelesçi Sol"); *Das Prinzip Hoffnung*, 3 cilt, 1954-1959, ("Umut İlkesi"); *Naturrecht und menschliche Würde*, 1960, ("Doğal Hukuk ve İnsanlık Onuru"); *Philosophische Grundfragen zur Ontologie des Noch-Nicht-seins*, 1961, ("Henüz Varolmayan'ın Varlık Mantığına İlişkin Temel Felsefe Sorunları"); *Experimentum Mundi/Frage, Kategorien des Herausbringens, Praxis*, 1975, ("Dünya Deneyi/Sorun, Ortaya Çıkarma Kategorileri, Pratik").

Bloch-Lukacs Dostluğu

Ernst Bloch ve Georgy Lukacs 1911'de Heidelberg Üniversitesi'nde buluşurlar. İki genç düşünür daha önce Budapeşte'de tanışmışlardır, ama Heidelberg'de aralarında gerçek bir dostluk kurulur. Bloch, bu dostluğu "uzaktan haberleşme" derecesinde bir "duygu birliği", Lukacs da "büyük bir yaşantı" diye niteler. O sıralarda Hegel'e "takılıp kalmış" olan Bloch, Lukacs'dan Dostoyevski'yi ve Kierkegaard'ı öğrenir; Lukacs ise, Bloch'da "eski filozofların anadilini onların ruhuyla konuşan birini" bulmuştur. I. Dünya Savaşı çıkınca iki dostun ilişkisi daha da pekişir, çünkü ikisi de savaşa kesinlikle karşı çıkarlar. 1917 Ekim Devrimi'ni de ortak bir coşkuyla karşılarlar.

Aynı yıl Bloch Münih'e gider: Sanat, özellikle de resim ve müzik alanında ortaya çıkan yeni akımları tanır. Lukacs ise, kendi deyimiyle "sahibi bir Marxist olma yolunda attığı adımlarla" Bloch ile ortaklıklarını sağlayan düşünce ortamından uzaklaşmaktadır. Bloch Ütopyanın Ruhu üzerinde, Lukacs ise Tarih ve Sınıf Bilinci üzerinde çalışmaktadır. Artık, eskinin parlak dostluğu, yıllar geçtikçe, yerini anlaşmazlıklara, yer yer de sert sözlerle bırakır.

BLOCH, Felix (1905)

İsviçre asıllı ABD'li fizikçi. Atom çekirdeğinin manyetik alanını ölçmek için geliştirdiği nükleer indüksiyon yöntemiyle 1952 Nobel Fizik Ödülü'nü kazanmıştır.

23 Ekim 1905'te İsviçre'nin Zürih kentinde doğdu. Eğitimine mühendis olmak amacıyla Zürih'deki İsviçre Federal Teknik Enstitüsü'nde başlayan Bloch, daha sonra fizikle ilgilenerek Almanya'da Leipzig Üniversitesi'ne geçti. 1928'de metalik iletim üzerine yazdığı tezle doktora derecesini aldı. Hollanda, Danimarka ve İtalya gibi çeşitli Avrupa ülkelerinde önde gelen fizikçilerle çalışmalar yaptıktan sonra Leipzig Üniversitesi'ne dönerek 1932-1933 yıllarında öğretim üyeliği yaptı. 1933'te Hitler'in iktidara gelmesi üzerine bu ülkeyi terkeden Bloch, ABD'ye yerleşti ve Stanford Üniversitesi'nde profesör olarak görev aldı. 1939'da ABD vatandaşlığına geçen Bloch, II. Dünya Savaşı sırasında Harvard Üniversitesi'ndeki Radyo Araştırma Laboratuvarı'nda, Los Alamos'da atom bombası projesinde çalıştı. Savaştan sonra Stanford'daki görevine geri dönerek fizik çalışmalarını atom çekirdeklerinin manyetik alanları üzerinde yoğunlaştırdı. 1945'te nükleer indüksiyon prensibini geliştirerek maddenin kristal ve manyetik özellikleriyle nükleer manyetik alanları arasındaki ilişkiyi inceledi. 1952'de de kendisinden bağımsız bir çalışmayla aynı prensibi keşfetmiş olan E.M. Purcell ile Nobel Fizik Ödülü'nü paylaştı. 1948'de ABD Ulusal Bilimler Akademisi'ne seçilen Bloch, 1954-1955 yıllarında da Cenevre'de CERN'in (Avrupa Nükleer Araştırma Konseyi) ilk yönetmenliğini yaptı. 1971'de emekliye ayrılarak Emeritus profesör unvanını aldı.

Bloch'un önemli katkıda bulunduğu nükleer manyetik rezonans konusuna ilgisini çeken olay 1933'te O. Stern'in protonun manyetik momentinin beklenenden üç katı olduğunu bulması, böylece döteryum (ağır su) çekirdeğindeki nötronun da manyetik moment içerdiğinin anlaşılmasıydı. Bloch, 1936'da bu özelliğin nötron ışınlarını, manyetize edilmiş demir- demir geçirerek polarlamak amacıyla kullanılabileceğini önerdi. 1939'da da bu etkiyi ve daha önce atomik ışınlara uygulanan radyo tekniğini birleştirerek Luis Alvarez ile birlikte nötronun manyetik özelliklerini doğru olarak ölçmeyi başardı. Daha sonra radyo tekniğini yalnızca parçacık ışınlarında değil, normal maddelerde de uygulanabilecek elektromanyetik bir yöntem olarak kullanmayı düşündü. 1946'da bu yöntemden yararlanan Bloch, W.W. Hansen ve M.E. Packard sudaki protonlarda, kendilerinden bağımsız olarak çalışan Purcell ve araştırma ekibi de parafindeki protonlarda nükleer manyetik rezonans (NMR) olgusunu gözlemlediler. Bloch, ölçüm için kullanılan örneği güçlü bir elektromıknatısın etkisi altında tutarak, çekirdek manyetik momentlerin bir radyo vericisiyle mıknatısın sabit manyetik alanı yönünde değişmesini sağladı. Bu değişim, Faraday'ın elektromanyetik indüksiyon prensibine göre maddeye sarı-

lan bir telde voltaj yaratıyordu. Bu nükleer indüksiyonun bir radyo alıcısıyla saptanması daha sonra çekirdeklerin nükleer yapısını aydınlatan manyetik moment ve açısal momentumlara ilişkin önemli bilgi sağladığı gibi, aynı elementin değişik yapıdaki çekirdeklerinden oluştukları için kimyasal olarak ayrıştırılamayan izotoplarının analizine de olanak tanıyordu. Bloch'un çalışmaları, nükleer manyetik alanları kullanarak çeşitli maddelerin yapısal ve manyetik özelliklerinin saptanmasına, moleküllerin yapı ve niteliklerinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamıştır.

• BAKINIZ: L.V. ALVAREZ, FARADAY, PURCELL, RABI, O.STERN.

BLOCH, Konrad Emil (1912)

Alman asıllı ABD'li biyokimyacı. Kolesterol mekanizması ve lipitler üzerine çalışmaları nedeniyle Nobel Tıp Ödülü'nü kazanmıştır.

21 Ocak 1912'de Almanya'nın Neisse kentinde (bugün Polonya'da Nysa) doğdu. Münih Teknik Yüksekokulu'nda kimya mühendisliği öğrenimi gördükten sonra İsviçre'ye, daha sonra da ABD'de Columbia Üniversitesi'ne gitti. Burada Rudolf Schoenheimer ile birlikte araştırmalar yapan Bloch, 1938'de doktorasını aldı. 1946'dan başlayarak Chicago Üniversitesi'nde dersler verdi ve 1954'te Harvard Üniversitesi'nde biyokimya profesörü oldu. 1964'te Lynen ile paylaştığı Nobel Tıp ve Fizyoloji Ödülü dışında birçok ödül kazandı ve ABD Bilimler Akademisi'ne kabul edildi.

Bloch'un biyokimya alanındaki ilk çalışmalarından biri, Schoenheimer ile çeşitli elementlerin izotoplarıyla işaretlenmiş maddeler kullanarak hücre metabolizmasının incelenmesidir. Daha sonra doymamış yağ asidi bileşiklerini araştıran Bloch, 1942'de Rittenberg ile başladığı kolesterol biyosentezi çalışmalarını, Lynen ve İngiltere'den J.W. Cornforth ve G. Popjak'ın da katkılarıyla sürdürdü. Hayvansal hücrelerde metabolizmanın temel öğelerinden olan ve beyaz mumsu görünümdeki kolesterolün yapısı Wieland'ın ve özellikle Windaus'un 1900'lerde başlayan 30 yılı aşkın çalışmaları sonucu bir süredir bilinmekteydi. $C_{27}H_{46}O$ formülüyle gösterilen bu madde, kolik asitle birlikte yapısı çözümlenen ilk steroidlerdendir. Bu bilgilerden de yararlanan Bloch, iki karbonlu asetik asitin 30'u aşkın tepkime aşamasından sonra kolesterola dönüştüğünü gösterdi. Biyosentezinin % 90'ı karaciğerde gerçekleştirilen kolesterolün çoğu, vücutta yağ sindiriminde kullanılan safra asitlerinin, özellikle de kolik asitin üretiminde kullanılır. Kolesterol ayrıca, böbreküstübezinin salgıladığı hormonların, üreme hormonlarının ve D vitamininin üretiminde de etkindir. Bloch'un kolesterole ilişkin bir diğer buluşu da bu maddenin arterioskleroza neden olduğunu duvarlarının kalınlaşıp sertleşmesi şeklinde görülen ve kalp hastalıklarına yol

açabilen bu durum, kanda kolesterol oranının, fazla yağa dayanan bir beslenme ya da fizyolojik nedenlerle yükselmesi sonucu ortaya çıkabilmektedir. Plakalar halinde damar duvarlarında birikerek arterioskleroza neden olabilen kolesterolün yapısının çözülmesi ve biyosentezinin anlaşılabilmesi bu hastalık için tedavi yolları açmıştır. Bloch'un bu alandaki bulguları ayrıca terpen, kauçuk gibi maddelerin yapılarının çözülmesine de yaramıştır.

• YAPITLAR: *Lipid Metabolism*, 1961, ("Lipit Metabolizması").

• BAKINIZ: LYNEN, WIELAND, WINDAUS.

19.yy ve 20.yy
tarih anlayışı

BLOCH, Marc (1886-1944)

Fransız tarihçi. Feodal toplum ve Fransa'nın Orta Çağ tarımsal düzeni üzerine yaptığı çalışmaları ile tanınmıştır.

6 Temmuz 1886'da Lyon'da doğdu. 16 Haziran 1944'te aynı yerde öldü. Ecole Normale Supérieure'ü 1908'de bitiren Bloch, tarih ve coğrafya eğitimi görmüştü. Montpellier ve Agen liselerinde tarih ve coğrafya öğretmenliği yaptı. 1919'da Strasbourg Üniversitesi'nde Orta Çağ tarihi profesörü olarak göreve başladı. 1937'de Paris Üniversitesi'nde iktisat tarihi profesörü oldu. 1929'da *Annales* dergisini çıkarmaya başladı. İktisat tarihi yazıları dışında, özgün araştırmalarını bu yıllarda yayımladı.

Hümanist ve demokrat olan Bloch, II. Dünya Savaşı yıllarında Naziler'e karşı savaştı. I. Dünya Savaşı'nda Fransız ordusunda 4 yıl süreyle görevlendirilmesine karşın, 1939'da 53 yaşında ve 6 çocuk babasıyken ülkesini savunmak amacıyla yine orduya katıldı. 1940'ta Fransa'nın yenilgisine değin yüzbaşı olarak görevini sürdürdü. Yahudi asıllı olduğundan öğretim üyeliğine dönemeyen Bloch, bir süre sürgünde kaldı. 1942'de Fransız Direniş Hareketi'ne katıldı. Lyons'da Almanlar tarafından yakalandı. 16 Haziran 1944'te, 26 yurtsever ile beraber hücrelerinden alındı ve yakın bir tarlada kurşuna dizildi.

Marc Bloch, Lucien Febvre ile beraber başlattığı *Les Annales: Economics, Sociétés, Civilisations* dergisinde sosyal ve iktisadi konulara eğildi. Bloch için tarih, siyasi olayları, toplumsal ve iktisadi değişimleri kapsayan bir bütündür. İlk çalışmalarında siyasi tarih geleneğinin dışındaki konulara yöneldi. Bu çalışmalarda Bloch, insan ve toprak düzeni sorunsalı ile ilgilendi. I. Dünya Savaşı'ndan önce yayımladığı ilk kitabı *L'Ile de France (Les Pays autour de Paris)* ("Paris'in Çevre Bölgeleri") bir coğrafya ve tarih incelemesidir. Tez çalışması olarak hazırladığı *Rois et serfs. Un Chapitre d'histoire capétienne* de ("Krallar ve Serfler: Capetler Tarihinde Bir Bahis") Bloch, tarihin ne olduğunu anlamak için toplumsal ve iktisadi düzeni anlamının gerekliliğini savunmuştur. Bloch'a göre eğer tarihçiler, serflik düzeninin Capetler'le ilişkisini yeterince bilmiş olsalardı X. Louis ile V. Philip

dönemlerini, bu topraklarda serflikin sona erdiği dönemler olarak görebilirlerdi.

1920-1939 arasındaki tarih çalışmaları, Bloch'un Orta Çağ tarihçiliğine olan özgün katkılarının çoğunu kapsar; toplumsal ve iktisadi tarihçilik için gerekli metodoloji ve kavramları geliştirdiğini gösterir. Gereksinimi olan yabancı dilleri öğrenmenin dışında, arkeoloji, tarım, haritacılık, filoloji, folklor gibi alanları içeren çok yönlü bir biçimde kendini geliştirir. Bloch sosyal bilimlerin ürettiği kavramları, özellikle Marxist bakış açısının üretim ilişkileri kavramını, Durkheim sosyolojisinin kolektif inanç ve davranışlar anlayışını içeren yorumlarıyla tarihsel verileri değerlendirir.

Batı tarihçiliği 19. yy'ın sonunda, idealist felsefenin bir ölçüde etken olduğu, düşünce ve dolayısıyla siyasal dinamiğin tarih yorumunda ağır bastığı bir gelenek içindeydi. Pozitif bilimlerin de etkisiyle, özellikle, Leopold von Ranke'nin kurduğu Alman Tarihçi Okulu tarihsel olayları evrensel yorumlardan arındırıp nesnel bir sergileme olarak değerlendirme amacındaydı. Bu okula bağlı tarihçiler 20. yy başlarında çalışmalarında, tarihsel olayların değişiminin dökümünü vermekteydiler. Bu eğilim birçok düşünür tarafından eleştiriliyordu. Bloch birinci el kaynaklara dayanarak yaptığı çalışmalarla, siyasi ve hukuksal tarih anlayışının getirdiği klasik dönem ayırımlarına karşı geniş bir senteze dayalı tarih yaklaşımı yöntemini benimsemiştir.

Bloch, Ranke'nin tarihi bir değişim süreci olarak ele alan görüşlerinin etkisinde kalarak bir üretim ilişkileri modelinin ancak sosyal değişim çerçevesi içinde anlamlı olacağını savunmuştur. Toplumsal değişimlerin evrensel ve kendine özgü özelliklerinin ayırt edilmesi için de karşılaştırmalı tarihsel bakış açısını önermiştir.

1923'te Orta Çağ tarihçisi Henri Pirenne'in bir konuşmasında karşılaştırmalı tarihin gerekliliğini savunmasından esinlenen Bloch, Fransız kırsal tarihini yazmaya karar verdi. Bloch'un, *Les caractères originaux de l'histoire rurale française* ("Fransız Kırsal Tarihinin Özgün Özellikleri") adlı kitabı, Fransa kırsal tarihinin temel özellikleri konusunda 1929'da Oslo'da Uygurlikların Karşılaştırmalı İncelemesi Enstitüsü'nde verdiği konferanslarından oluşmuştur. Bu kitap, Bloch'un en özgün yapıtı olarak bilinir ve tarımsal tarihin incelenmesinde önemli bir aşama olmuştur.

Kitabın önsözünde Bloch, toplumsal ve iktisadi konuları işleyen tarihçinin, tarımsal üretimin özellikleri ve sorunlarıyla yakından ilgilenmesi gerektiğini savunur. Lucien Febvre'nin dediği gibi Fransa'nın kırsal tarihini Bloch'dan önce Fustel de Corlanges, Jacques Flach, Henri Sée gibi önemli tarihçiler yazmıştı. Ama, onların çalışmalarında siyasal tarihçilik geleneği ağır basmaktaydı ve tarım hakkında yeterli bilgileri yoktu.

Tarihçinin insan ve mekân ilişkilerinin değişimini, ulusal sınırları aşan bir bakışla incelerken, toprak düzeni üstüne birinci el yazılardan başka, harita, hatta bugüne uzanan tarla biçimlerine ilişkin belgeler gibi çok yönlü verileri kullanması gerekiyordu.

Bloch bu çalışmasında Fransız Orta Çağ tarım ekonomisini, birbirinden farklı komünal üretim bi-

İktisat tarihinin
önemi

► çimlerinin oluşturduğu bir Avrupa tarım düzeni olarak inceler. Zamanla teknolojik ve öteki değişimlerle, bireysel tarım üretimine geçişi ortaya koyar. Fransız Devrimi sırasında tarım kesiminde gerçekleştirilen anti-feodal uygulamalarla feodal üretim biçiminin ortadan kalkması Bloch'a göre aslında, uzun dönemde, tarımsal evrimin oluşturduğu özelliklere dayanır.

1939'da basılan Bloch'un ikinci önemli kitabı *La société féodale*'dir (Feodal Toplum). Feodal toplum sentezinin belirlendiği bu yapıtında, alışılmış siyasi ve hukuki tanımların dışında, feodalizmi bir yeni üretim ve düşünce biçimi olarak ortaya koyar. Feodal toplumun dinamiğinin siyasi güç merkezleri olan malikânelerin (domain) altında oluşan üretim ilişkileri içinde anlaşılması gereğini vurgular. Köylünün hizmetkâr olarak toprağa bağımlılığını içeren serflik düzeni feodal üretim biçiminin en kilit özelliğidir.

Bloch feodal toplum düzeninin, Avrupa tarihinde kapitalist toplum düzenine geçişte bir ara dönüşüm süreci olduğunu belirtir. Ona göre, Avrupa feodalizm modeli, başka toplumların incelenmesi için kullanıldığında, Avrupa tarihinin özellikleri gözönünde bulundurulmalıdır. Çin, Japon ya da Mısır feodalizmlerine, sadece merkezi otoritenin zayıflığı ya da sömürü düzeninin oluşu gibi tek taraflı özelliklere dayanmadan, iç dinamiği olan özgün toplum örnekleri olarak, karşılaştırmalı tarih çerçevesi içinde bakılması gerekir.

Bloch, tarih üzerine olan görüşlerini savaş yıllarında yazmıştır. Bunlar toplu olarak ancak 1949'da basılabilmektedir. *Apologie pour L'histoire ou métier d'historien* ("Tarihin Savunusu ya da Tarihçinin Mesleği") adlı kitapta Bloch, tarihin toplumsal, iktisadi, siyasal ve kültürel bir bütün olduğunu vurgulamıştır. Tarihin insan etkeninin her türlü yönüyle yarattığı bir hayat ürünü olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur.

1930'larda *Annales* dergisi çevresinde oluşan sosyal ve iktisadi tarihçilik geleneği Bloch'dan sonra günümüze dek etkinliğini sürdürmüştür.

• **YAPITLAR (başlıca):** *L'Ile de France (Les pays autour de Paris)*, 1913, ("Paris'in Çevre Bölgeleri"); *Rois et serfs: Un Chapitre d'histoire Capétienne*, 1920, ("Krallar ve Serfler: Capetler Tarihinde Bir Bahis"); *Les caractères originaux de l'histoire rurale française*, 1931, ("Fransız Kırsal Tarihinin Özgün Özellikleri"); *La société féodale*, 1939, (Feodal Toplum, 1983); *Apologie pour L'histoire ou métier d'historien*, 1949, ("Tarihin Savunusu ya da Tarihçinin Mesleği").

BLOGOEV, Dimitër (1856-1924)

Bulgar düşün ve siyaset adamı. Bulgaristan Sosyal Demokrat Partisi'nin kurucusudur.

14 Haziran 1856'da Kostour bölgesindeki Zagorichane köyünde doğdu. 7 Mayıs 1924'te Sofya'da öldü. Babası İstanbul'da sütçülük, annesi Bulgaristan'da çiftçilik yapıyordu. 14 yaşına kadar köyünde kalan ve ilköğrenimini burada tamamlayan Blogoev,

daha sonra İstanbul'a, babasının yanına gitti. Ortaöğrenimini İstanbul, Edirne, Gabrova ve Stara Zagora'daki Bulgar okullarında sürdürdü. Bu dönemde ulusal bağımsızlıkçı düşüncelerin etkisinde kaldı. 1878'de Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Rusya'ya gitti. Petrograd (bugünkü Leningrad) Üniversitesi'nde doğa bilimleri ve hukuk eğitimi gördü.

1880'ler Rusya'sında, öğrenci gençlik ve aydınlar arasında, Narodnik (popülist), ütöpik sosyalist ve Lassalcı akımlar güçlüydü. Bu canlı tartışma ortamında Blogoev, Rusya'daki ilk sosyal demokrat grubu kurdu ve 1885'te *Rabochii* (İşçi) adlı gazeteyi çıkardı. Aynı yılın sonunda çarlık polisi tarafından sürülen Blogoev, Bulgaristan'a dönerek bir yandan öğretmenlik yaptı, diğer yandan siyasi çalışmalarını sürdürdü; *Suuremennii Pokazatel* (Çağdaş Gösterge) dergisini çıkarttı.

Blogoev 2 Ağustos 1891'de çeşitli sosyalist grupların temsilcileriyle, Buzluca Dağı'nda yapılan bir toplantıda Bulgar Sosyal Demokrat Partisi'nin kurulmasında etkin rol oynadı. 1897'de partinin teorik yayın organı *Novo Vreme*'nin (Yeni Zaman) editörlüğünü yapmaya başladı ve bu görevi 23 yıl yürüttü.

Blogoev 1902 seçimlerinde 6 sosyal demokrat arkadaşıyla birlikte milletvekili seçildi. 1913 seçimlerinde 13, 1919 seçimlerinde 47 arkadaşıyla birlikte meclise girdi.

Blogoev parti içindeki sağ kanada karşı yalnızca sendikal mücadeleyle yetinilmemesi ve sendikaların partiler-üstü olmaması gerektiğini savunmuştur. 1900'de kurulan Bulgar Çiftçi Partisi'ne karşı da bağımsız bir siyaset izlenmesinden yana olmuştur.

Blogoev, yaşamı boyunca çok sayıda makale, tarih, iktisat ve sosyal değişim konularında da incelemeler yayımlamıştır.

• **BAKINIZ:** DİMİTROV, STAMBULİYSKİ.

BLOK, Aleksandr Aleksandroviç (1880-1921)

Rus şair ve oyun yazarı. Rus şiirinde Sembolizm (Simgecilik) akımının temsilcilerindendir.

16 Kasım 1880'de St. Petersburg'da (bugün Leningrad) doğdu. Babası hukuk profesörü, annesi yazar ve çevirmendi. Annesiyle babası ayrılınca St. Petersburg Üniversitesi rektörü olan büyükbabası tarafından yetiştirildi. Çocukluğu aydın çevresi içinde geçti. Beş yaşında şiir yazmaya başladı. St. Petersburg Üniversitesi'nde önce hukuk sonra dilbilim öğrenimi gördü. 1903'ten sonra dergilerde şiirleri yayımlanmaya başladı. Aynı yıl ünlü kimyacı Mendeleyev'in kızı Liubov Mendeleyeva ile evlendi. Birçok kez Avrupa ülkelerini gezdi. I. Dünya Savaşı sırasında cephe gerisinde görev aldı. Rus Devrimi'nden sonra devlet tiyatroları yönetmenliği ve Petrograd Şairler Birliği'nin başkanlığını yaptı. Gorki'nin yayımladığı "Dünya Yazını" dizisinde çevirmen olarak çalıştı. Kişisel

Blondel, felsefeye diyalektik bir tutumla yaklaştı, önce eylem felsefesini benimsedi, sonra Platoncu düşünceyle çağdaş Pragmacılık'ı, Hristiyan görüşüne uygun bir biçimde, uzlaştırmaya çalıştı. 19. yy'da yeni bir içerik kazanan olguculuğu (pozitivizm), mistisizmi idealizmi yadsıyarak insan eylemleriyle din arasında diyalektik yöneme dayalı bir bağlantı kurmak istedi. Bu görüşünü değişik yazılarında, özellikle *L'Action* adlı yapıtında sergiledi. Kendi anlayışına göre, yeni bir yorumla ortaya koymak istediği gerçeği bütün aşamalarıyla, diyalektik güdüye dayanan bir temele oturtmaya çalıştı. Diyalektik'in yorumunda Hegel'den ayrı bir yol tutarak usa değil, isteğe dayandı.

Blondel için önemli olan eylemdir. Eylem insanın, düşünen bir varlık olarak, gelişmesinde başlıca etkidir. Bu nedenle eylemin türüne ve biçimine göre insan vardır. İnsanı eylemden, eylemi insandan ayrı düşünme olanağı yoktur. Eylemin insan yaşamında etkili olduğu alan ise ahlakıdır.

Ahlak, eylemlerin toplamından oluşan düzenli bir bütündür, bir davranış kuralıdır. Ahlakı oluşturan eylemlerin belli bir ereği vardır, o da insanı yüceltmek, onu tanrısal bir varlık durumuna getirmek, insanda Tanrı'yı gerçekleştirmektir. Bu nedenle insanı taşıdığı yetilerin türünlüğüne, özelliklerine göre değil de eylemlerinin içeriğine göre anlamaya çalışmak gerekir. Doğuştan yetersiz, eksik olan insanı başarıya ulaştırmak Tanrı'nın yardımına, "Tanrı Kayrası"na bağlıdır. Us, istenç ve güç insanı dilediği başarı aşamasına ulaştırır. İnsan, bu durumunu bilmesine karşılık, çalışmaktan geri kalmaz. İşte insan eylemini yaratan da bu istekle güç arasındaki dengesizliktir. İnsanın isteği, yapıp etme gücünü aşar; güç isteğin gerçekleşmesini dilediği işleri yapmaya yetmez. Bu nedenle eylemin süresi, hızı artar, alanı genişler. Eylem istekle güç arasında doğan dengesizliği gidermeye çalışan bir atılımdır. Ereğine ulaşan istek doyuncu eylem biter. İnsanın bir eylem varlığı olması istekle gücün dengesizliğinden kaynaklanmaktadır. Eylem, Tanrı'nın istencinden, Tanrı'nın isteğinden doğduğu için, onun istek ve istenciyle oranlı olarak kendi sınırlarını aşar. "Sonsuzluk"un eylemin içinde olması bundandır.

Diyalektik ise kişinin kendi yetersizliğini anlaması sonucu ortaya çıkan "kendi kendini inandırma" eğiliminden kaynaklanır. Bu da isteğin genişliği karşısındaki gücün yetersizliğidir. İstekle güç arasındaki dengesizlik, kişide, diyalektik ilkesinin varlığını gösterir. İnsanın özünde oluşan tase bu istekle güç oransızlığının doğal sonucudur. Bu tasayı besleyip geliştiren de istençtir. Blondel, diyalektik kavramına getirdiği yorumla Hegel'den ayrı bir görüş benimsemiştir.

Yazgı, insanın bireyi, toplumu, ahlakı, bilimi ilgilendiren eylemlerinde istediği aşamaya varamayışı yüzünden karşısına çıkan durumdur. İnsanın kuşkuyla kapılması, ahlak kurallarına aykırı davranması, dengesizlikler göstermesi önünde duran sorunlara doyurucu bir çözüm bulamayışı yüzündendir. Burada istenenle yapılamayan arasında ortaya çıkan uçurum insanın tutumunu belirler. İnsan ya deneyle, istencin sağladığı olanaklarla yetinir ya da inandırıcı bulmadığı çözümler, yöntemler karşısında ilgisiz kalır. Bu durum kişiyi ya kendinden uzaklaştırır ya da

geleneklerin, alışkanlıkların egemenliği altına sokar. Bu olay bütün insanlar için geçerlidir, ayrılık görüşüdür. İnsan çevreni olan bir varlıktır. Bu çevrende olup bitenler, deneyler, girişimler, karşılaşılan nesneler bütün insanlarda özdeştir.

Blondel usun kendi kendine yetmediği, bir boşluğu içerdiği görüşündedir. Ona göre us kendi boşluğunu kavrar, bu boşluğu doldurmak için de inana (iman) başvurur. Özleri gereği usla inan birbiriyle bağdaşmaz, ancak ulaşmak istedikleri erek bir olduğundan us insanın yardımına başvurur. Bu işlemde istencin etkisi büyüktür. İnsan, usla inana bağdaştırınca istencin egemenliği kolaylaşır. İstenç, insanın eylemleriyle olayları aşmasını, onların altında ezilmemesini sağlar. İstence dayalı eylem olayların üstünde bulunan, olayüstü olan, varlığın bulunmasını sağlayan bir ilke niteliğindedir.

İnan, usu aştığından bilinmeyenlerin bilinmesini, görülemeyenlerin görünmesini sağlar. Ancak insanın, inandan yararlanabilmesi için, kendisiyle dengeli olması gerekir. Kendi kendisiyle dengeli olmanın başlıca koşulu da us, istenç, inan gibi yetilerin bir uyum içinde bulunmalarıdır. İnan kişinin iç evrenini oluşturduğundan, onda doğaüstü bir yaşam saklıdır.

• **YAPITLAR:** *L'Action*, 1893, ("Eylem"); *La Pensee*, 1934, ("Düşünce"); *L'Être et les Êtres*, 1935, ("Varoluş ve Varlıklar"), *La Philosophie et l'esprit Chrétien*, 1944, ("Felsefe ve Hristiyan Anlayışı"); *Exigences Philosophiques du Christianisme*, 1950, (ö.s.), ("Hristiyan Felsefesinin İstekleri").

• **KAYNAKLAR:** H. Dumery, *Blondel et la religion*, 1954; A. Hayen, *Bibliographie blondellienne*, 1953; U. Hommes, *Tranzendenz und Personalität zum Begriff der Aktion bei Maurice Blondel*, 1972; F. Lefevre, *L'itinéraire philosophique de Maurice Blondel*, 1928.

• **BAKINIZ: HEGEL.**

BLONDUS, Flavius (1392-1463)

İtalyan tarihçi. Orta Çağ araştırmalarına kaynaklık eden yapıtlar bırakmıştır.

Forlî'de doğdu, 4 Haziran 1463'te Roma'da öldü. Flavio Biondo adıyla da anılmaktaydı. İyi bir eğitim gördü. İlk gramer, hitabet ve şiir derslerini Cremonalı Giovanni Balestreri'den aldı. Bir süre noter yanında çalıştıktan sonra 1434'te Roma'ya giderek papalık sekreteri oldu. Yunan ve Latin kiliselerini birleştirmek için çalışan Papa IV. Eugenio ile birlikte pek çok seyahate çıktı. Venedik'te diplomatik görevlerde bulunduktan sonra 1444-1446 arasında *De Roma instaurata* ("Yeniden Kurulan Roma") adlı yapıtını yazdı. Eski Roma topografyasını incelediği bu kitapta tarihi yapıtların kalıntılarını ayrıntılı bir biçimde ele aldı.

Blondus 1459'da yazdığı *De Roma triumphante* ("Muzaffer Roma") adlı kitabında da idari ve askeri kurumlarda yapılacak yeni düzenlemeler için çok tanrılı Roma'nın model olarak alınmasını önermiştir.

Bu kitapta dilbilim, filoloji, tarih ve arkeoloji alanlarını kendine özgü bir teknikle kaynaştırmıştır. Papa II. Pius adına sunulan bu kitap, eski Roma'yı bir bütün olarak değerlendirme girişiminde bulunan ilk yapıttır.

Blondus'un bir başka çalışması da 1448-1458 arasında yazdığı *Italia illustrata*'dır ("Resimli İtalya"). İtalya'yı baştan başa dolaşarak hazırladığı bu kitabında, Roma'da İmparatorluk ve Cumhuriyet dönemlerinden başlayarak Kutsal Roma-Germen imparatorluğu döneminin tarihini ve coğrafyasını incelemiştir. Ayrıca papalık güçleriyle laik güçler arasındaki ilişki ve çelişkileri ele almıştır.

En önemli yapıtı *Historiarum ab inclinatione Romanorum imperii decedes* ("Roma İmparatorluğunun Çöküşünden Beri Geçen Zamanın On Yıllık Dönemlere Bölünmüş Tarihi") 32 kitaptan oluşur. Roma'nın Gotlar tarafından yağmalandığı 410'dan başlayarak, İtalyan kentlerinin ortaya çıktığı ve 1442'ye dek olan sürecin kapsamlı bir incelemesini yapar. En güvenilir kaynakları inceleyerek oluşturduğu bu yapıtta eski Roma ile kendi yaşadığı yıllar arasındaki yüzyılları kronolojik bir biçimde ele alan bir şema verir. Blondus'un yapıtları Orta Çağ dönemini inceleyenlere ışık tutmuş, Machiavelli'nin İtalyan Birliği'nin bozulması konusunda yaptığı araştırmaya kaynaklık etmiştir.

- **YAPITLAR:** *Italia illustrata*, (ö.s.), 1474, ("Resimli İtalya"); *Historiarum ab inclinatione Romanorum imperii decedes*, (ö.s.), 1483, ("Roma İmparatorluğunun Çöküşünden Beri Geçen Zamanın On Yıllık Dönemlere Bölünmüş Tarihi"); *De Roma instaurata*, 3 cilt, ty, ("Yeniden Kurulan Roma"); *De Roma triumphante*, ty, ("Muzaffer Roma").

BLONSKY, P.P.

(1884-1941)

SSCB'li eğitimci. Politeknik eğitim kuramcılarındandır.

14 Mayıs 1884'te Kiev'de doğdu. 15 Şubat 1941'de Moskova'da öldü. Blonsky, 1920'lerdeki Sovyet eğitim devriminin kuramcılarındandır. Lenin'in yine eğitimci olan karısı Krupskaya'nın başkanlık ettiği komitede onunla birlikte çalışmıştır.

18. ve 19. yy'da Pestalozzi ile önem kazanan uygulamalı öğretim anlayışı, 20. yy'da iki yönde gelişmiştir. Biri Dewey'in öne sürdüğü gibi yapma eyleminin deney düzeyinde ve bir araç olarak ele alınmasıdır. Bir grup eğitimci, özellikle Kerschensteiner ise yapma ile öğrenmenin iç içe amaçlar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre ürün vermeyen yapma eylemi, kaba bir zevki tatmin etmekten ileri gitmez. Blonsky'nin eğitim anlayışı da genel olarak bu yöndedir. Hatta daha da ileri giderek eğitim ve üretim birimlerinin aslında aynı şey olduğunu savunmuştur. Ona göre bir fabrika, bir çiftlik, bir işletme, okulun kendisidir.

Blonsky'nin kendinden önceki iş ve meslek eğitimi kuramcılarından önemli farkı eğitim felsefesine ilişkindir. Ona göre "kapitalist üretim biçimi"nin öngördüğü meslek eğitimi, insanları üretim olayının tümünü kavramaktan uzak parçalar durumuna getirir. Üretimin doğasını anlamak ve onu bir eğitim konusu olarak özümlemekle, bir makinenin yerini alabileceği insan olarak yetiştirmek ayrı şeylerdir. Bu nedenle insan, özellikle ortaöğretim düzeyinde belirli bir üretim becerisinde uzmanlaşmak yerine, genel olarak üretim teknolojisini tanıtan ve sanayi için temel eğitim biçiminde algılanabilecek olan "Politeknik" eğitimden geçmelidir.

Blonsky eğitim sistemi konusundaki görüşlerini yüksek öğretim aşamasına kadar tanımlamıştır. Buna göre iş eğitimi aynı ülkenin sürekliliği içinde üç aşamadan geçer. Birincisi, okul yaşına gelmeyen çocuklar için Froebel ve Montessori öğreticilerine benzer biçimde oyun-eğitim aşamasıdır. Bu aşamada çocuklara renk, biçim ve hareket öğelerinden yararlanılarak tarım, araçlar, makine ve teçhizat tanıtılmalı ve sevdirmelidir. İkinci aşama birinci derecede iş okullarıdır. Bu aşamada öğrenci, okulun kurulması ve günlük sorunlarına çözüm bulması da dahil olmak üzere yaşam eğitimi görür. Atölye, fabrika, çiftlik vb. üretim birimlerinin gezilerek tanınmasına ağırlık verilir. Üçüncü aşama ise ikinci derece iş okullarıdır. Politeknik eğitim bu aşamada sağlanır. İkinci derecede iş okulunu bitiren öğrenci bir yandan temel teknolojik bilgileri alarak mesleki uzmanlaşmaya hazırlanmış, diğer yandan sosyalist toplumun öngördüğü yaşam felsefesini özümlemiş olur. Blonsky, eğitim sistemi ile ilgili görüşlerini, *İş Okulu* adlı kitabında toplamıştır.

- **KAYNAKLAR:** S. Duggan, *A Student Textbook in the History of Education*, 1927; H. Fikret, *Terbiye ve Tedris Tarihi*, 1930; E.J. King, *Other Schools and Ours*, 1963; L.W. Wilson, *The New Schools of New Russia*, 1928.

BLOOMFIELD, Leonard

(1887-1949)

ABD'li dilbilimci. Amerikan Dilbilim Okulu ya da Amerikan Yapısalcılığı diye adlandırılan yaklaşımın öncülerindendir.

1 Nisan 1887'de Chicago'da doğdu. Dokuz yaşına geldiğinde, ailesi Wisconsin Eyaleti'nin bir köyüne yerleşti. Avrupa'da geçirdiği iki kiş dışında lise çağına gelinceye değin bu köyde yaşadı. Köy okulundaki eğitim yönteminden hiç hoşlanmadı ve bu yüzden bir yıl yitirdi. İlerde geleneksel okul dilbilgisine yönelteceği acımasız eleştirilerin kaynağı, geleneksel eğitimdeki kendi olumsuz deneyimleridir. Lise öğrenimini Chicago'da yaptıktan sonra 1903'te Harvard Üniversitesi'ne girdi, 1906'da mezun oldu. Lisansüstü öğrenimi için, kendisine Alman dilinde asistanlık öneren Madison'daki Wisconsin Üniversitesi-

tesi'ne gitti. Burada iki yıl kaldıktan sonra, doktora yapmak için Chicago Üniversitesi'ne geçti. 1909'da Alman dilindeki ses değişimlerini konu alan teziyle doktor oldu. Lisansüstü çalışmaları sırasında Yenidil-bilgiciler (*Junggrammatiker*) geleneğinde yetişmiş Alman filolojisi ve karşılaştırmalı filoloji uzmanları olan Edward Prokosch ve Francis A. Wood'dan etkilendi. Bu da onun bazılarını Almanca olarak yazdığı ilk dönem makalelerinin konularını neden Almanca'nın ya da Hint-Avrupa dil ailesinin dil sorunlarından aldığını açıklar.

Bloomfield doktorasını tamamladıktan sonra bir yıl Cincinnati Üniversitesi'nde, 1910-1913 arasında Illinois Üniversitesi'nde çalıştı. 1913-1914'te Leipzig ve Göttingen üniversitelerinde bir yıl geçirdi. A. Leskien (1840-1916), K. Brugmann ve H. Oldenberg gibi dilbilimcilerle çalışarak uzmanlığını ilerletti.

Almanya'dan döndükten sonra 1921'e değin yeniden Illinois Üniversitesi'nde görev aldı. 1921-1927 arasında Columbus'taki Ohio Eyalet Üniversi-

tesi'nde ve 1927-1940 arasında da Chicago Üniversitesi'nde çalıştı. 1940'ta, iki yıl önce ölmüş olan Sapir ile Prokosch'tan boşalan yeri doldurmak üzere Yale Üniversitesi Dilbilim Bölümü'nde Sterling Kürsü'sünde görev aldı. Bu son görevi dışında, çalıştığı bütün üniversitelerde Alman Filolojisi Bölümü'nde öğretim üyeliği yapmıştı. 1946'da geçirdiği bir inme sonucu yaşamsal etkinliklerini yavaş yavaş yitirerek ürün veremez oldu, 18 Nisan 1949'da öldü.

Bloomfield ABD'de yapısal dilbilimin önce temellerini atmış, sonra da bilimsel çalışmalarıyla gelişmesine önderlik etmiştir. Aynı zamanda American Linguistic Society'nin (Amerikan Dilbilim Kurumu) kurulması için G.M. Bolling ve E.H. Sturtevant ile birlikte çalışmıştır.

Bloomfield'in ilk bilimsel yazıları Hint-Avrupa dil ailesinin, özellikle Almanca'nın, sesbilim (*phonology*) ve biçimbilim (*morphology*) gibi uzmanlık gerektiren özel konuları üzerindedir. Alman dili uzmanlığının dışında Hint-Avrupa dil ailesinden Yu-

İlk çalışmaları

Amerikan Dilbilim Okulu

ABD'de dilbilimin ayrı bir bilim dalı olarak kabul edilip birçok üniversitede dilbilim bölümlerinin açılması, Amerikan Dilbilim Okulu diye adlandırılan bir görüşün ortaya çıkarak bu alanı etkisi altına almasıyla gerçekleşmiştir. Her dili kendi başına ve yalnızca kendi yapısı içinde incelemenin ve betimlemenin doğru olduğu savı aynı zamanda yapısalcı (*structuralist*) bir görüştür. Dilde çeşitli düzlemler vardır ve her düzlemin öğeleri arasındaki bağıntı dilin sistemini (dizge) oluşturur. Bu sistemin yapısı ise her düzlemin öğelerinin neler olduğunu saptamak, sonra da onların dağılımlarını betimlemekle elde edilir. Dil incelemelerinde, yazılı yerine sözlü dil temel kabul edilir. Amerikan Yapısalcılığı olarak da bilinen Amerikan Dilbilim Okulu'nun temellerini dilbilimci ve budunbilimci Boas'ın* attığı söylenebilir. Boas da, öğrencisi ve aynı akımın izleyicisi olan Sapir* gibi Avrupa kökenlidir. Boas ve Sapir'in dil görüşlerinde, Saussure'de* de olduğu gibi, Humboldt'un* düşüncelerinin izlerine rastlanır. O zamana değin kimsenin betimlemeye çalışmadığı ve yalnızca sözlü olarak varlıklarını sürdüren Amerika yerlilerinin dilleri üzerine yaptığı uzun ve kapsamlı araştırmaları, Boas'ı her dilin ayrı yapısal özellikleri olduğu ve dolayısıyla bunların Latin ve Yunan modeline dayalı geleneksel dilbilgisi uamları (*category*) ve yöntemleriyle betimlenemeyecekleri sonucuna vardırı. Amerikan Yapısalcılığı'na göre betimsel dilbilimde (*descriptive linguistics*) ilk yapılacak iş, konuşulan dilin banda alınarak bir bütüncenin (*corpus*) elde edilmesidir; bu işlemi

bütüncenin (geliştirilmesinde Boas'ın önayak olduğu çeşitli çözümleme yöntemleri kullanılarak) betimlenmesi izler.

Bloomfield gibi Alman dilinde uzmanlaşmış olan Sapir, öğretmeni Boas'ın etkisinde kalarak daha çok Amerika yerlilerinin dilleri üzerinde çalışmalar yapmıştır. Yalnızca dilbilime değil, müziğe, yazına ve başka sanatlara da ilgi duyan Sapir'in görüşlerinde dildeki kültürel öğelere ve içgüdüden çok insana özgü duygu ve ustan kaynaklanan öğelere de yer verilmiştir. Sapir, gerçek, düşünce ve dil arasındaki ilişkileri de gözönüne alarak, Bloomfield'in karşı çıktığı ansallıkçı (*mentalist*) yaklaşımı kabul etmiştir. Geleneksel dilbilgisinin kesinlikle karşısında tavır alan Bloomfield ise davranışçı (*behaviorist*) ve mekanik ruhbilimdeki güçlü nesnellikten etkilenmiş, dilbilimin de ancak bu yaklaşımda içinde ele alındığında bilimsel olabileceğini ısrarla savunmuştur. Bunda oldukça başarılı olan Bloomfield, Amerikan Dilbilim Okulu'nun görüşlerini biçimlendirmiş ve somut olarak tanımlanamayan öğelerin bulunduğu anlambilimin (*semantics*) uzun bir süre dil incelemelerinin dışında kalmasında büyük bir rol oynamıştır. Bloomfield'in izleyicilerinden olan Harris* daha çok sözdizim (*syntax*) sorunlarıyla ilgilenmiş ve bu da Chomsky'nin* geliştirdiği üreticidönüşümsel (*transformational-generative*) dilbilim kuramının kaynak noktasını oluşturmuştur. Chomsky'nin bu kuramı ortaya attığı 1957 yılına değin, ABD'de yapılan dil incelemelerinin Amerikan Dilbilim Okulu'nun görüşlerine bağlı kaldığı söylenebilir.

nanca ile Slav ve Hint dil grupları üzerine de çalışmalar yapmıştır. Hintli Panini'nin (İÖ 5.-6.yy) yazmış olduğu Sanskritçe dilbilgisi kitabı *Astadhyayl'* i ayrıntılı olarak incelemiş ve onu "insan zekasının en büyük anıtlarından biri" olarak nitelemiştir. Dilbilimin başka alanlarına da duyduğu derin ilgi, onu Hint-Avrupa dil ailesi yörüngesinden çıkarmış ve başka konularda yazılar yazmaya yöneltmiştir.

Bloomfield'in 1914'te yayımlanan ilk kitabı dilbilimi tanıtmak ve dil incelemelerine bir bakış açısı getirmek amacıyla güden *An Introduction to the Study of Language*'dir ("Dil İncelemesine Giriş"). Bu kitabında ruhbilimci Wilhelm Wundt'un ruhbilim kuramından (*Völkerpsychologie*) etkilendiği açıktır. Ancak daha sonraları Wundt'un etkisinden sıyrılacak ve dil olgusunu da insanın herhangi bir davranışı olarak kabul edip davranışçı (*behaviorist*) yaklaşımı benimseyecektir.

Çalışmalarında Hint-Avrupa dil ailesi dışında çıktığında, ilk ele aldığı dil Malezya-Polenezya dil ailesinden olan Tagalog dili olmuştur. 1917'de Tagalog dili incelemesini ve metin örneklerini yayımlamıştır. Daha sonraları Amerika yerli dillerinin Orta Algonkin grubundan olan Cree, Menomini, Fox ve Ojibwa dillerini banda olarak incelemeler yapmış, yazılar yazmıştır. Menomini dilinde yaptığı çözümleme bugün de geçerliliğini ve bilimsel değerini korumaktadır.

Bloomfield'in başyapıtı, uzun süre "Amerikan Dilbiliminin Incili" niteliğini taşıyan ve 1933'te yayımlanan *Language* ("Dil") adlı kitabıdır. Bloomfield her dilin kendi yapısı ve kendi özellikleri içinde ele alınması gerektiğine inanır. Ona göre dilbilimciler dile önyargısız yaklaşmalı, yani geleneksel dilbilimcilerin yaptığı gibi, bir dili Latince'nin dilbilgisi modeline uydurarak betimlemeye çalışmamalıdır. Örneğin İngilizce dilbilgisi kitapları uzun yıllar, Latince'deki ulamlara (*category*), çekimlere, kısaca Latince'nin yapısına göre yazılmıştı. Bloomfield *Language*'de Latince dilbilgisi modeline dayalı geleneksel okul dilbilgisine karşı çıkmış, dil incelemeleri ve betimlemelerine getirdiği yeniliklerle gelenekçileri bir hayli şaşırtıp sarsmıştır. Ama o zamana değin yazılmış dilbilim kitaplarından çok üstün ve farklı sayılan *Language*'deki yeni görüşler de zamanla eskimiş ve kitap kaçınılmaz olarak klasik ders kitabı niteliğine bürünmüştür.

Bloomfield özellikle okuma öğrenimi ve yabancı dil öğrenimi gibi uygulamaya yönelik konularda da çalışmıştır. İlk baskısı 1923'te yapılan ve yeni başlayanlar için bir Almanca öğrenme kitabı olan *First German Book* ("Temel Almanca Kitabı") bu tür bir çalışmanın sonucudur.

Bloomfield'in yabancı dil öğrenimi konusundaki çalışmaları II. Dünya Savaşı sonrasında da sürmüştür. ABD'de stratejik önemi olan dilleri, ordu mensuplarına en kısa sürede öğretmek için yöntem ve malzeme geliştirmek amacıyla hazırlanan "Yoğun Dil Programı"na yardımları dokunmuştur. Bu program kapsamındaki öğretimde kullanılacak yöntemi tanıtan iki kitapçıktan biri onun 1942'de hazırladığı *Outline Guide for the Practical Study of Foreign Languages*'dir ("Pratik Yabancı Dil Öğrenimi İçin Kılavuz"). Daha sonraları, 1944-1945'te Bloomfield bu progra-

mın gereksinimini karşılamak üzere konuşulan Hollandaca ve Rusça'yı öğretmeyi amaçlayan üç kitap daha hazırlamıştır.

Bloomfield, okullarda kullanılan eğitim ve öğretim yöntemlerini yeterince bilimsel bulmadığı için, kendi oğulları henüz okula başlamadan onlara okuma-yazma öğretmek amacıyla bir yöntem geliştirmiş ve ilkokul çocukları için bir okuma kitabı hazırlamıştır. Bu kitaptaki yöntem 1940'ların başında Chicago'daki bazı kilise okullarında deneme amacıyla kullanılmış, ancak Bloomfield'in yaşamı boyunca yayımlanmamıştır. 1961'de, C.L. Barnhart onun geliştirdiği bu okuma yöntemini ve okuma parçalarını *Let's Read: A Linguistic Approach* ("Haydi Okuyalım: Dilbilimsel Bir Yaklaşım") adlı kitapta toplamıştır.

Amerikan Dilbilim Okulu'nun oluşması ve benimsenmesinde Bloomfield'in, bu okulun öbür iki kurucusu Sapir ve Boas'tan farkı bilimsellik tutkusudur. Dilbilimi kendi başına bir bilim haline getirmek isteyen Bloomfield'in bilimsellik anlayışı, o zamanın bilimsellik anlayışının gereği olan tümevarım (*inductivism*) ilkesine dayanır. Ona göre bilim adamının işi, hiçbir ön yargı olmaksızın gerekli verileri toplamaktır. Ancak toplanan veriler iyice elenip, değerlendirildikten sonra bir sonuca gitmek olasıdır. Çıkarılacak sonuçların geçerliliği büyük ölçüde eldeki verilere bağlı olduğu için, veri toplama işi bilimselliğin çok önemli bir parçasıdır. Bu bilimsellik anlayışının gereği olarak da Bloomfield, dil incelemelerinin yalnız gözlemlenebilir ve işitilebilir somut verilere dayanmak zorunda olduğunu savunmuş ve kendi yazılarında bunu büyük bir tutarlılıkla uygulamıştır. Onun bilimsellik anlayışına en ters düşen görüş, dilsel sorunları us (*reason*) ve istenç (*will*) ile açıklanmaya çalışan ansallıkçı (*mentalistic*) yaklaşımdır. Ruhbilimde John Broadus Watson'un (1878-1958) kurucusu olduğu davranışçı görüşü biyolog Paul A. Weiss'in (1898) *A Theoretical Basis of Human Behavior* ("İnsan Davranışının Kuramsal Temeli") adlı kitabından öğrenip benimsemiş ve *Language* adlı yapıtında da dile uygulamıştır. Buna göre dil kendi içinde düşünce, istenç ve us gibi somut olmayan etkenlerden bağımsız olarak, insanın herhangi başka bir davranışı gibi mekanik bir biçimde ele alınır. Davranışçı yaklaşıma göre, ister amip, ister insan olsun, herhangi bir organizmanın davranışı, ruhsal ya da zihinsel etkinliklerle değil, yalnızca çevreden kaynaklanan bir uyarıcıyla (*stimulus*) ve buna gösterilen tepkilerle (*response*) açıklanabilir. Dil ve konuşma da insanlara özgü gözlemlenebilir bir davranış biçimi olduğuna göre, dilin kullanımı da aynı biçimde bir dürtü-tepki olayı olarak ele alınmalıdır. Bloomfield *Language* kitabında şu örneği verir: Ağaçta bir elma gören ve karnı aç olan Jill, kendi ağaca çıkmadığı için, Jack'ten elmayı almasını ister. Burada "gerçek dürtü" Jill'in karnının acıkmış olması ve elmayı yeme isteğidir. Jill'in ses çıkararak konuşması ise gerçek dürtünün yerine geçen dilsel dürtüdür. Daha sonraları Chomsky, Amerikan Yapısalcı Okulu'nun bu davranışçı anlayışını şiddetle eleştirecek, insan davranış biçiminin bir özelliği olan ve dil kullanımında özellikle çocuklar tarafından kanıtlanan yaratıcılığın, dürtü-tepki, koşullanma, alışkanlık edinme gibi mekanik açıklamaları çürüttüğü savını öne sürecektir.

►
Dilbilimde
bilimsellik

►
Dilin özgünlüğü

Resin 132
George Caleb
BINGHAM
"Kak Ticutlan
Missouri, Nebri ni
Gegiyor" (Metropolitan
Sanat Muzesi
New York, ABD)

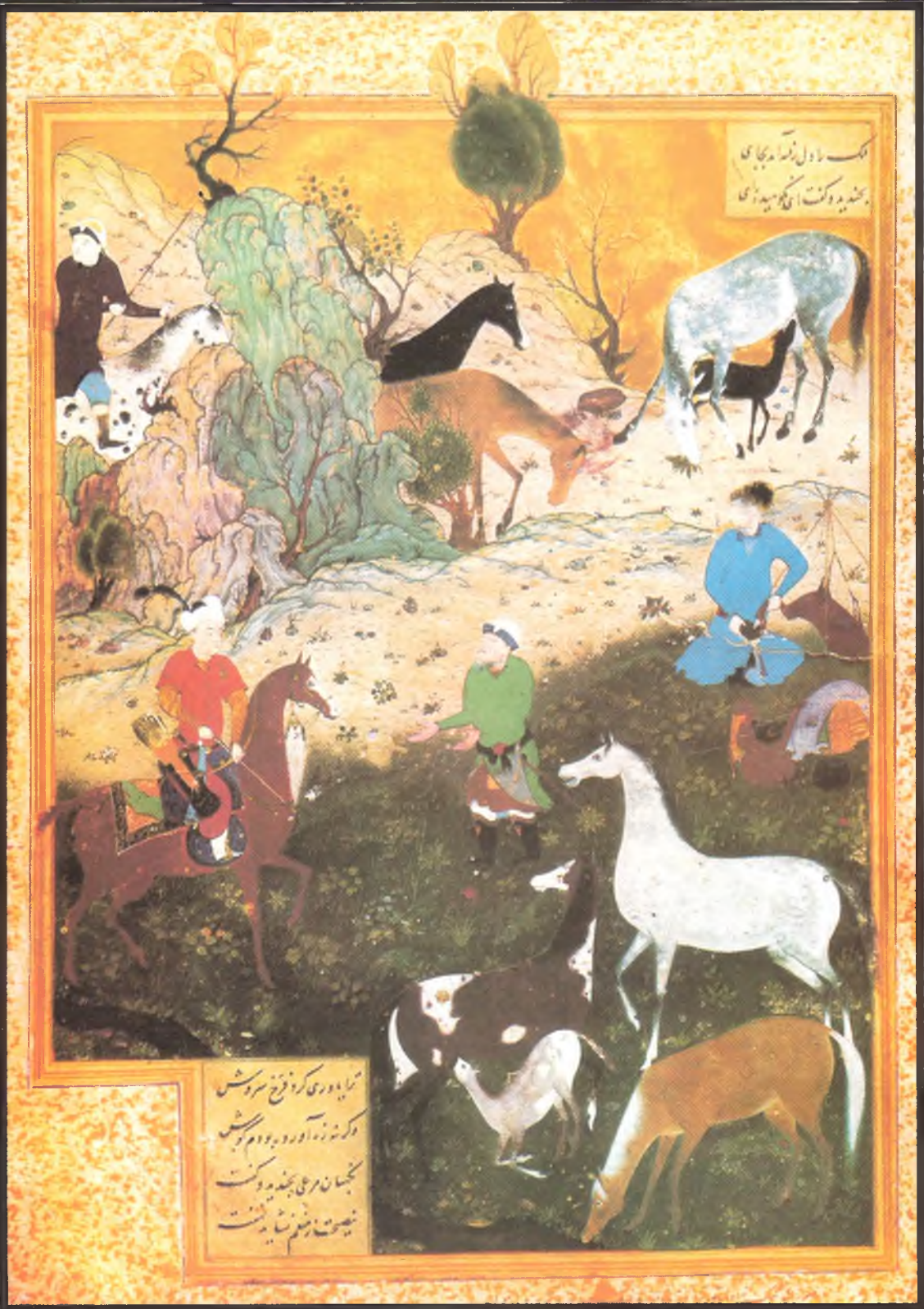

Resin 139
William
BLAKE
"Eyyub'un
Kibri'ridin
Şeytanın
Eyyub'u
Kaynar
Suyula
Haşlaması"
(Tata
Galerisi
Londra,
İNGİLTERE)

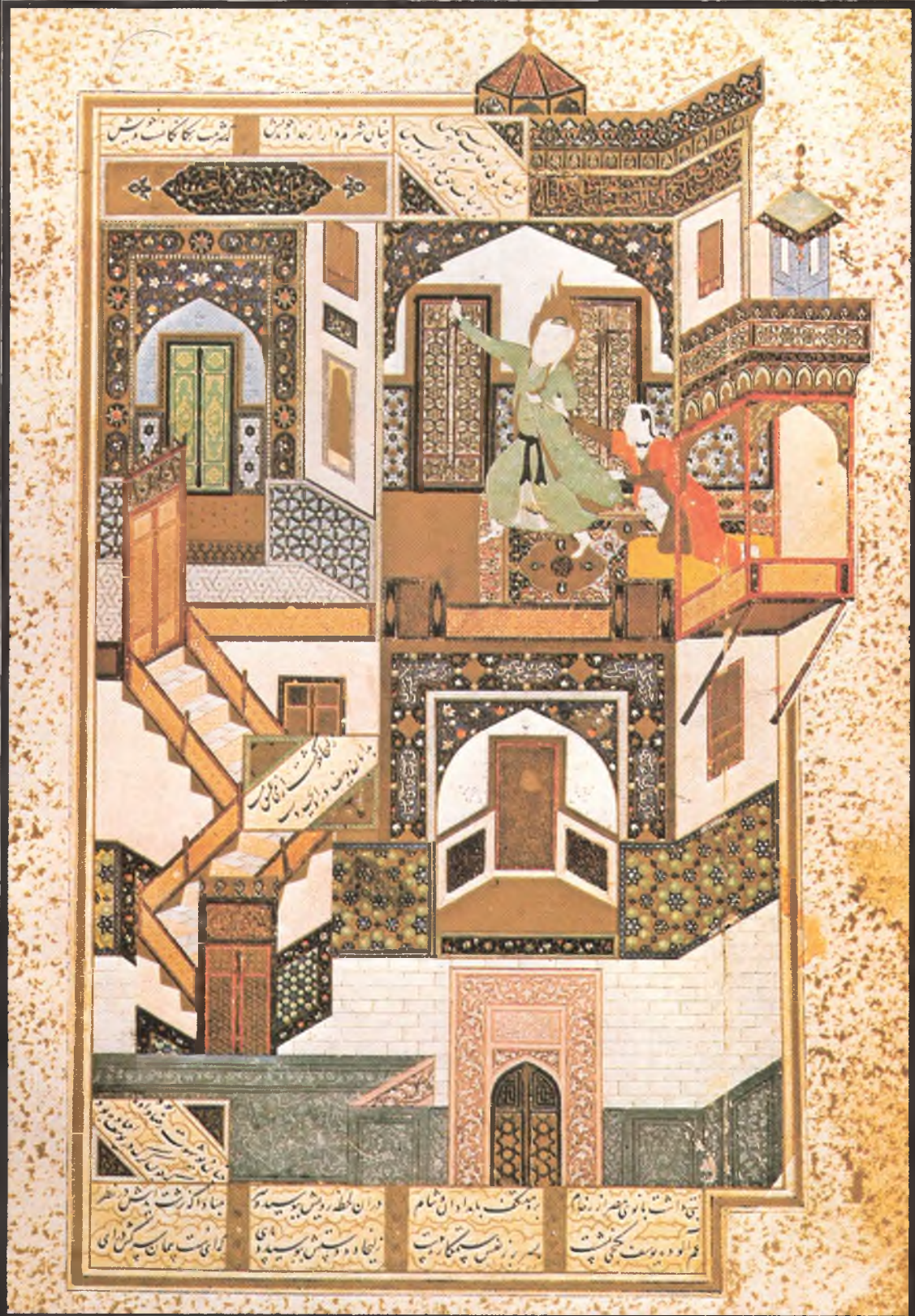
Resim 138
William BLAKE "Aşk Fırtınası" (Kent Müzesi ve Sanat Galerisi, Birmingham, İNGİLTERE)

Resim 133

BİHZAD

Sadi'nin Bostan adlı yapıtında "Darius ve Seyisi"
(Ulusal Kütüphane-Paris, FRANSA)

Resim 134

BİHZAD

Sadi'nin Bostan adlı eserinde "Yusuf ile Züleyha"
(Ulusal Kütüphane-Paris, FRANSA)

فتح اولورد و خبر و بر مش و هم ابله واقع اولمش
 يروي بدعي لوي

و على غيرهم وكان السلطان الملك العادل ابو بكر بن ايوب قد جعله تحت دعة ولده الملك
 المعظم و اكرمه غاية الاكرام و امر ان لا يدخل قلعة من قلاع الاراجمة و كان فتح السلطان الملك
 الناصر صلاح الدين يوسف بن ايوب للبييت المقدس في السابع والعشرين من شهر رجب سنة ثلاث
 وثمانين و خمسين . **وهذه صورة الحكيم داود ابني سليمان**

البيروني هو لاسناد ابو الزحان محمد بن احمد البيروني منسوب الي البيروني
 و هي مدينة في الهند كان مشغولاً بالعلوم الحكيمة فاضلا في علم الهيئة والجوم وله نظم
 جدد في صناعة الطب وكان معاصراً للشيخ الزكاري بن سديد الدين وكان بينهما مباحثات

Resim 137
 BİRÜNİ

"Kanunudünya" adlı yapıtındaki minyatürü
 (İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi)

Resim 136
BITTEL
Kent suru üstünde "Arslanlı Kapı"

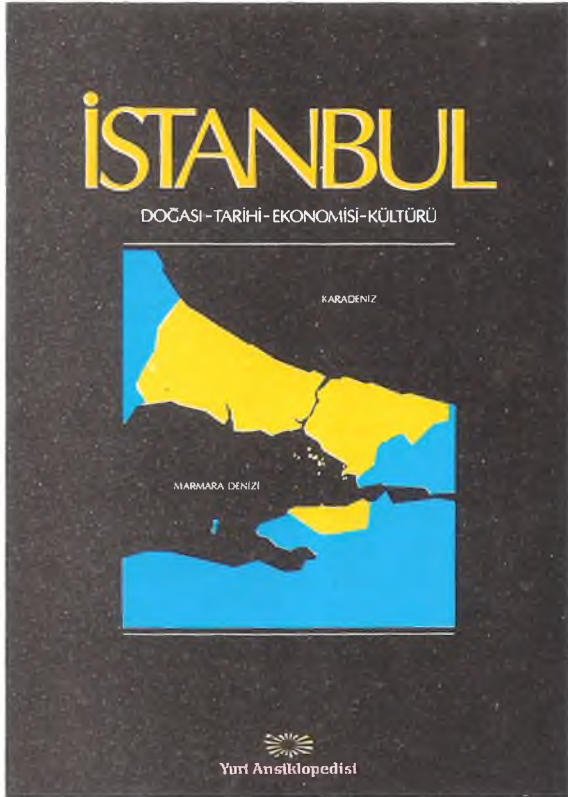

Resin 135
BISMARCK
Versailles da
Albano Imparcialidade num
lugar histórico

İSTANBUL'u tanıyor musunuz?

Tarihte ve günümüzde önemini ve büyüklüğünü her zaman koruyan İstanbul'u tanıyor musunuz?

Şimdi, öğrenciden bilim adamına kadar herkese, İstanbul'la ilgili her konuda, en ayrıntılı ve güncel bilgiyi sunan eşsiz bir eser var:
İSTANBUL

Genel konumu, yeryüzü şekilleri, doğal güzellikleri, iklimi, bitki örtüsü ile İSTANBUL...
Adının kaynağı, seyahatnamelerde geçişi, eski çağlardan günümüze bütün tarihi ile İSTANBUL...
Nüfusu, ekonomik yapısı, tarımı, sanayii, bankacılığı, ticareti, turizmi, bütün kurum ve kuruluşları ile İSTANBUL...
Kültürü, tarihsel evrimi, ünlü kişileri, anıtları, edebiyat tarihindeki yeri ile İSTANBUL...

- Büyük boy, 540 sayfa
- 1.hamur özel kâğıt
- Renkli ve siyah-beyaz 250'yi aşkın fotoğraf
- 150'ye yakın harita, grafik, çizelge
- İstanbul gravürleri
- Laklı özel kapak ve cilt

Fiyatı: 3500 Lira.

Önde gelen bütün kitapçılarda.

İSTANBUL kitabını alın.

İstanbul'u yakından tanıyın.

Ödemeli isteme adresi:

YADA Yayın - Dağıtım A.Ş.
Doktor Şevki Bey Sokak No: 6
Divanyolu, İstanbul Tel: 520 74 72

ANADOLU YAYINCILIK A.Ş. adına sahibi: Nazar BÜYÜM

Genel Yayın Yönetmeni : Oya KÖYMEN
Yazı İşleri Müdürü : Meltem ÖNEŞ
Teknik Yönetmen : Yavuz KÖSEMEN
Renkli Baskı : Ana Basım Sanayi A.Ş.
Siyah-Beyaz Baskı : Milliyet Yayın A.Ş.

Dağıtım : Hürriyet Holding A.Ş.
Abone ve Her Türlü İstek Adresi :
YADA Dr. Şevki Bey Sokak, No: 6 Divanyolu

Cilt 2, Fasikül 17
12 Mart 1984
300 TL.

ANADOLU YAYINCILIK

Büyükdere Caddesi, Üçyol Mevkii, No: 93 Maslak-İstanbul